

 JoSReSS

Year: 2020

Volume: 6

Issue: 1

Journal of Strategic Research in Social Science

Journal of Strategic Research in Social Science (JoSReSS)

www.josrssl.com

ISSN: 2459-0029

Year: 2020

Volume: 6

Issue: 1

ABOUT THE JOURNAL

Journal of Strategic Research in Social Science (JoSReSS) is a peer-reviewed, quarterly and publicly available online journal. JoSReSS aims to provide a research source for all practitioners, policy makers, professionals and researchers working in the area of social science. The editor in chief of JoSReSS invites all manuscripts that cover theoretical and/or applied researches on topics related to the interest area of the Journal. The publication languages of the Journal are English and Turkish.

Editor-in-Chief

JoSReSS is currently indexed by

Index Copernicus, CrossRef, ResearchBib, Google Scholar, OpenAIRE, Open J-Gate, International Scientific Indexing (ISI), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), International Society for Research Activity (ISRA), InfoBaseIndex, Scientific Indexing Services (SIS), International Institute of Organized Research (I2OR), Science Library Index, SOBIAD, ASOS Index, Acarindex,

CALL FOR PAPERS

The next issue of JoSReSS will be published in three months.

JoSReSS welcomes manuscripts via e-mail.

E-mail: sra.academic.publishing@gmail.com

Web: <http://www.josrssl.com>

EDITORIAL BOARD

Managing Editor for this Issue: Assist. Prof. Gurkan KALKAN

- Dr. Aicher Thomas, University of Cincinnati
Dr. Alexandre Kalache, Oxford University
Dr. Alparslan Murad Kasalak, Akdeniz University
Dr. Apostolopoulou Artemisia, Robert Morris University
Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır, Yüzüncü Yıl University
Dr. Choi Han-Woo, Korea University of International Studies
Dr. E. Annamalai, University of Chicago
Dr. Emrah Atay, Mehmet Akif Ersoy University
Dr. Erdal Zorba, Gazi University
Dr. Erkan Çetinkaya, Aydın Adnan Menderes University
Dr. Ersin Teres, İstanbul University
Dr. Esias Meyer, University of Pretoria
Dr. Gloria Gutman, Simon Fraser University
Dr. Gürer Gülsevin, Ege University
Dr. Helen Harton, University of Northern Iowa Cedar Falls
Dr. Horst Unbehaun, Robert Gordon University
Dr. İlhan Genç, Düzce University
Dr. Jürgen Nowak, Uygulamalı Bilimler Alice Salomon University
Dr. Kaplanidou Kyriaki, University of Florida
Dr. Kartakoulis Nicos, University of Nicosia
Dr. Kemal Göral, Muğla Sıtkı Koçman University
Dr. Marcus V. A. Goncalves, Nichols College
Dr. Mehmet Demirbağ, Sheffield University
Dr. Michael H. Eaves, Valdosta State University
Dr. Monika Dohnanská, Teknoloji, Slovakia Dubnica Enstitüt
Dr. Muammer Çetingök Tennessee Knoxville University
Dr. Murat Özbay, Gazi University
Dr. Nadir İlhan, Ahi Evran University
Dr. Nurşen Adak, Akdeniz University
Dr. Özden Tezel, Eskişehir Osmangazi University
Dr. Ronald A. Feldman, Columbia University

CONTENTS

Empirical Analysis Of Renewable Energy, Pm2.5 And Economic Growth In OECD Countries

[Rıdvan KARACAN & Vedat CENGİZ](#) pp, 1-10

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.87>

A Productive Land Use: Urban Agriculture

[Hüseyin Berk TÜRKER & Murat AKTEN](#) pp, 11-24

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.88>

Industry 4.0 Implications on Ports in Developing Countries

[Nergis ÖZİSPA](#) pp, 25-32

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.103>

The Investigation in Tems of Gender of Local Media Workers in Turkey

[Can YARDIMCI](#) pp, 33-40

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.105>

Adverse Effects Based on Usage in New Media Technologies: Digital Consumption

[Pelin ÖZTÜRK](#) pp, 41-50

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.106>

Housing and Environmental Relations in the Process of Change

[Leyla SURİ](#) pp, 51-64

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.107>

Reification of Topography in Deadpan Aesthetics: Andreas Gursky

[Onur TATAR](#) pp, 65-82

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.26579/josrssl.92>

Empirical Analysis of Renewable Energy, Pm2.5 and Economic Growth in OECD Countries

Rıdvan KARACAN¹ & Vedat CENGİZ²

Keywords

OECD Countries, Economic Growth, Renewable Energy, PM2.5, Johansen Cointegration Test.

Article History

Received
19 Apr, 2020
Accepted
13 Jun, 2020

Abstract

In this study, using OECD Countries 2000-2019 annual data, renewable energy in the OECD Countries (Particulate Matter) PM2.5* and economic growth. With the work, it is hoped that the contribution of renewable energies to economic growth by acting on the fact that renewable energy can reduce costs and air pollution. For analyzes, It was used "Johansen Cointegration Test" and "Error Correction Model". According to this; there was a positive relationship between economic growth and renewable energy and a long-term negative relationship between PM2.5.

1. Introduction

Along with the developing technology, alternative products which can substitute traditional goods which are expressed as scarcely in the economical literature which meets human needs have been developed. One of these, perhaps the most important one, is energy. Along with the beginning of human history, the need for energy has continuously increased. This need has begun to be felt more clearly with the increase of the human population. Priorities have come to the fore with the availability of fossil fuels with energy derived from sources such as fire and water in limited ways with primitive means. Fossil fuels, which have a history of nearly two hundred years, have met and continue to meet the basic needs of agriculture, transportation, electricity and heating, especially industrial production. However, fossil sources are sources that are not freely available in nature, but exist in specific regions and face the danger of extinction at cost of

* PM is a common proxy indicator for air pollution. It affects more people than any other pollutant. The major components of PM are sulfate, nitrates, ammonia, sodium chloride, black carbon, mineral dust and water. It consists of a complex mixture of solid and liquid particles of organic and inorganic substances suspended in the air. While particles with a diameter of 10 microns or less, (\leq PM10) can penetrate and lodge deep inside the lungs, the even more health-damaging particles are those with a diameter of 2.5 microns or less, (\leq PM2.5). PM2.5 can penetrate the lung barrier and enter the blood system. Chronic exposure to particles contributes to the risk of developing cardiovascular and respiratory diseases, as well as of lung cancer (WHO, 2020).

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-4148-0069. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Hereke MYO, rkaracan@kocaeli.edu.tr

² ORCID: 0000-0001-7010-4380. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İİBF, vcengiz@kocaeli.edu.tr

production. On the one hand, the decline of reserves, on the other hand, increases the price of fossil fuels. At the same time, fossil fuels have begun to be discussed with the harmful effects on the environment and human health. With consumption of fossil fuels; certain increase on global warming, climate change, air pollution, and sea pollution have been seen. It is understood that this situation negatively affects all living beings in the nature, especially human health. At the same time, decreasing fossil fuels have led to cost increases in western countries, especially those whose needs can not be met by their own means. Both the costs and the increase in pollution have led these countries to different quests for energy acquisition. These searches are more likely to occur in nature, with almost no possibility of extinction; sun, wind and water to bring renewable resources to the agenda. These sources are called renewable energy.

The use of renewable energy has reduced production and consumption costs. At the same time, as the fossil fuels do not harm the environment and human health, it has reduced the burden on the economy. In this context, expenditures, which are shown in the budget as expenditure penalty, have begun to be recorded with the use of renewable energy. This really motivated relationship between particulate and economic growth, known as PM2.5, which causes renewable energy consumption and environmental pollution in OECD Countries, has been explored for the period 2000-2019. The difference of this study from other studies is that PM2.5 variable is included as environmental pollution indicator. Empirical analysis was carried out using "Johansen Cointegration Test" and "Error Correction Model".

2. Literature Research

It is possible to see in the literature a number of research examples for explaining the relationship between renewable energy and economic growth. As a result of these studies covering different countries and different times, it is found that there is a strong correlation between two variables.

Apergis and Danuletiu, have explored the relationship between renewable energy and economic growth, unlike other previous studies. In the study of causality testing between renewable energy and economic growth in eighty countries, long-term positive causality relation was found. Empirical findings have shown that the interdependence between economic growth and renewable energy is strong.

Hassine and Harrathi, conducted a study on the causal relationship between renewable energy consumption, gross domestic product, trade and financial development. As a result of the study covering the Gulf Cooperation Council (GCC) countries for the period of 1980-2012, renewable energy consumption was seen to positively impact exports and private sector loans. Accordingly, the use of renewable energy could increase economic growth for the Gulf Cooperation Council (GCC) countries. (Hassine and Harrathi, 2017:76-85).

Bozkurt and Destek, have investigated the relationship of economic growth, renewable energy consumption, the relationship between gross fixed capital and total labor numbers in a total of four OECD countries, very developed such as the US and Germany, less developed such as Turkey and Italy for 1980-2012 years. According to the results of Autoregressive distributed lag approach, renewable energy's effect on Gross domestic product (GDP) in the United States and Germany,

showed a positive impact while it showed a negative correlation in Italy and Turkey with GDP. The result is that renewable energy consumption has a positive effect on the economic growth of advanced developed countries (Bozkurt and Destek, 2015:507-514).

Armeanu et al. conducted an empirical analysis of the European Union (EU) for the period 2003-2014 in order to establish the relationship between sustainable economic growth and renewable energies of 28 member states. Findings obtained by estimating panel data fixed effects regression models promotes in addition to renewable energy, biomass, hydroelectric, geothermal energy, wind energy, solar energy, positive effects on per capita gross domestic product. However, biomass energy and renewable energy types have been found to have more impact on economic growth than others (Ştefan et al. 2017:1-21).

Yiğit, has conducted a study on the relationship between non-renewable energy sources and renewable energy sources. According to the results obtained, the necessity of encouraging researches on renewable energy sources in terms of sustainable development is emphasized (Yiğit, 2017:17-25).

Panwar et al., conducted a survey on "Role of renewable energy sources in environmental protection: A review". According to the findings obtained as a result of the research; the widespread use of renewable energy technologies has reduced the use of traditional energy sources. Thus, greenhouse gas emissions are falling, which is an excellent opportunity to reduce global warming. At the same time, the use of renewable energy has been achieved as a result of sustainable development opportunities (Panwar, et al. 2011:1513-1524).

Leuschner, using data from the provincial level of the Chinese economy for the 1980-2010 period, has examined the relationship between hydroelectric power generation, which is traded as renewable energy, and economic growth. The work done using the linear-log fixed effect model shows that a 10% increase in per capita GDP is associated with a 75% increase in hydropower generation. At the same time, hydroelectric power has reached the conclusion that it can contribute to reducing air pollution and energy security problems in China (Leuschner, 2014, 143).

Silva et al., tested the relationship between renewed energy sources' increased share of electricity generation (RES-E), economic growth, and the emissions of individual carbon dioxide (CO₂) gases for four countries with different levels of economic development. Structural Vector Autoregressive (SVAR) methodology was used in the study for the 1960-2004 period. Accordingly, it has been shown that in the rest of the world, the increasing share of RES-E has economic costs in terms of per capita GDP. A significant reduction in CO₂ emissions per capita has been found (Silva, et al. 2012:133-144).

Xu, investigated Granger causality between renewable energy consumption (REC) and economic growth (EG) for the USA economy. In the analysis for the 1993-2014 period, a one-way causality relation to renewable energy consumption was found to grow economically. He commented that the limitations of renewable energy do not damage economic growth (Xu, 2016:309-332).

Pao and Fu, used Brazil's annual statistics from 1980 to 2010 to compare Gross Domestic Product (GDP) and four types of energy consumption (Non-Hydrogenated Renewable Energy Consumption (NHREC), Total Renewable Energy Consumption (TREC) non-renewable energy consumption (NREC) and total primary energy consumption (TEC)). As a result of the research; The impact of NREC / TEC on real GDP is insignificant, while the effect of NHREC / TREC on real production is positive and significant. The results obtained from the vector error correction models show the economic growth from NHREC is one way, between economic growth and TREC, and from NREC to TEC, there is a one-way causality (Hsiao and Fu, 2013:381-392).

Eslam, conducted research for the new Member States in the EU for the period 1990-2009 using economic growth, renewable energy consumption, causality between capital and labor, asymmetric causality testing approach and autoregressive distributed delay (ARDL) approach. As a result of the research, he has found that renewable energy consumption has positive effects on economic growth for all the countries surveyed (Eslam, 2016: 320-328).

Acaravcı and Erdoğan, tested the relationship between renewable energy, environmental pollution and economic growth for the first five countries in the world for the period 1992-2013 by panel data analysis. The findings are as follows; a long-run relationship between non-stationary variables was found. Renewable energy production and environmental pollution affect the negative direction. It has a positive effect on per capita income and environmental pollution (Acaravcı and Erdogan , 2018:53-64).

3. Data Set and Method

The variables used in the study are "Economic Growth", "Renewable Energy" and "Particulate Matter, PM2.5". The data for these variables were collected from the OECD and the World Bank web pages. Empirical analysis was carried out using "Johansen Cointegration Test" and "Error Correction Model". Eviews-9 program was used for analysis. The stages of analysis are given in the following titles.

Firstly, the optimal delay length, which is based on the delay length of the model, is found as 1. Then, the non-stationary series, which are considered to be stationary, are made stationary by taking second-order differences from the same order. Then Johansen Cointegration Test was conducted to test the relationship between the variables. An Error Correction test was performed to determine if the error terms and model are working correctly.

Johansen's cointegration test is used for an over-variant model. Johansen's cointegration test is used to determine the integrated relationships between dependent and independent variables. For this, we first need to check whether there are I (0) or I (1) variables. The basic equation for Johansen's cointegration test is given below (Naidu, et al. 2017: 137-151).

$$Z_t = AZ_{t-1} + \dots + A_n Z_{t-n} + BX_t + E_t \quad (1)$$

Z_t : Dependent and independent variable vector

X_t : Non-random variable vector

E_t : Error correction term

4. Empirical Analysis

Stasis is defined as a series approaching a certain value over time, i.e. having a covariance based on a fixed mean, a fixed variance, and a delay level. Time series showing a fixed feature have a constant variance, average and covariance for each delay period. Augmented Dickey-Fuller (ADF)³ test is one of the most preferred methods for stability testing. However, (Perron and Phillips, 1989:1361-1401; Perron and Serena, 1996:435-463. Phillips P., 1987:227-301). Showed that the ADF test failed in case of structural breaks in the data set. Therefore, in this study, besides the ADF test, the Philips-Perron (PP) test was applied (Akel and Gazel:2014:23-41). The series were stabilized using both Augmented Dickey-Fuller (ADF) and Philips-Perron (PP) unit tests. For stationary testing, a non-trendy model analysis was performed (Philips and Perron 1988).

$$\Delta y_t = \mu + \delta y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (2)$$

When PP models do not have a delayed value of the dependent variable, the equation is set as follows;

$$\Delta y_t = \phi y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

First, it was checked whether the series were stationary or not, and the series which were found to be stationary were made stationary by taking the second degree differences by unit root test.

Table 1: Results of ADF and PP Unit Root Tests

Variables	ADF Test		PP Test	
	Level	First Difference	Level	First Difference
GDP		-1.07932		-1.09583
PM2.5	-2.58691		-2.514867	
R_Energy		-- 2.19875		-3.98747
Significance level	Critical Values	Critical Values	Critical Values	Critical Values
1%	-2.754993	- 2.771926	-2.816073	-2.62553
5%	-1.970978	- 1.974028	-1.734827	-1.85322
10%	-1.603693	- 1.602922	-1.808238	-1.80731

³ Dickey David and Wayne A. Fuller, "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root", *Journal of the American Statistical Association*, 74, 1979, p.427-431.

As shown in table 1, GDP and R_Energy series the first difference and level of the PM2.5, series was stable. So GDP and R_Energy series I (1), the PM2.5, series is I (0). The appropriate delay length was investigated by applying the VAR test to the series where the stationarity test was performed. As a result of the analysis using the VAR model, it was determined that the optimal delay length is 1 according to the Akaike AIC and Schwarz SC information criteria. We then used the Coentegtaration Test to determine the appropriate model to use for analysis.

Table 2: Coentegtaration Test

Series: LOGGDPDIFF.2 LOGENERGYDIFF.2 LOGPM2DIFF.2				
Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace)				
Hypothesized		Trace	0.05	
No. of CE(s)	Eigenvalue	Statistic	Critical Value	Prob.**
None *	0.927701	52.47844	29.79707	0.0000
At most 1 *	0.699129	20.95507	15.49471	0.0068
At most 2 *	0.420264	6.542181	3.841466	0.0105
Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue)				
Hypothesized		Max-Eigen	0.05	
No. of CE(s)	Eigenvalue	Statistic	Critical Value	Prob.**
None *	0.927701	31.52337	21.13162	0.0012
At most 1 *	0.699129	14.41289	14.26460	0.0474
At most 2 *	0.420264	6.542181	3.841466	0.0105

Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace) Probability values of None *At most 1 * and At most 2 * are 0.05 smaller. Likewise, the Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue) has a probability value of 0.05 less than None *, At most 1 * and At most 2 *. So H0 is rejected, H1 is accepted, ie our model has a cointegration relation, ie there is cointegration. However, since we take the differences of the variables, value losses occur. And this is adversely affecting the results. An error correction model is applied to obtain more accurate and reliable results. With the error correction model, the variables were found to be significant. In the error correction models, a delayed state of the error terms is added to the model that is set up with static variables. Levels of these error terms must also be static. The analysis resultant level values were found to be stationary (Table 3).

Table 3: Error Terms Level Values Stability Test

		t-Statistic	Prob.*	
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-3.167694	0.0461	
Test critical values:	1% level	-4.057910		
	5% level	-3.119910		
	10% level	-2.701103		
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
RESID01(-1)	-0.835010	0.263602	-3.167694	0.0090
C	0.222731	0.406373	0.548096	0.5946

Table 4: Error Correction Model

Dependent Variable: D(LOGGDPDIFF.2)				
Variable	Coefficient	Std. Error	T Statistic	Prob.
D(LOGPM2DIFF.2)	-0.184096	0.282992	0.650532	0.5316
D(LOGENERGYDIFF.2)	-0.076716	0.247961	-0.309386	0.7641
ERROR TERMS(-1)	-0.883997	0.273575	-3.231280	0.0103
C	0.447731	0.419103	1.068309	0.3132

To understand whether the error terms and the model are working correctly, we look at the coefficient of the error terms and it must be between -1 and 0. The coefficient of error terms according to our analysis is calculated as 0.0103. And this is to provide a condition between -1 and 0. Accordingly, approximately 10% of a unit defect is recovered in the following period. That is, the imbalances in the short term are improving in this way.

5. Conclusion

Due to chemical wastes, ambient air pollution has risen sharply in recent years, especially in urban centres. Of them, particulate matter (PM2.5), have serious impacts on our health and the environment, as well as on the economy. That's why, Using OECD Countries, annual data for the period 2000-2019, the relationship between renewable energy, PM2.5 and economic growth were investigated. Using the "Johansen Cointegration Test" and "Error Correction Model" a long-run relationship between renewable energy, PM2.5 causing environmental pollution and economic growth has been identified. This relationship can be expressed as a contribution to the economic growth of the reduction of energy imports and environmental pollution-related health expenditures in the OECD Countries. As a result, the use of renewable energy and the reduction of air pollution-causing chemicals, defined as PM2, affect the economic in a positive way size of the OECD Countries (GDP) for the specified period.

We can say that the introduction of edible energy into our lives is a direct result of technological developments. In economics literature, technological development is one of the conditions necessary for economic growth. Technology-driven growth occurs in two ways. The first is to produce more with the same amount of resources, the second is to produce the same amount with a lesser amount of resources. Renewable energy can be expressed as the production of the lesser amount of resources required. As a result, the use of renewable energy sources is not a direct increase in income, but a decrease in expenditures contributes to the economic magnitude of increased savings.

That's why, The Renewable Energy use should be encouraged, reduce carbon emissions, It must be supported solar innovation, Push for the extension of legal regulation need to be made incentives that spur clean energy innovation. Extension Act would extend clean energy tax incentives and ensure continued deployment, growth, and innovation of these technologies.

References

- Acaravcı A., and Erdogan, S. (2018). Renewable Energy, Environment and Economic Growth Relation: An Empirical Analysis for Selected Countries, *Eskişehir Osmangazi University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 13(1), 53-64.
- Akel, V., and Gazel, S. (2014). The Cointegration Relationship Between Exchange Rates and the Industrial Industry Index: An Ardl Boundary Test Approach, *Erciyes University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 44, 23-41.
- Bozkurt, C., and Destek, M. A. (2015). Renewable Energy and Sustainable Development Nexus in Selected OECD Countries, *International Journal of Energy Economics and Policy*, 5(2), 507-514.
- Dickey, D., and Fuller, W. A. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root, *Journal of the American Statistical Association*, 74, 427-431.
- Eslam, N. E. (2016). The role of Renewable Energy Consumption in Economic Growth: Evidence from Asymmetric Causality, *International Journal of Accounting and Financial Management (IJAFM)*, 25, 320-328.
- Hassine, M., and Harrathi, B. (2017). Nizar The Causal Links between Economic Growth, Renewable Energy, Financial Development and Foreign Trade in Gulf Cooperation Council Countries, *International Journal of Energy Economics and Policy*, 7(2), 76-85.
- Hsiao, T.P., and Fu, H.C. (2013). Renewable energy, non-renewable energy and economic growth in Brazil, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 25, 381-392.
- Leuschner, P. (2014). The Effect of GDP per capita on Renewable Energy Production in China, Undergraduate Honors Theses, 143. https://scholar.colorado.edu/honr_theses/143, (Accessed in December 2019)
- Naidu, S., Pandaram, A., and Chand, A. (2017). A Johansen Cointegration Test for the Relationship between Remittances and Economic Growth of Japan, *Modern Applied Science*, 11(10), 137-151.
- Nicholas, A. and Dan Constantin, D. (2014). Renewable Energy and Economic Growth: Evidence from the Sign of Panel Long-Run Causality, *International Journal of Energy Economics and Policy*, 4(4), 578-587.
- Panwar, N.L., Kaushik, S.C., and Kothari, S. (2011). Role of renewable energy sources in environmental protection: A review, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 15, 1513-1524.
- Perron, P. (1989). The Great Crash, the Oil Price Shock and the Unit Root Hypothesis, *Econometrica*, 57, 1361-1401.

- Perron, P., and Serena N. (1996). Useful Modifications to Some Unit Root Tests with Dependent Errors and their Local Asymptotic Properties, *Review of Economic Studies*, 63, 435-463.
- Phillips P. (1987). Time Series Regression with a Unit Root, *Econometrica*, 55, 227-301.
- Phillips, P., and Perron, P. (1988). Testing for Unit Roots in Time Series Regression, *Biometrika*, 75, 335-346.
- Silva, S., Soares, I., and Pinho, C. (2012). The Impact of Renewable Energy Sources on Economic Growth and CO2 Emissions - a SVAR approach, *European Research Studies*, 15, 133-144.
- Ștefan A.D., Vintilă, G. and Ștefan, C. G. (2017). Does Renewable Energy Drive Sustainable Economic Growth? Multivariate Panel Data Evidence for EU-28 Countries Energies, *MDPI, Open Access Journal*, 10(3), 1-21.
- Xu, H. (2016). Linear and Nonlinear Causality Between Renewable Energy Consumption and Economic Growth in the USA, *zb. rad. ekon. fak. rij.* 34(2), 309-332.
- WHO, World Health Organization, Ambient (outdoor) air pollution, [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-\(outdoor\)-air-quality-and-health](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-(outdoor)-air-quality-and-health), (12.04.2020)
- Yiğit E. (2017). Renewable Energy Resources and Environment, *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4 (2),17–25.

Journal of Strategic Research in Social Science
(JoSRess)

ISSN: 2459-0029

www.josrress.com

© All Rights Reserved

A Productive Land Use: Urban Agriculture

Hüseyin Berk TÜRKER¹ & Murat AKTEN²

Keywords

Urban agriculture,
Urban farming.

Article History

Received
19 May, 2020
Accepted
13 Jun, 2020

Abstract

World population growth and climate changes affect agriculture negatively and cause food problems. In addition to food problems, urban population growth also creates many socio-cultural, ecological, and economic problems. Urban agriculture is an important productive land use that combines urban and agricultural concepts for the solution of urban and food problems. This productive land use provides important functions for the sustainable development of cities by contributing positively to the social, ecological, economic, health, and visual systems of the cities. In this study, the concept of urban agriculture, its history, typologies, functions, barriers, and risks were investigated.

Üretken Bir Arazi Kullanımı: Kentsel Tarım

Anahtar Kelimeler

Kentsel tarım, Kent
tarımı, kent
bahçeciliği.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
19 Mayıs 2020
Kabul Tarihi
13 Haziran 2020

Özet

Dünyada her geçen gün nüfus artışı, iklim değişiklikleri tarımı olumsuz yönde etkilemekte ve gıda sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır. Gıda sorunlarının yanı sıra artan kentsel nüfus beraberinde birçok sosyo-kültürel, ekolojik ve ekonomik problemleri de oluşturmaktadır. Kentsel tarım, kent ile tarım kavramlarını birleştiren, kentsel problemler ve gıda sorunlarının çözümü için önemli bir üretken arazi kullanımudur. Bu üretken arazi kullanımı kentlerin sosyal, ekolojik, ekonomik, sağlık ve görsel sistemine olumlu katkı sağlayarak kentlerin sürdürülebilir gelişmesine önemli işlevler sunmaktadır. Bu çalışmada kentsel tarımın kavramsal çevresi ele alınarak kentsel tarım kavramı, tarihi, tipolojileri, işlevleri, engelleri ve riskleri araştırılmıştır.

1. Giriş

Şenses (2001)'e göre, II. Dünya Savaşı sonrasında dönemde gelişmiş ülkelerin tarihsel deneyiminden çıkartılan dersler, kalkınmanın büyük ölçüde bir fiziki sermaye birikimi süreci olarak algılandığını göstermiştir. Bu bağlamda, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri sermaye birikimi sürecini ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikaları üzerinde odaklanmış, 1950 ve 1960'lar gelişmiş ülkelerin yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin de hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girdikleri bir dönemi temsil etmiştir. İktisadi büyüme alanında gözlenen bu olumlu gelişmelere rağmen, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk, işsizlik, temel gereksinimlerin karşılanması, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlik

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-8995-3259. Öğr. Gör., Uşak Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, berk.turker@usak.edu.tr

² ORCID: 0000-0003-4255-926X. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı, muratakten@sdu.edu.tr

vb. sorunlarını çözememiş olmaları, 1960'ların sonundan başlayarak kalkınma sürecinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır (Kaypak, 2012). Bu çerçevede kalkınma sadece ekonomik değil, toplumsal ve kurumsal yapıda ortaya çıkan bir değişiklik süreci olarak görülmeye başlanmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne baktığımızda da sürdürülebilir kalkınma ile benzer hedef ve stratejilerin yer aldığı görülmektedir. 147 Hükümet ve Devlet Başkanı tarafından 2000 yılında oluşturulan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin (BKH) çoğunluğunda uzlaşmanın sağlandığı ifade edilmektedir. Binyıl kalkınma hedeflerine ulaşımın sayısallaştırılabilmesi amacıyla oluşturulan göstergeler, kabul eden ülkelerin bu göstergeleri toplayacak yapılanmalarını da etkilemiştir (Anonim 2010).

Birleşmiş Milletlerin Raporuna göre şu an 2019 yılında 7,7 milyar olan dünya nüfusu 2030 yılında 8,5 milyara ulaşması tahmin edilmektedir. Her geçen gün artan nüfus artışı kırsaldan kente olan göçün daha da artmasına neden olmakta, global ölçekten kent ölçeğine kadar işsizlik ve geçim sıkıntısı, gıda güvenliği, hava kirliliği, ekolojik tahribat gibi ekolojik, ekonomik ve sosyal problemler oluşturmaktadır. Özellikle küresel ısınma hava kirliliği gibi ekolojik sorunlar tarımı olumsuz olarak etkilemektedir. Bu ekolojik problemlerin yanı sıra nüfus artışından doğan ihtiyacın karşılanması için artan kentsel büyüme ivmesi tarım arazilerinin de kentleşme baskısı altında kalmasına neden olmakta gıda sorunları da beraberinde getirmektedir. Gıda sorunlarının çözümü ve ekolojik, ekonomik ve sosyal kentsel problemlerin iyileştirilmesi için kentsel tarım önemli bir alternatif olarak ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde kentsel tarım, dünyanın çoğu yerinde farklı tekniklerle ve katılımcılarla uygulanmaktadır (Lohrberg vd., 2016). Son zamanlarda öne çıkan önemli bir yaklaşımlardan biri olan kentsel tarım, kente sağladığı ekolojik, ekonomik, sosyal ve sağlık perspektifindeki yararları ile kentlerin daha sürdürülebilir mekanlar olmasına yardımcı olmaktadır. Kent peyzajına sunduğu üretken işleviyle de kentlere sürdürülebilir ve yeşil karakter kazanmasını sağlamaktadır. Kente tarımı entegre ederek, tarımın devamlılığını sağlayarak yerel gıda sistemlerine destekleyici ve kırsal tarımı tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Kentsel tarım bir peyzaj yaklaşımı olup kentin ekolojik, ekonomik, sosyal ve sağlık sistemine önemli katkıları bulunmaktadır. Birçok ülkede kentsel tarım uygulamaları ile olumlu sonuçlara ulaşılmış olup daha ekolojik kentsel çevre oluşturarak gelecek nesiller için sağlıklı kentlerin oluşmasını sağlayan böylece sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasına katkı sağlayan kentsel tarım önemli bir arazi kullanımı biçimidir

Bu çalışmada literatür çalışmasıyla kentsel tarımın tanımı, işlevleri, tipolojileri, riskleri ve engelleri araştırılmış ve kentsel tarımın kavramsal çerçevesinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. Kentsel Tarım Kavramı

Kentsel tarım, basit tanımıyla kentte tarımsal üretim yapılmasıdır. Kentsel tarım kentlerin içerisinde veya çeperinde kentsel ve doğal atıkları kullanılarak her türlü gıda ve gıda dışı ürünlerinin üretilmesi, dağıtılması, pazarlanmasıyla ilgili tüm

faaliyetlerdir (Smit vd., 1996). Smit'in yaptığı bu tanımdan kentsel tarımın sadece üretim ile ilgili faaliyetleri olmadığı, dağıtım, pazarlama ve ilgili tüm gıda üretim süreçlerini kapsayan geniş yelpazede ekonomik faaliyet türü olduğu anlaşılmaktadır. Smith aynı çalışmasında kentsel tarım ürünlerini bahçecilik ürünleri, su ürünleri, hayvancılık ürünleri, ormancılık ürünleri olmak üzere 5 ürün kategorisinde sınıflandırmıştır.

Yılmaz (2015) kentsel tarımı kenttin çeşitli kara ve su yüzeylerinde atıkların dönüştürülmesini hedefleyen kent için gıda ve yakacak malzeme üretimi olarak ifade etmiştir. Mwalukasa (2000) ise kentsel tarımı kentsel alanda çiftçilik faaliyetleri ve hayvancılık yapılması olarak tanımlamıştır.

Kentsel tarım izole bir faaliyet olmayıp kent ve kırsal alanla ilişkilidir (Bryld, 2003) ve birçok paydaş tarafından farklı amaçlarla gerçekleştirilmektedir (Lohrberg vd., 2016) Çizelge 1.1'de kentsel tarımın paydaşları gösterilmiştir. Bu tabloya göre kentsel tarımın hükümet, sivil toplum ve ticari olmak üzere 3 ana paydaşının olduğu görülmektedir.

Çizelge 1.1. Kentsel tarımın paydaşları (Lohrberg vd., 2016)

Boyut	Paydaşlar
Hükümet	Uluslararası
	Ulusal
	Bölgesel
	Yerel
	Devlet yönetimindeki organizasyonlar
Sivil toplum	Devlet yönetimindeki kurumlar
	STK'lar
	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
	Fon sağlayıcıları
	Sanatçılar
	Eğitim kurumları
	Dini kurumlar
	Bireyler
	Gönüllüler
	Ticari
Çiftçi dernekleri	
Özel aktörler	
Girişimciler	
Fon sağlayıcıları	
Dağıtıcılar	
Satıcılar	

3. Kentsel Tarım Tarihi ve Tipolojileri

Son zamanlarda popülerliği artmasına rağmen aslında kentsel tarım aslında yeni bir kavram değildir. Tarihi kentlerin ilk kurulduğu döneme kadar dayanmaktadır. İlk yerleşimlerde kent ile tarımın iç içeydi.

İlk yerleşmeler kuruldukları zaman kır-kent sınırı henüz belirginleşmemişti. Zaman içerisinde kent-kır arasında sınırların çizilmesi kentlerin daha çok yönetimsel, ticari rol üstlenmesine, kırsal alanların ise tarımsal üretim

gerçekleştirmesine neden olmuştur (Lohrberg vd., 2016) ve tarım ve kentin ayrı olması gerektiği düşüncesi gelişmiştir. Fakat bu hiçbir zaman tarım ile kentin ayrılmasına engel olamamıştır (Redwood, 2012).

Solduk (2010) çalışmasında kentsel tarımın politika olarak kentsel alanlarda yaygınlaşması 4 tarihsel olayın etkili olduğunu belirtmiştir. Bu dönemler şunlardır:

- Pingree'nin Patates Tarlaları Planı (1890-1930)
- Güzel Şehir Hareketi (1890-1910)
- Dünya Savaşı Bağımsızlık Bahçeleri ve II. Dünya Savaşı Zafer Bahçeleri (1900-1945)
- Kent Çiftçiliği ve Topluluk bahçeleri

Günümüzde kentlerde kentsel tarım kapsamında birçok farklı tipolojide gıda ve gıda dışı üretim gerçekleştirilmektedir.

Kentsel tarım ekonomik uygulamalarına göre ticari, ticari olmayan, ve hibrit uygulamalar olarak sınıflandırılmıştır (Hodgson vd., 2011) veya uygulama örneklerine göre kentsel tarım organizasyon tipi, büyüklüğü, enterasyonu, yer, güneş ışığına maruz kalma derecesi, yetiştirme ortamı ve yetiştirme amacı olarak kategorileştirilmiştir (Association for Vertical Farming, 2020). Yılmaz (2015) ise çalışmasında kentsel tarımın sınıflandırmasını konum-yöntem açısından ve üretim hedefi sistemi ve ölçeği olmak üzere iki ana kategoride incelemiştir. Çizelge 1.2'de kentsel tarım tipolojileri sınıflandırması (Hogson vd., 2011) ve uygulama örnekleri yer almaktadır.

Çizelge 1.2. Kentsel tarım tipoloji sınıflandırması ve uygulama örnekleri

Amaç (Hogson, 2011)	Tipoloji (Hogson, 2011)	Yer	Uygulama Örneği
Ticari olmayan	Özel bahçeler	Zemin	
	Topluluk bahçesi	Zemin, Çatı	

Url-1

(Temple Community Garden, 2020)

Amaç (Hogson, 2011)	Tipoloji (Hogson, 2011)	Yer	Uygulama Örneği
	Kurumsal bahçeler	Zemin, Çatı	 <p data-bbox="965 667 1200 698">(Blogdot.tv, 2020)</p>
	Gösteri bahçesi	Zemin	 <p data-bbox="829 1081 1337 1149">(Ascarate Park Vegetable Demonstration and Teaching Garden,2020)</p>
	Yenilebilir bahçeler	Zemin	 <p data-bbox="989 1839 1173 1870">(Cicero, 2020)</p>

Amaç (Hogson, 2011)	Tipoloji (Hogson, 2011)	Yer	Uygulama Örneği
	Gerilla bahçeciliği	Zemin, Cephe	 <p>(Medium,2020)</p>
	Hobi amaçlı arı yetiştiriciliği	Zemin, Çatı	 <p>(Aleviva Medien,2020)</p>
	Hobi amaçlı kümes hayvanı yetiştiriciliği	Zemin	 <p>(Veterinary Advantage,2020)</p>
Ticari	Market çiftliği	Zemin, Çatı	 <p>(Befood Ag,2020)</p>

Amaç (Hogson, 2011)	Tipoloji (Hogson, 2011)	Yer	Uygulama Örneği
	Kent çiftliği	Zemin	 <p>(Progresiv, 2020)</p>
	Kent çeperi çiftliği	Zemin	 <p>(Ypard,2020)</p>
	Arı yetiştiriciliği	Zemin, Çatı	 <p>(My beeline,2020)</p>

Kentsel tarım üreticilerinin çeşitli sosyo-ekonomik profili bulunmaktadır. Çizelge 1.3'de kentsel tarım üreticilerinin sosyo-ekonomik profili verilmiştir. Bu çizelgeye göre kentsel tarımın 4 farklı üretici profilinin olduğu görülmektedir. Bu üreticilerin satış yeri, üretim yeri, amacı, ürünleri, büyüklüğü ve kullanıcı profili farklılık göstermektedir. Kent içinde veya kent çeperinde tüketim ve gelir elde etme amacıyla, çeşitli sebzeler, meyveler, tahıl ürünleri, kümes hayvanları, çiftlik hayvanları, balık ürünleri yetiştirilmektedir.

Çizelge 1.3. Kentsel tarım üreticilerinin sosyo-ekonomik profili (De Bon vd., 2010)

Üretici	Satış yeri	Üretim yeri	Amaç	Ürünler	Büyükölük	Kullanıcı profili
Konutta ürün yetiřtirenler	Ev	Kent içi	Tüketim	Yapraklı sebzeler, meyveler, mısır Pirinç, keçi, koyun ve kümes hayvanları	< 100 m ²	Kadın
Kent çeperi çiftçileri	Ev ve kent marketleri	Kent çeperi	Tüketim ve gelir elde etme	Temel gıda malzemeleri, yerel sebzeler	>5000m ²	Kadın ve erkek
Aile tipi ticari çiftçiler	Kent marketleri	Kent içi ve çeperi	Gelir elde etme	Yapraklı sebzeler, diğeri sebzeler, kümes hayvanları, koyun	<1000 m ²	Kadın ve erkek
Girişimciler	Kent marketleri ve ihracat	Kent çeperi	Gelir elde etme	Çeşitli sebzeler, meyveler, kümes hayvanları, çiftlik hayvanları, balık	>2000m ²	Erkek

4. Kentsel Tarımın işlevleri, engelleri ve riskleri

Kentsel tarımın kente ekolojik, ekonomik, sosyal ve görsel boyutta birçok katkıları bulunmaktadır. Çizelge 1.4'de Golden (2013)'ın literatürde çalışmalardan yola çıkarak hazırladığı kentsel tarımın kente olan işlevleri yer almaktadır.

Çizelge 1.4. Kentsel tarımın kente olan katkıları (Golden, 2013)

Ana boyut	Alt boyut
Sosyal Boyutu	Güvenli mekanlar oluşturma
	Araziye erişim
	Toplumsal gelişme / Sosyal sermayenin kurulması
	Eğitim ve gençlik gelişim fırsatları
Sağlık Boyutu	Nesiller arası ve kültürel entegrasyon
	Gıdaya erişim ve gıda güvenliği
	Meyve ve sebze tüketimini artırma
	Gıda ve sağlık konusunda bilinçlenme
Ekonomik Boyutu	Ruh sağlığına etkisi ve fiziksel aktivite
	İş imkanları sunma ve iş geliştirme, eğitim
	Çiftçiler için yeni pazarlar
	Ekonomik tasarruf
	Belediye kurumları için tasarruf
	Ev değerlerini artırma

Bu çizelge kentsel tarımın kentin ekonomik, sosyal, sağlık sistemine olan katkılarını ortaya koymaktadır. Kentsel tarım alanları kent içerisinde güvenli mekanlar oluştururlar (Golden, 2013). Topluluk bahçeleri mahalleri görsel kalitesini artırır, gençlerle iletişimin gelişmesini sağlar ve kentsel tarım programları ile toplumsal gelişmeyi sağlayarak, toplumsal iletişimi güçlendirir (Ober vd., 2008). Bu katkılar özellikle gençlerin uyuşturucu kullanımından ve suçlardan uzak durmasına yardımcı olur. Aynı zamanda kentsel tarım programları ile birçok ülkede suçları topluma kazandırma amacıyla ve mültecilerin kültürel entegrasyonunun sağlanması için kullanılmaktadır. Beckie ve Bogdan (2013) araştırmasında yaşlıların bahçe işleriyle uğraşmasının sağlık açısından etkilerini ve göçmenler için kentsel tarım programlarının olumlu sosyo-ekonomik çıktılarının olduğunu saptanmıştır. Harvard (2020)'da yapılan bir araştırmaya göre bahçe işleriyle uğraşmanın önemli derecede vücutta kalori yaktığını tespit etmiştir. Ayrıca kentsel tarımın ruh sağlığı üzerine olumlu etkileri olduğu birçok araştırmayla kanıtlanmıştır.

Kentsel tarım alanları sağlıklı bir sosyal çevre oluşturulmasını sağlar. Özellikle gelişmiş ülkelerde kentsel tarım alanlarında gıda üretiminin yanında sosyal etkileşim amacıyla da kullanılmaktadır. Kentsel tarım alanlarında sadece üretim değil aynı zamanda bireylerin sosyalleşmesine sağlamaktadır. Bireylerin salt yalnızlık duygusundan kurtulmasına yardımcı olmaktadır. Birçok kentsel tarım alanında yoga, konserler, film gösterileri vb. çeşitli sosyal etkinlikler düzenlenmektedir.

Gıda güvenliği günümüzde dünyanın en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Halen dünya genelinde milyonlarca insan açlık sınırı altında yaşamaya çalışmaktadır. Literatürdeki kentsel tarımın gıda güvenliğini üzerinde etkisi oldukça önemli yer tutmaktadır. Özellikle gelişmemiş ülkelerde kentsel tarım gıda güvenliği için önemli etkileri bulunmaktadır.

Kentsel tarım insanların sağlıklı, besin değeri yüksek ve güvenli gıdaya ulaşmasını sağlayarak açlık sorunu için önemli bir alternatif olarak öne çıkan bir fenomendir.

Bu fenomen özellikle kentsel gıda güvenliğinin sağlayarak (Mougeot, 2000), kentlerde iş imkanı yaratma potansiyeli (Smit vd., 1996) , iş geliştirme fırsatı sunarak (Kobayashi vd., 2010) ve kentsel yoksul kesim için gelir etme olanağı (Bryld, 2003) sağlamaktadır. Ayrıca kentsel tarım kente üretim, dağıtım, pazarlamayla ilgili büyük bir ekonomik boyut kazandırır. Bu katkılarının yanı sıra kentsel tarımın mülk değerini artırmayı sağlar (Voicu ve Been, 2008).

Kentsel tarım alanları birer kentsel yeşil alan olduğu için kentsel yeşil alanların kente olan ekolojik katkıları kentsel tarım alanları içinde geçerlidir. Kentsel tarımın ekolojik ve görsel işlevlerini şu şekilde sıralanabilir:

- Kentsel biyoçeşitliliği artırma (Doherty, 2015) (Lohrberg vd., 2016)
- Gürültüyü absorbe etme (Pearson vd., 2010)
- Kentteki oksijen seviyesinin artırılması ve kirli havanın azaltılması / Hava kalitesinin iyileştirilmesi (Deelstra ve Girardet, 2000) (Pearson vd., 2010)
- Sera gazı etkisinin azaltılması (Lohrberg vd., 2016).
- Toprak yönetiminin sağlanması (Lohrberg vd., 2016).
- Kentsel ısı adası etkisinin azaltılması (Pearson vd., 2010)
- Kentsel atık ve su yönetiminin sağlanması (Deelstra ve Girardet, 2000), (Pearson vd., 2010) (Lohrberg vd., 2016).
- Kentsel çevre estetiği artırması (Pearson vd., 2010)

Kentsel tarım kentin güzelleşmesini sağlarken kentsel erozyonun azaltılmasını sağlar (Madaleno,2000). Yukarıda sayılan kentsel tarım işlevlerinin yanı sıra kentsel tarım kentteki fiziksel, ekonomik ve sosyal çevrede bazı riskler taşımaktadır (Yılmaz, 2015). Kentsel tarımın alansal, yönetim, hükümetse ve algısal problemleri bulunmaktadır (Kaufman ve Bailkey, 2000). Kentsel tarım bilinçli ve doğru uygulanmadığı takdirde kent halkının sağlığı için tehdit oluşturma potansiyeli vardır. Kentsel tarımda kullanılan sentetik gübreler, kimyasallar, ilaçlar kentsel ekosistemi kirletebilir, dolayısıyla sağlık konusunda olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bunun yanı sıra kentsel kirlilik (toprak kirliliği, hava kirliliği vb.) nedenlerden dolayı kentsel tarım ürünleri sağlıklı açısından risk teşkil etmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada kentsel tarımın kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Bu kavramsal çerçeve kentsel tarımın üretken bir arazi kullanımı olduğunu ve bu üretken arazi modelinin kente ekolojik, ekonomik, sosyo-kültürel, görsel, sağlık boyutunda yararları olduğunu göstermektedir. Kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması ve daha sağlıklı yeşil çevreler oluşturulması için kentsel tarım önemli bir anahtardır. Fakat kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması ve sağlıklı çevreler için kentsel tarımın kesinlikle ekolojik ilkeler doğrultusunda uygulanması ve planlamaya, kent halkının ekonomik, sosyo-ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde kent makroformuna uygun şekilde entegre edilmesi gerekmektedir. Kentsel tarım alanları kent içerisindeki canlı mekanlardır Bu canlı mekanların kent halkının ihtiyaçları doğrultusunda planlanması, uygulanması ve yönetilmesi için kent plancılarının, mimarların, peyzaj mimarlarının, ziraat

mühendislerinin, sosyologların vb. ilgili meslek dallarının bir arada hareket etmesi gerekmektedir.

Kentsel tarım ülkemizdeki kentleşme sorunu içinde önemli bir alternatiftir. Kentsel tarım Türkiye’de hobi bahçeciliğinden ve konut düzeyindeki basit tarımsal üretimden öteye gidememiştir. Bu üretken arazi modeli ülkemizdeki kentsel sorunların iyileştirilmesi için kullanılabilir. Bunun için kentsel tarım için yönetsel, planlama ve uygulama açısından düzenlemelerin getirilmesi ve denetleme mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda gerekli teşvikler yapılarak çeşitli kentsel tarım programları ile halkın bilinçlendirilmesi, sosyo-kültürel etkileşimini artırılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aleviva Medien, 2020. Erişim tarihi: 03.05.2020. <https://pixabay.com/photos/beekeeper-bees-human-honey-970216/Url-1>
<https://pixabay.com/photos/greenhouse-allotment-garden-shed-230671/>
- Anonim. (2010a). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye. Ankara: DPT. 70s,.
- Ascarate Park Vegetable Demonstration and Teaching Garden,2020. Erişim tarihi:10.03.2020.
<https://epcommunitygardens.wordpress.com/educationalvolunteer-opportunities/>
- Association for Vertical Farming, 2020. Erişim tarihi: 10.03.2020. <https://vertical-farming.net/vertical-farming/integration-typology/>
- Beckie, M., Bogdan, E. (2010). Planting roots: Urban agriculture for senior immigrants. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 1(2), 77-89.
- Befood Ag, 2020. Erişim tarihi: 03.05.2020. <https://www.befood.ag/>
- Birleşmiş Milletler, 2019. World Population Prospects. Erişim Tarihi: 08.02.2020.
https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf.
- Blogdot.tv, 2020. Erişim Tarihi: 10.03.2020. <https://www.blogdot.tv/using-data-to-help-a-school-garden/>
- Bryld, E. (2003). Potentials, problems, and policy implications for urban agriculture in developing countries. *Agriculture and human values*, 20(1), 79-86.
- Cicero Linda A, 2020. Erişim Tarihi: 03.05.2020.
<https://stanfordmag.org/contents/don-t-fear-the-reapers>
- De Bon, H., Parrot, L., Moustier, P. (2010). Sustainable urban agriculture in developing countries. A review. *Agronomy for sustainable development*, 30(1), 21-32

- Deelstra, T., Girardet, H., 2000. Urban agriculture and sustainable cities. Bakker N., Dubbeling M., Gündel S., Sabel-Koshella U., de Zeeuw H. Growing cities, growing food. Urban agriculture on the policy agenda. Feldafing, Germany: Zentralstelle für Ernährung und Landwirtschaft (ZEL), 43-66.
- Doherty K., 2015. Urban agriculture and ecosystem services: a typology and toolkit for planners. University of Massachusetts Amherst, Master's Thesis, 110p, USA.
- Golden, S. (2013). Urban agriculture impacts: Social, health, and economic: A literature review. University of California: California.
- Hodgson, K., Caton Campbell, M., Bailkey, M. 2011. Urban Agriculture: Growing Healthy, Sustainable Places. Washington: American Planning Association, Planning Advisory Service Report No. 563, January 2011, 1-34
- Harvard, 2020. Erişim Tarihi: 10.03.2020. <https://www.health.harvard.edu/diet-and-weight-loss/calories-burned-in-30-minutes-of-leisure-and-routine-activities>.
- Kaufman, J. L., Bailkey, M., 2000. Farming inside cities: Entrepreneurial urban agriculture in the United States. Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policy, 120p.
- Kaypak, Ş., 2012. Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 14 (22): 11-29, ISSN: 1309-9132.
- Kobayashi, M., Tyson, L., Abi-Nader, J., 2010. The activities and impacts of community food projects 2005-2009. Report from the community food stanbu competitive grants program, 1-28.
- Lohrberg, F., Lička, L., Scazzosi, L., & Timpe, A. (Eds.). (2016). Urban agriculture europe. Jovis.
- Madaleno, I. (2000). Urban agriculture in Belém, Brazil. *Cities*, 17(1), 73-77.
- Medium, 2020. Erişim tarihi: 03.05.2020. <https://medium.com/@focallocal/guerilla-gardening-5cb8fb1383b>
- Mougeot, L. J., 2000. Urban Agriculture: Definition, Presence, Potentials And Risks, And Policy Challenges. *Cities Feeding People Series*, Report 31, 58p.
- Mwalukasa, M. (2000). "Institutional aspects of urban agriculture in the city of Dar Es Salaam." In N. Bakker, M. Dubelling, S. Gündel, V. Sabel-Koschella, and A. Zeeuw (eds.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda*. Feldafing, Germany: Food and Agriculture Development Centre (ZEL).
- My beeline, 2020. Erişim tarihi: 03.05.2020. <https://www.mybeeline.co/en/p/urban-beekeeping-keeps-cities-healthy>
- Ober Allen, J., Alaimo, K., Elam, D., Perry, E. (2008). Growing vegetables and values: Benefits of neighborhood-based community gardens for youth development and nutrition. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 3(4), 418-43

- Progresiv, 2020. Erişim tarihi: 03.05.2020. <https://revistaprogresiv.ro/node/261665>
- Pearson, L. J., Pearson, L., Pearson, C. J. (2010). Sustainable urban agriculture: stocktake and opportunities. *International journal of agricultural sustainability*, 8(1-2), 7-19.
- Redwood, M. (Ed.). (2012). *Agriculture in urban planning: generating livelihoods and food security*. Routledge.
- Smit, J., Nasr, J., Ratta, A., 1996. *Urban Agriculture: Food, Jobs And Sustainable Cities*. United Nations Development Programme Publications Series For Habitat II Volume One, 302p, New York, USA.
- Solduk, B. B. (2010). *Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Sağlanması Açısından Kentsel Tarımın Rolü, "İstanbul Metropolitan Alan" Örneği* (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Temple Community Garden, 2020. Erişim Tarihi: 03.05.2020. <https://www.giving.temple.edu/s/705/giving/16/interior-social.aspx?sid=705&gid=1&pgid=11054>
- Veterinary Advantage, 2020. Erişim Tarihi: 03.05.2020. https://vet-advantage.com/vet_advantage/hobby-farming/
- Voicu, I., Been, V., 2008. The Effect of Community Gardens on Neighboring Property Values. *Real Estate Economics*, 36(2), 2414–2263.
- Ypard, 2020. Erişim Tarihi: 03.05.2020. <https://ypard.net/2019-03-08/peri-urban-agriculture-threat-or-opportunity>
- Yılmaz, Ç. (2015). *Kentsel tarımın Avrupa Birliği ve Türkiye'deki geleceği*. AB Uzmanlık Tezi. Ankara

**Journal of Strategic Research in Social Science
(JoSReSS)**

ISSN: 2459-0029

www.josrssi.com

© All Rights Reserved

Industry 4.0 Implications on Ports in Developing Countries

Nergis ÖZİSPA¹

Keywords

Industry 4.0, Case Study, Turkish ports.

Abstract

Industry 4.0 concept was first appeared in 2012 in Germany. When it compared the other industrial revolutions, cyber physical systems, internet of things and networks are some of latest elements of fourth industrial revolution, instead of automation technology of third industrial revolution, mass production, assembly line and electrical energy of second industrial revolution and mechanization and steam power technology of first industrial revolution. Ports also quite changed since 1960s 1st generation of ports. First generation of ports was simple interface between ship and land. In the second generation some ports offered transport and distribution. Use of information technologies started with third generation and increased in fourth generation, also ports started to provide integrated logistics services in fourth generation. In the fifth generation use of information and communication technologies (ICT) reached advanced level and ports started to participate in satellite tracking of the cargo that they generate. Current literature claims that now it's the 6th generation era of ports with industry 4.0 technologies. In this regard the aim of the study is to investigate use of industry 4.0 technologies in Turkish ports. In order to analyze industry 4.0 implications on Turkish Ports, case study is used and data gathered via interview method in this study. Data collected via the mail and telephone callings. Findings of the study asserts that, use of industry 4.0 technologies are very rare in Turkish ports yet.

Article History

Received
1 May, 2020
Accepted
15 Jun, 2020

1. Introduction

After the first industrial revolution, which started with the invention of the steam machine in 1712, based on using water and steam power in mechanical production systems, the second industrial revolution started with the production of electric power and serial production, and the third industrial revolution called digital revolution, which began with the invention of microcomputers, finally, today we witness the beginning and development of the fourth industrial revolution that emerged in Germany in 2011 (endustri40.com, 2018, Saatçioğlu et al., 2018: 1677). This new revolution, aims to make better quality, cheaper and faster production by robots that communicating with each other, perceiving the environment with the help of sensors, and reaching meaningful results by analyzing with the data obtained (Yıldız, 2018: 546). The concept, which was born under the name Industry 4.0 in Germany, has also entered the agenda of other countries with other names. The aim of the concepts of "future factories" in Europe, "industrial internet" in the USA and "internet +" in China is parallel to the fourth industrial revolution,

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-2467-5286. Research Assistant, Dokuz Eylül University, Maritime Faculty, nergis.ozispa@deu.edu.tr

which we know is based on nine major technologies (Yıldız, 2018: 548). Which are; big data and analytics, autonomous robots, simulation, horizontal and vertical system integration, the industrial internet of things, cybersecurity, cloud systems, additive manufacturing and augmented reality (Rubman et al., 2015: 2).

Big data describes the data with variability, veracity, value, volume and velocity features (Kıran, 2019) that can be collected from many sources such as internet servers, logs, internet statistics, social media broadcasts, social media posts, blogs, photos, videos, log files, blogs, microblogs, climate sensors, GSM operator, businesses data centers, customer behaviours or international statistics (EBSO, 2015: 19, Soylu, 2018: 47). The concept of big data analysis, on the other hand, considered as the form of all data gathered from different sources transformed into a meaningful and processable form, and it allows companies to make strategic decisions, manage their risks better and make innovations when interpreted with the correct analysis methods (Soylu, 2018: 47). Data collected from many sources by machines and devices are stored on cloud infrastructure systems via big data, which is an industry 4.0 technology. Considering the size of the data produced every second in the world and the volume of these data will increase in the coming years, cloud storage systems are expected to be one of the important technologies of the 4th industrial revolution (Pamuk and Soysal, 2018: 7). Robots, which are defined as electromagnetic devices that can perform pre-programmed tasks, can work directly under the control of an operator, as well as through a computer program (Gabaçlı and Uzunöz, 2017: 156). With the 4. Industrial revolution they become more autonomous, flexible and cooperative with more capabilities and cost advantages while they can interact with each other and work side by side with humans (Rubman et al., 2015: 3). Simulation, which is defined as a modeling technique that creates the infrastructure for monitoring the properties of the real system by moving the data of a physical system existing in the real world to a virtual environment in order to observe the probabilities in the virtual world and to plan the necessary preparations, is one of the important technologies of industry 4.0. Simulation also provides advantages in terms of time, cost and risk management by making the development of the processes traceable (Çelen, 2017: 10). When it comes to the horizontal and vertical system integration, while horizontal integration expresses a continuous flow between each step in the production and planning process and between the steps of these processes of other companies, vertical integration means providing uninterrupted communication and flow in the technological infrastructure used in all processes, not between processes. Providing these integrations to businesses providing advantages such as rapidly responding to changes and problems in production processes, facilitating customer-specific and personalized production, increasing resource efficiency, and having a more flexible structure (Soylu, 2018: 48). The internet of things (IoT) concept, which includes radio frequency identification (RFID) devices, infrared sensors, global positioning systems, laser scanners, other information detection devices and other arbitrary objects that can be connected to the internet (Miao, 2014), is one of the broadest concepts that came with industry 4.0. Briefly, it is defined as the objects that have the digital network and the internet, by gaining a virtual identity, to be in contact with the environment physically and socially (Gabaçlı and Uzunöz, 2017: 155). With the increasing

connectivity and standard communication protocols created by the fourth industrial revolution, the need to protect critical industrial systems and production lines from cyber security threats has increased significantly, and the need for improved identity and access management has emerged, in addition to secure and reliable communications of machines and users (Rubman et al., 2015: 4). In addition, with the development of vertical and horizontal integration, secure communication options based on identifying machines and managing access to machines have started to be preferred in order to protect critical industrial systems and production lines against cyber security threats (Soylu, 2018: 48). Additive manufacturing is often used to create prototypes and manufacture individual components, especially with the help of 3D printers. In the future, this technology is expected to be widely used in the development of production methods, in the production of small customized products that offer construction advantages such as complex and light designs (Rubman et al., 2015: 4-5). Augmented reality can be defined as digital media animations that are produced in a graphical environment by means of sound, video, graphic or GPS data, and brought to a level that will affect human senses. The technology provides unification in the physical and real area and creates a new perception environment for the users, while it can reflect the virtual world reflection that is compatible with the real world directly or indirectly to the user (Bulut ve Akçacı, 2017: 54).

2. Literature Review

Although the Industry 4.0 concept initially gained momentum as production-based processes, today the process has extended beyond production. Sectors enlarged with the exchange of data and logistics developments, and they have internalized the revolution and terms such as Logistics 4.0, Supply Chain 4.0 and Port 4.0 have been used (Carpenter, 2020: 80). Mobility and transportation, which is one of the most important tools of economic and social development, is mostly provided by sea transportation. Maritime transport, which is seen as the pioneer in freight movements today, covers more than 70% of the markets. Ports, on the other hand, are the intermediary points that enable all this mobility to occur and provide the flexibility of the transportation infrastructures due to their strategic importance (Chiappetta, 2018: 47). On the other hand, to meet the increasing demand due to reasons such as globalization and world population growth, maritime transportation activities have increased and sometimes force the capacities and cause congestion in the ports. The digital transformation capabilities that emerged with the fourth industrial revolution have also shown their effect in the maritime industry quickly, as they reduce their workload in optimum solutions such as artificial intelligence-based software, autonomous ships, handling systems, port management, route optimization and document management, that aims to save cost and time (Lambrou, et al, 2018; Erol and Demir, 2019). The 3rd industrial revolution for the port industry was built on automation, remote controlled dock cranes (STS, MHC), field stacking cranes (RTG, RMG) and automatic terminal tractors (AGV) were quickly implemented and unmanned terminals emerged. Port 4.0, on the other hand, can be defined as the “smart ports” structuring in an electronic platform that includes all players in the global supply chain by going beyond automation technologies (Esmer, 2017).

The Internet of Things (IoT) technology, which is used today for smart cities, smart homes, smart factories and smart port applications, can be considered as an important fourth industrial revolution technology. Namely; as the presence of smart sensing systems in ports becomes reality, different operation areas operate in more advantageous conditions in automatic mode. Many countries in the world, from Europe to Asia, Australia and North America, are trying to enjoy the benefits of this revolution with challenging projects on smart ports (Yang, et. al, 2018: 34). Today, port industry has already taken the first step required for the 4th Industrial Revolution, for example the Maersk, one of the important companies of the sector, will be able to monitor information such as the location, temperature, humidity and power level of refrigerated containers and transmit this real-time data to its customers instantly. will be able to intervene immediately in any problem with the “remote container management (RCM)” project. Thanks to this technology, both operational efficiency and customer satisfaction, and more importantly, the visibility, traceability and reliability of the supply chain in both sea and land will be increased (Esmer, 2017).

In the current literature on the subject, according to the author's knowledge, there is no much studies perhaps due to the fact that it is a partial new concept. However, there are some studies that have examined the issue of digital transformation at the ports and obtained meaningful results. Erol and Demir (2019) in their studies based on digital transformation, have developed an optimization technique based on genetic algorithm in order to increase handling speed and efficiency in ports, which are the connection point of lands and seas, and to provide more efficient use of storage areas. As a result of the study it was determined that, with the method they developed, the handling speed increased 8.19 times and the handling time was shortened compared to other approaches. In 2017, Chiappetta aimed to analyse main implications about cyber threats and maritime transportation. As a result of the study, it was emphasized that the elements related to cyber security have become a source of concern in the functioning of the modern economy, and reliable data is needed for the transportation sector, which can be based on a strong and continuous cooperation between public institutions and the private sector, and policy design (Chiappetta, 2017: 47). Yang, et. al (2018: 34-43), examined the smart sensing and IoT technologies related to the main equipment used in the world's largest ports, such as dock cranes, auto guided vehicles and explained the details of the technologies in this area. As a result of the study, he emphasized the positive effects of smart sensing and IoT technologies on port performance and concluded that it is a requirement for the ports of both today and tomorrow. Pamuk and Soysal (2018: 16), prepared a study in order to give general information about industry 4.0 and to reveal the status of the current literature, as a result of the study the use of the concept accelerated both in academic studies and in a professional sense in recent years. They also stated that the Internet of Things, cyber-physical systems, big data and data analytics technologies are the most remarkable industry 4.0 technologies according to literature.

3. Methodology

Case study is a research approach used to understand multi-faceted issues as close to reality as possible, in depth and multi-facetedly. Research design, which is widely used in a wide range of disciplines, is often preferred in the social sciences, which aims to analyze human behavior rather than mathematical models (Crowe, et. al, 2011: 1). According to literature there are seven types of case study methods as; explanatory, exploratory, descriptive, multiple-case studies, intrinsic, instrumental and collective (Baxter and Jack, 2008: 547-549). In line with the aim of this study, which is defined as to investigate use of industry 4.0 technologies in Turkish ports, exploratory case study is used in this study, which aims to explore the situations which is current situation is not clear yet.

In this regard one of the Turkish port which serves in Istanbul, is analyzed according to their port 4.0 approach. Data gathered in April 2019 via e-mail. Findings of the study is given fourth section of this study in detailed.

4. Findings

Established to meet the needs of container port terminal investment required for Turkey's growing exports and imports, which provides quick transport links with the TEM and E-5 highway on the European side. Since 2001, a total of 250 million dollars' infrastructure investments, port has become one of the container terminals with high handling capacity in the area, and it has the capacity to handle vessels with 14,000 TEU and the 366 meters in length which are the largest container ships coming to Turkey to this date.

The port was able to serve Post-Panamax type ships by purchasing 9 Ship to Shore Gantry (SSG), 2 Mobile Harbor Crane (MHC), 18 Tractor Trucks and 35 Rubber Tyred Gantry (RTG) cranes between 2004 to 2008 and started using the NAVIS port operation software, which is also used by the world's leading ports. In 2012, E-RTG project was completed in two terminals (Main-West) and 85% energy was saved because of the new technology. Continuing its investments regularly in the coming years, the port continues its infrastructure, expansion and modernization efforts to increase customer satisfaction and port efficiency. The port's ever-increasing business volume continues with disruption, with 9 Ship to Shore Gantry (SSG), 35 Rubber Tyred Gantry (RTG) and 1 Rail Mounted Gantry (RMG), which are what they call state-of-the-art technology.

The port, which also provides storage services, can digitally see which item is on which shelf on the SAP system with the help of labels on each pallet in the warehouses. The port grouped the advantages offered by the software into three features; SPARCS, Express and Web Access, its NAVIS Terminal Management software, which was used by the world's leading ports. While SPARKS software provides more efficient use of the field and equipment within the port, Express software provides pre-registration and reservation opportunities and speeds up the gate operations at the entrance and exit of the terminals. Web Access software, on the other hand, provides real-time information and it enables customers to carry out their own operations more efficiently with data such as ship schedules and berthing information, loading and unloading lists, container details and status, vehicle operations and damage reports.

In addition, the 3G infrastructure created by the port with the investment that made in 2012 with Turkcell, increased the speed of access in the port 2.5 times and made the entire operation centrally manageable. With this system, another thing that is seen as an important input in terms of port efficiency and customer satisfaction that the heat values of reefer containers are managed and reported remotely. Continuing its customer satisfaction-oriented activities by developing a system that records all notifications such as information requests, complaints, suggestions, and port has made this system accessible in addition to the website with the kiosks at the port entrance and smartphone application. Container and vehicle inquiries can be made with the mentioned kiosks at the entrance of the administrative building of the port, and it has become possible for customers to access the data such as the ship docking plan instantly.

5. Results

The 4th industrial revolution has changed the functioning in many sectors in addition to the production sector, since the day it first appeared in 2011. The revolution, which brings many important advantages such as increasing efficiency, speeding up the operation, minimizing human error margin and work accidents, has also affected the competition wars that started with the increase of globalization and has become a necessity rather than a luxury in many sectors. Ports are one of this industries as they in at the center of world trade, it is necessity to keep up with the current changes that happen around the world to them. In this regard, this study aimed to investigate current industry 4.0 compatibility of ports in developing countries and Turkey is chosen as a case country. According to the results gathered from one of an important ports in Turkey, the industry 4.0 transformation of ports are in the beginning stage yet.

As mentioned in literature part of this study automated ports with the technologies like remote controlled dock cranes (STS, MHC), field stacking cranes (RTG, RMG) and automatic terminal tractors (AGV) are the main components of 3rd industrial revolution of ports (Esmer, 2017). However, this study demonstrates that the case port still addicted to industry 3.0 technologies. The first investment cost for port equipments are far beyond from so many industries, and that makes it some other challenge for ports to keep up the latest technology.

However, it is clearly seen that, big data, internet of things, autonomous robots and horizontal and vertical system integration has started to be used in the, even at the beginner level.

The industry 4.0 compatibility level of a sector that is so cost intensive and such a short notice may be named as success even it is at the beginning level, and it demonstrates the industry 4.0 compatibility of the Turkish port industry. According to these results it is possible to claim that the Turkish port industry is going to adapt industry 4.0 era faster than many other industries.

The fact that only one port was examined in the study constitutes the most important limitation in terms of the expressiveness of the general situation. It is thought that expanding the research area of the study and examining the general condition of more than one port in different geographies will yield more detailed results and is recommended to researchers.

References

- Baxter, Pamela, and Susan Jack. "Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers." *The qualitative report* 13.4 (2008): 544-559.
- Bulut, Ela, and Taner AKÇACI. "Endüstri 4.0 ve inovasyon göstergeleri kapsamında türkiye analizi." *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* 4.7 (2017): 55-77.
- Carpenter, Angela. *European Port Cities in Transition: Moving Towards More Sustainable Sea Transport Hubs*. Springer Nature, 2020.
- ÇELEN, SERAP. "Sanayi 4.0 ve Simülasyon." *International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry* 1.1 (2017): 9-26.
- Crowe, Sarah, Cresswell, Kathrin, Robertson, Ann, Huby, Guro, Avery, Anthony, & Sheikh, Aziz. (2011). The case study approach. *BMC medical research methodology*, 11(1), 100.
- EBSO, (2015), "Sanayi 4.0", Ege Bölgesi Sanayi Odası Araştırma Müdürlüğü, endustri40.com, (2018). "Endüstri Tarihine Kısa Bir Yolculuk", <http://www.endustri40.com/endustri-tarihine-kisa-bir-yolculuk/>, 20.05.2020.
- EROL, Sercan, and Mengü DEMİR. "LİMAN ELLEÇLEME HIZININ ARTIRILMASI İÇİN GENETİK ALGORİTMA TABANLI YENİ BİR YAKLAŞIM." IV. Ulusal Liman Kongresi "Küresel Eğilimler-Yerel Stratejiler" 7-8 Kasım 2019 – İZMİR doi: 10.18872/0.2019.22
- Esmer, Soner. (2017). Endüstri 4.0, Lojistik 4.0, Denizcilik 4.0, Liman 4.0. <https://www.7deniz.net/yazar-endustri-40-lojistik-40-denizcilik-40-liman-40-68.html>, 24.05.2020
- Gabaçlı, Nihal, and Meral Uzunöz. "IV. Sanayi devrimi: endüstri 4.0 ve otomotiv sektörü." *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)*. No. 3. 2017.
- Kiran. Ravi, (2019). Big Data Characteristics: Know the 5'Vs of Big Data. <https://www.edureka.co/blog/big-data-characteristics/>, 20.05.2020.
- Lambrou, M. A., Fjørtoft, K. E., Sykas E. D. ve Nikitakos, N. (2008). "Ambient intelligence technologies in support of shipping markets' operations". *Telematics and Informatics* 25: 72-83.
- MIAO, X. (2014). "Industry 4.0: New Industrial Revolution And upgrading of Industrial Automation", *Automation In Petro-Chemical Industry*, 1-5.
- Pamuk, Nurten Sinem, and Mehmet Soysal. "Yeni sanayi devrimi endüstri 4.0 üzerine bir inceleme." *Verimlilik Dergisi* 1 (2018): 41-66.
- Rüßmann, M., Lorenz, M., Gerbert, P., Waldner, M., Justus, J., Engel, P., & Harnisch, M. (2015). Industry 4.0: The future of productivity and growth in manufacturing industries. *Boston Consulting Group*, 9(1), 54-89.

Saatçioğlu, Ömür Yaşar; Tuđdemir, Gökçe Kök; Özispa, Nergis, (2018). Endüstri 4.0 ve lojistik sektörüne yansımalarının örnek olay kapsamında değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, 23. Endüstri 4.0 ve Örgütsel Değişim Özel Sayısı: 1675-1696.

Soylu, Ali. "Endüstri 4.0 ve girişimcilikte yeni yaklaşımlar." (2018).

www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/sanayi-40_88510761.pdf (20.05.2020)

Yang, Yongsheng, Zhong, Meisu, Yao, Haiging, Yu, Fang, Fu, Xiuwen., & Postolache, Octavian. (2018). Internet of things for smart ports: Technologies and challenges. *IEEE Instrumentation & Measurement Magazine*, 21(1), 34-43.

Yıldız, Aytaç. "Endüstri 4.0 ve akıllı fabrikalar." *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 22.2 (2018): 546-556.

Journal of Strategic Research in Social Science (JoSRSS)

ISSN: 2459-0029

www.josrss.com

© All Rights Reserved

The Investigation in Teme of Gender of Local Media Workers in Turkey

Can YARDIMCI¹

Keywords

local media, Labor force, Gender.

Abstract

The importance of the media in the life of a society is evident. Media; most of the time to protect the public interest and fulfills the task of informing and public lighting. The qualitative and quantitative characteristics of the workforce in the local media may be the subject of a separate study. This study will be analyzed in terms of gender labor employed in the local media. The labor force participation rate of men is higher than women in Turkey. If the increased level of education, increasing the labor force participation rate for women. In Turkey; local media workers had a similar situation. However, the general situation is much more the case in favor of men.

In this study; Recommendations for employers and employees in order to increase the number of women in the labor force will be submitted to the local media.

Article History

Received

1 May, 2020

Accepted

15 Jun, 2020

Türkiye’de Yerel Medyada Çalışan İşgücünün Cinsiyet Yönünden İncelenmesi

Anahtar Kelimeler

Yerel medya, İşgücü, Cinsiyet.

Özet

Medyanın bir toplumun hayatındaki yeri ve önemi bellidir. Çoğu zaman kamu menfaatini koruma, kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevini yerine getirmektedir. Aynı görevi yerel medyada daha küçük alanlar için yerine getirmektedir. Yerel medyada çalışan işgücünün nitel ve nicel özellikleri ayrı bir çalışma konusu olabilir. Bu çalışmada yerel medyada istihdam edilen işgücü cinsiyet yönünden incelenecektir. Türkiye’de erkeklerin işgücüne katılım oranı kadınlara göre yüksektir. Eğitim seviyesi arttıkça kadınlarda çalışma oranı artmaktadır. Türkiye’de yerel medya çalışanlarında benzer yönde bir durum söz konusu olabilir. Ancak derece olarak bu genel durumdan çok daha fazla erkekler lehine bir durum söz konusudur.

Bu çalışmada böyle bir durumda yerel medyada çalışan kadın işgücü sayısının artırılabilmesi için işverenler ve çalışanlar açısından öneriler sunulacaktır.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih

1 Mayıs 2020

Kabul Tarihi

15 Haziran 2020

1. Giriş

Yerel medya yerelde yayın yapan dergi, gazete, radyo ve televizyonları içeren bir kavram olmakla birlikte öncelikle yerel basını çağrıştırmaktadır. Yani akla ilk gelenler gazete ve dergiler olmaktadır. Basın da ulusal ve yerel olarak ikiye ayrılmaktadır. Ulusal basın tüm ülkede faaliyet gösterirken yerel basın belli bir lokasyonda faaliyetlerini sürdürür (TEMEL vd, 2012, 126). ÜNAL (1996)’a göre

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-2317-2249. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Emirdağ Meslek Yüksekokulu, canyardim@aku.edu.tr

günlük, haftalık yada daha uzun zaman aralıklarında genellikle metropollerin dışında il, ilçe ve beldelerde yayınlanıp bölge hakkında ve halkın isteklerini yetkililere iletmeyi amaçlayan basın organları yerel basını oluşturmaktadır.

Ülkenin tamamı yerine daha küçük bir bölgede, daha çok o bölgenin sorunlarına yönelik belli periyodlarla yayın yapan medyaya yerel basın denir (Gürcan ve Yüksel 2001, 7)

Bir yerleşim yerinde basılan dağıtımı o yerleşim yerinde yapılan ve o yöreye ait bilgi, haber, fotoğraf vb. yayımlayan basın yerel basın olarak adlandırılır (BÜLBÜL 2001, 10).

Akçakoca (2006)'ya göre yerel basın ile ulusal basın arasındaki en temel fark belirli bir bölgeye hitap etmesidir.

Yerel medya, yerel sorunlar karşısında bölge halkını bilgilendiren ve kamuoyu oluşturan unsurlar olarak kabul edilmektedir. Yerel medya kuruluşları aynı zamanda ulusal medyaya malzeme sağlayan kuruluşlardır (Arabacı ve Uzunoğlu 2010, 14)

2. Yerel Medyanın Önemi

Medyanın ulusal anlamda kamuoyu oluşturma ve kamuoyunun menfaatlerini gözetmesi fonksiyonunu gerçekleştirdiği kabul edilmektedir. Aynı toplumsal faydayı yerel medya da yayımlandığı bölge için sağlamaktadır. Yerel medya kamuoyu oluşturma yanı sıra kendi yayın bölgesinde birikimlere öncelik tanıyıp daha ayrıntılı yayınlar yapabilecektir (Schlapp 2000, 16). Demokrasinin korunup geliştirilmesinde olumlu katkıları da kabul edilmektedir. Bundan dolayı gelişmiş ülkelerde yerel medyanın varlığını devam ettirebilmesi ve gelişmesi için çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. Benzeri teşvikler ülkemizde de yeteri kadar olmasa da uygulanmaktadır.

3. Yazılı Medya İstatistiklerindeki Değişim

TÜİK tarafından her yıl yazılı medya istatistikleri yayınlanmaktadır. En son 21543 sayılı 26 Temmuz 2016 haber bülteni ile kamuoyuyla paylaşılmıştır. Aşağıdaki tüm bilgiler bu kaynaktan derlenmiştir.

Gazete ve dergi sayısı 2015 yılında bir önceki yıla göre %4.5 azalışla 6 bin 802 olurken, 2015 yılında yayımlanan gazetelerin %89.6 sı yerel gazetelerdir. Dergilerin ise %37.2 yerel dergilerdir. Toplamda ise gazete ve dergilerin %58.2 si yereldir.

TÜİK verilerine göre 2011-2015 yıllarında yayınlanan gazete ve dergi sayıları şu şekildedir.

Tablo 1. Yıllara Göre Gazete ve Dergi Sayıları (2011-2015)

Yıllar	Dergi	Gazete
2011	3873	2905
2012	4105	3004
2013	4058	3100
2014	4176	2944
2015	4071	2731

2011 yılına göre yayımlanan dergi sayısında artış olurken, gazete sayısında azalış olmuştur.

Gazete ve dergi tirajı 2014 yılına göre % 6.3 azalmıştır. 2015 yılında 2 milyar 242 bin 338 toplam tirajın % 93.5' ini gazeteler oluştururken, yerel gazeteler ve dergilerin payı yüzde 14.6 olarak gerçekleşmiştir.

4. Türkiye'de Kadın-Erkek İstihdam Durumu

Ülkemizin 2015 yılı nüfusu 78.7 milyon kişidir. İşgücü 29.7 milyon kişi, işgücüne katılım oranı % 51.3, istihdam oranı % 46 dır. İşsizlik oranı % 10.3 tür. İşgücüne katılım oranı erkeklerde % 71.6, kadınlarda % 31.5 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranı % 69.7 sini erkekler, % 30.3 'ünü kadınlar oluşturmuştur. İşsizlik oranı erkeklerde % 9.2, kadınlarda % 12.6'dır.

İşgücü: İstihdam edilenler ile işsizlerin oluşturduğu tüm nüfusu kapsar.

İşgücüne Katılım Oranı: İşgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır.

İstihdam Oranı: İstihdamın kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranıdır.

Tablo 2. Çalışan Personelin Mezun Oldukları Mesleki Bölümlere Göre Çalıştıkları Birimler
2005 YILI

	Çalışılan birim						Toplam
	Yayın bölümü		Basım bölümü		Dağıtım bölümü		
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Eğitim durumu							
Lise altı	1540	428	1427	67	904	94	4460
Genel lise	5050	2145	1488	435	1104	253	10475
Mesleki ve teknik lise	999	412	764	46	354	71	2646
Önlisans	1403	743	264	51	210	74	2745
Lisans	9098	4447	446	124	610	204	14929
Yüksek lisans / doktora	1748	915	61	23	33	20	2800
Toplam	19838	9090	4450	746	3215	716	38055

	Çalışılan birim						Toplam
	Yayın bölümü		Basım bölümü		Dağıtım bölümü		
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Eğitim durumu							
Lise altı	2517	971	2019	125	973	98	6703
Genel lise	8887	4609	1973	234	1545	618	17866
Mesleki ve teknik lise	2262	819	1017	39	227	145	4509
Önlisans	2808	1834	383	92	421	69	5607
Lisans	15483	8889	759	235	770	304	26440
Yüksek lisans / doktora	3950	1769	120	42	93	51	6025
Toplam	35907	18891	6271	767	4029	1285	67150

Gazete ve dergilerin yayın bölümünde çalışan personelin mezun oldukları mesleki bölümlere bakıldığında 2005 yılında toplam sayı 1940 kişiden 2012 yılında 3.339 kişiye yükselerek yaklaşık % 50 artış göstermiştir. Gerek 2005 yılı gerekse 2012 yılında kadın çalışanlarda erkeklere göre yüksek okul ve ilgili fakülte mezunları

daha yüksek ve aynı zamanda çalışan sayısı daha fazladır. Bu durum ülkemiz için geçerli olan kadınlarda eğitim seviyesi yükseldikçe istihdamın artması durumuyla uyum göstermektedir.

Tablo 3. Kasım 2015 itibariyle gazete/dergilerde çalışanların eğitim durumu

Eğitim durumu	Toplam		Yayın bölümü		Basım ve dağıtım bölümü	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Level of education	Total		Publishing department		Printing and distribution department	
Toplam - Total	80 364	58 162	50 396	46 362	29 968	11 800
Lise altı	9 620	5 628	3 430	2 993	6 190	2 635
Under high school	24	17 693	13 095	11 991	11 179	5 702
Lise ve dengi	274					
High school or equivalent	4 999	4 959	4 219	4 013	780	946
Önlisans						
Vocational training school	33	22 325	21 872	20 432	11 303	1 893
Lisans	175					
Undergraduate	8 296	7 557	7 780	6 933	516	624
Yüksek lisans/doktora						
Post graduate/doctorate	61 268	39 817	33 211	30 341	28 057	9 476
Erkek - Males	8 715	4 686	2 705	2 244	6 010	2 442
Lise altı						
Under high school	18	12 717	8 688	8 231	10 249	4 486
Lise ve dengi	937					
High school or equivalent	2 894	2 745	2 391	2 059	503	686
Önlisans						
Vocational training school	25	14 703	14 382	13 246	10 881	1 457
Lisans	263					
Undergraduate	5 459	4 966	5 045	4 561	414	405
Yüksek lisans/doktora						
Post graduate/doctorate	19 096	18 345	17 185	16 021	1 911	2 324
Kadın - Females	905	942	725	749	180	193
Lise altı						
Under high school	5 337	4 976	4 407	3 760	930	1 216
Lise ve dengi						
High school or equivalent	2 105	2 214	1 828	1 954	277	260
Önlisans						
Vocational training school	7 912	7 622	7 490	7 186	422	436
Lisans						
Undergraduate	2 837	2 591	2 735	2 372	102	219
Yüksek lisans/doktora						
Postgraduate/doctorate						

2015 Kasım tarihinde gazete /dergilerde çalışanların eğitim durumlarına bakıldığında 39.817 erkek, 18.345 kadın çalışan arasında erkeklerde lise ve lise dengi çalışanlar 17.403 kişi ile neredeyse çalışanların yarısını oluştururken, kadın çalışan sayısının 5.918'i yani 1/3'ü aynı eğitim seviyesindedir. Toplam istihdam edilen erkek sayısı kadın istihdamının yaklaşık iki katıdır. 2015 yılında işgücüne katılım oranı erkeklerde % 71,6, kadınlarda ise % 31,5 olarak gerçekleşmiştir. Gazete ve dergilerde çalışanlarda dağılım Türkiye geneline yakın çıkmaktadır.

Tablo 4. Gazete ve dergilerin yayın bölümünde çalışan personelin kadrolarına göre sayısı
2005 YILI KASIM AYI

Kadro durumu	Yayın türü				Toplam
	Gazete		Dergi		
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Genel yayın müdürü	666	87	544	128	1425
Genel yayın yönetmeni	454	74	614	217	1359
Genel yayın koordinatörü	172	58	389	133	752
Genel müdür/müessese müdürü/idare müdürü	173	36	245	72	526
Sorumlu yazı işleri müdürü	488	154	703	313	1658
Yazı işleri müdürü	666	203	479	267	1615
Yayın yönetmeni	233	78	328	153	792
Sayfa editörü	630	298	910	681	2519
Yazı işleri müdür yardımcısı	66	36	112	106	320
Redaktör	232	120	176	134	662
İstihbarat ve haber bölüm şefi	142	46	55	32	275
Haber müdürü	300	86	127	93	606
Başyazar / Yazar	1357	525	2238	1128	5248
Muhabir/foto muhabiri	2828	1021	582	353	4784
Karikatürist	67	17	110	37	231
Ressam/grafiker	211	147	412	285	1055
Düzeltilen	210	129	301	263	903
Bölge/il temsilcisi	137	24	269	53	483
Diğer personel toplamı	520	251	1692	1252	3715
Toplam	9552	3390	10286	5700	28928

Gazete ve dergilerin yayın bölümünde çalışan personel sayılarında tablodaki tüm kategorilerde erkek işgücünün bariz bir üstünlüğü bulunmaktadır. Yakın gelecekte bu durumun değişmeyeceği kabul edilebilir gözükmektedir.

Tablo 5. Gazete ve dergilerin sarı basın kartına sahip olan personel sayısı

2012 YILI						
Sarı basın kartı sahibi personel sayısı						
Yayın türü	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Gazete	3594	78.95	958	21.05	4552	100
Dergi	492	73.21	180	26.79	672	100
Toplam	4086	78.22	1138	21.78	5224	100
2011 YILI						
Sarı basın kartı sahibi personel sayısı						
Yayın türü	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Gazete	3392	79.79	859	20.21	4251	100
Dergi	527	77.84	150	22.16	677	100
Toplam	3919	79.53	1009	20.47	4928	100
2010 YILI						
Sarı basın kartı sahibi personel sayısı						
Yayın türü	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Gazete	2837	79.47	733	20.53	3570	100
Dergi	581	78.51	159	21.49	740	100
Toplam	3418	79.3	892	20.7	4310	100
2009 YILI						
Sarı basın kartı sahibi personel sayısı						
Yayın türü	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Gazete	2487	79.76	631	20.24	3118	100
Dergi	503	79.21	132	20.79	635	100
Toplam	2990	79.67	763	20.33	3753	100
2008 YILI						
Sarı basın kartı sahibi personel sayısı						
Yayın türü	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Gazete	2472	79.87	623	20.13	3095	100
Dergi	475	81.48	108	18.52	583	100
Toplam	2947	80.13	731	19.87	3678	100
2007 YILI						
Sarı basın kartı sahibi personel sayısı						
Yayın türü	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Gazete	2164	82.19	469	17.81	2633	100
Dergi	563	81.59	127	18.41	690	100
Toplam	2727	82.06	596	17.94	3323	100

Gazete ve dergilerin sarı basın kartına sahip olan personel sayısına bakıldığında erkekler lehine bir durum söz konusu iken, 2007 yılına kıyasla 2012 yılında kadınlar için nispeten iyileşme söz konusudur. Şöyle ki 2007 yılında sarı basın kartının % 82'sine erkekler, % 18'ine kadınlar sahipken 2012 yılında bu oran kadınlar için % 21,78 oranına yükselmiştir.

5. Sonuç

Kadın erkek işgücü üzerine pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Ülkemizde işsizlik uzun yıllardan beri yüzde 10'nun üzerinde seyretmektedir. Nüfus artış hızımızın yüksek olması ve istihdama katılan işgücüne yeni iş sahalarının yeterince açılmaması sebepler arasında kabul edilmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 30'larda kalmaktadır. Medya sektöründe de durum çok farklı değildir. En azından medya sektöründeki kadınların işgücüne katılım oranının Türkiye genel düzeyinde olduğu ifade edilebilir. Bu çalışmada yine Türkiye genelinde olduğu gibi kadınlarda eğitim seviyesi arttıkça istihdam edilebilirliklerinin arttığı görülmektedir. Gelecekte medya ve basın sektöründe kadın çalışanlarda artış olacaksa bu artış yüksek öğrenim gören kadınlar tarafından sağlanacaktır.

Kaynakça

- Arabacı, G., & Uzunoğlu, H. (2010). Yerel Medya Sektörü Ve Globalleşen Medyaya Göre Konumu. İzmir Ticaret Odası. Ar & Ge Bülten 2010 Eylül – Sektörel, 14.
- Bülbül, R. (2001). Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No: 273
- Gürcan, H.,İ., &Yüksel, E. (2001). Habercinin El Rehberi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Temel, M., Korkmaz, A., Somuncu, B., & Şilen, K. (2012). Yerel Medya Çalışanlarının Sosyo-Demografik Özellikleri Ve Sektör Sorunlarına Bakışı: Kayseri Ve Nevşehir Yerel Medyasına Yönelik Alan Araştırması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,9,125-157
- TUİK Türkiye İstatistikleri, 2015, Ankara 2016
- TUİK Yazılı Medya İstatistikleri, Sayı 21543, 26 Temmuz 2016
- Ünal, Ş. (1996). Yerel Basın Ve Sorunları. Yeni Türkiye Dergisi, 1068-1072.
- www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18645 erişim 09.09.2016

**Journal of Strategic Research in Social Science
(JoSReSS)**

ISSN: 2459-0029

www.josrssi.com

© All Rights Reserved

Adverse Effects Based on Usage in New Media Technologies: Digital Consumption

Pelin ÖZTÜRK¹

Keywords

New Media, Digital
Consumption,
Consumption
Motivation.

Abstract

New media technologies offer users numerous possibilities that facilitate daily life practices and improve their values. Users who benefit from these technologies within the scope of digital consumption have the opportunity to speed up the process of researching the products they want to buy and to set and improve the standards of the services they receive with the personal data they share. These systems, which are alleged to allow conscious and practical exchange of the consumer, provide the control of the individual over the decisions of the individual as a result of unconscious use and to consume more comfortable and more. At the point reached today, new media systems that allow consumers to be monitored at every step by controlling their personal information and preferences passivate the role of individuals in their own lives. With this research, it is aimed to draw attention to the use of new media technologies with the promise of creating the right consumer habits as a source of motivation for consumption purposes.

Article History

Received
1 May, 2020
Accepted
15 Jun, 2020

Yeni Medya Teknolojilerinin Kullanıma Bağlı Olumsuz Etkileri: Dijital Tüketim

Anahtar Kelimeler

Yeni Medya, Dijital
Tüketim, Tüketim
Motivasyonu.

Özet

Yeni medya teknolojileri kullanıcılara günlük hayat pratiklerini kolaylaştıran ve değerlerini geliştiren sayısız olanak sunmaktadır. Dijital tüketim kapsamında bu teknolojilerden yararlanan kullanıcılar satın almak istedikleri ürünler hakkında araştırma yapma sürecini hızlandırma ve paylaştıkları kişisel verilerle aldıkları hizmetlerin standartlarını belirleme ve geliştirme şansına sahip olmaktadır. Tüketicinin bilinçli ve pratik alışverişine imkan verdiği iddia edilen bu sistemler bilinçsiz kullanım sonucunda bireyin kararları üzerindeki kontrolünü kendisi dışındaki mekanizmalara teslim ederek daha rahat ve daha fazla tüketmesini sağlamaktadır. Bugün gelinen noktada, tüketicinin kişisel bilgilerinin ve tercihlerinin her adımda denetlenerek yerine karar verilmesine izin veren yeni medya sistemleri bireyin kendi hayatındaki rolünü pasifleştirmektedir. Bu araştırma ile yeni medya teknolojilerinin doğru tüketici alışkanlıkları oluşturmak vaadiyle sunduğu erişim imkanlarının tüketim amaçlı motivasyon kaynağı olarak kullanılmasına dikkat çekmek amaçlanmaktadır.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
1 Mayıs 2020
Kabul Tarihi
15 Haziran 2020

1. Giriş

İnterneti elektronik cihazlarla birleştiren temel üzerine kurulan yeni medya terimi, geleneksel medyadan farklı olarak, hipermetinlik, interaktivite, uzamsal sınırların

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-9976-6617. Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, pelin.ozturk@omu.edu.tr

olmaması gibi medyanın üretim ve kullanımında radikal dönüşümleri işaret etmektedir. Kitle iletişim teknolojilerindeki bu hızlı ilerleme yirmibirinci yüzyıl insanının günlük rutinleri üzerinde belirleyici bir karaktere sahiptir; sosyal ilişkiler, bilgi edinimi, alışveriş, resmi prosedürler gibi birçok alanda karşımıza çıkan yeni medya teknolojileri, günlük pratiklere katılımı ile yaşam biçimlerini etkilemektedir. Bireylerin, teknoloji alanındaki yeni gelişmelere süratle adapte olarak akıcı şekilde kullanabilmesi ve gün içerisinde çevrimiçi geçirdikleri süre, söz konusu dijital dünyanın bir kültür biçimi haline geldiğini göstermektedir. Yeni medya teknolojilerinin bugünkü vazgeçilmez rolü ve etkin yaygınlığı, kültür örüntüsünün öğelerinin yeniden değerlendirilmesini ve irdelenmesini (Erinç, 2004: 52) ve yeni okuryazarlıkların araştırılmasını (Lin vd., 2013) gerektirmektedir. Yeni medya teknolojileri salt nesnelere indirgenebilecek bir terim değildir; etkileşimli doğası sayesinde özel hayat ve kamusal alanı ilişkilendiren (Horst, 2012) niteliği, kullanılma şekli ve içine girdiği sosyal bağlamlarla birlikte yeni toplumsal açılımlar yaratmaktadır. Çağdaş kültürde, bireyden hareketle kitleleri yönlendiren ve denetleyen en önemli mekanizmalardan olan teknolojinin tarihi, beklenmedik sonuçların ve hatta yıkıcı kullanımların örnekleriyle dolu olmasına rağmen, teknolojinin aldığı formlar, büyük ölçüde, onu üretmede ve nerede, ne zaman, nasıl, kim tarafından kullanılacağını belirlemede öncü rol oynayan sosyal aktörler ve kurumlar tarafından şekillendirilmektedir (Buckingham, 2007: 12).

Yapılan literatür araştırması sonucunda, küresel anlamda toplumların yönetilme politikalarından aile ilişkilerine kadar her alanda açıkça etkisini gördüğümüz yeni medya teknolojilerinin avantajları ve dezavantajlarının bir arada değerlendirilmesi gerekliliğine ulaşılmıştır. Bireyin sosyal pratiklerinin niteliğini değiştiren 'dijitalleşme' ile, hız, zaman ve iş gücünde tasarruf, kimlik inşasında özgürlük, verimlilik gibi inkar edilemez getirilerin yanında, renkler, sesler ve şekiller gibi duysal olguların yerine sıfır ve birlerin geçtiği (Llamas ve Belk, 2013) söylenebilir. Dijital çağda insanın, özgürlüğü hız ve alternatif niceliği üzerinden tanımlaması ile yine insan üretimi teknolojiye boyun eğdiği gözlemlenmektedir (Çakır, 2014: 323). Bugün hem özel hem de iş hayatında zorunlu kullanım gerektiren sistemlere erişim sağlayan bireyin bilinçli kullanım alışkanlıkları kazanması kendi kararları üzerindeki hakimiyetini kaybetmemesi adına önemlidir. Yeni medya teknolojilerinin küresel kapitalizmin çıkarları doğrultusunda (Alioğlu, 2011: 50) toplumları denetlemek ve yönlendirmek için kullanıldığı göz önüne alındığında teknoloji ve medya okuryazarlıklarının zorunluluğu da ortaya çıkmaktadır. Gelişen teknolojilerle "izleyicilerinin davranışlarını algılayabilen, bulut sistemlerde depolayabilen, eşitleyebilen (sync), eş zamanlı olarak analiz edebilen, nesnelere interneti ve büyük veri sistemleriyle bütünleşebilen" (Yanık, 2017) yeni medya sistemleri, hegemonik unsurların kitleleri gözetlemek ve kontrol etmek hedefini mümkün kılmaktadır.

Yeni medya teknolojilerinin giderek yaygınlaşan kullanımının getirdiği etik sorunlar, ilgili literatürde dört madde ile özetlenmektedir (PAPA modeli):

- "Gizlilik; insanların kişisel bilgilerini gizli tutma hakkı; kişisel bilgilerin yaygın olarak tutulmasının kişilerarası güven, özerklik ve haysiyet ilişkilerini nasıl etkilediği,

- Doğruluk; veri tabanlarında tutulan verilerin / bilgilerin kalitesi ve doğruluğu; verilerin / bilgilerin doğru olduğu varsayılarak hangi kuruluşlar tarafından kullanıldığı,
- Mülkiyet; bir birey hakkında kişisel bilgilerin sahibi olma, onu kullanma ya da kullanımını kontrol etme hakkına sahip olma,
- Erişilebilirlik; toplum üyelerinin sosyal bilgi deposuna erişimi. (Mason, 1986; Mason vd., 1995'dan akt. Boyce, 2002)"

Bireylerin mahremiyet sınırları ile bilgi teknolojilerinin kesişiminde literatürde ön plana çıkan bu başlıklar yeni medya sistemlerinin kullanımında toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Geleneksel medyadan farklı olarak, kullanıcılara hizmetlerin iyileştirilmesi ve seçeneklerin arttırılması gibi vaatlerle sunulan yeni medya imkanları, küresel iradelerin finansal beklentileriyle birleştiğinde tüketim motivasyonlarına dönüşmektedir. Gelişen teknolojilerden faydalanmak adına kişisel bilgilerini veri depolarına emanet eden bireyler, bu bilgiler üzerindeki kontrollerini kaybederken, bilgilerin metalaşarak yapay tüketici kimliklerinin oluşturulmasına da fırsat vermektedir.

2. Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya Tüketim

Yirminci yüzyıldan itibaren farklılaşan tüketim alışkanlıkları, ihtiyaç ile ilişkisi koparılarak, toplumsal statü göstergeleri üzerinden yeniden anlamlandırılmıştır. Tüketici konumundaki bireyler de kitle iletişim araçları aracılığı ile küresel endüstrilerin tecimsel döngüsüne hizmet etmek üzere kodlanmaktadır. Bilgi ve mesajların ağırlıklı olarak görsel unsurlarla iletildiği bu çağda birey, etrafını saran tüketim nesnelere ile yeni bir endüstriyel ekolojiye maruz kalmaktadır. Yapay tüketici kimlikleri üreten ve yöneten araçsal akıl formları (Stevenson, 2015: 95) için tüketim faaliyetinin temel dinamiği nesnel üretim değil, tüketici üretimdir (Bauman, 2013: 202). Sürekli daha fazla ve daha talepkar tüketicilerin varlığını hedefleyen sanayisel estetik, insana özgü tüm kavramları önce soyutlayarak kapitalist değerlere indirgemekte, ardından nesneleştirerek tüketilebilir biçime getirmektedir. Bilinçli ve bilinç dışı olarak kayıt yapan beyin, ekonomik çıktı beklentileri doğrultusunda belleğine yerleştirilen her veri ile tüketime güdülenmektedir. Bu kodlama sayesinde estetik algıları, beğenileri ve satın alma tercihleri yönetilen bireyler uyumlu, homojen ve manipülasyona müsait toplumları oluşturmaktadır. Bu noktada "insani ilişkilerin işlevciliği kültürel ilerlemede en sevdiği zeminlerden birini bulur - 'human design' burada 'human engineering'e katılır" (Baudrillard, 2010: 135).

Kitle iletişim araçlarının sunduğu görünenin ötesinde anlamlarla kodlanmış iletilerle yönlendirilen tecimsel eylemler günümüzde sosyal ilişkilerinin yerine geçmiş durumdadır. Kültür, bilgi, arzular, hedefler, duygular, ilişkiler gibi tüm insani olguların metalaştırılması, bireyin, kapitalizm haricinde bir sistem alternatifinin olasılığını düşünmesini engellemektedir. Bu bağlamda, "tüketimin; sistemli, insanların hem nesnelere hem de kendi aralarında kurdukları ilişkilerin ötesine geçebilen tarih, iletişim ve kültürün tüm alanlarını kapsayan total bir zihinsel uygulama şeklinde tanımlanması gerekmektedir" (Baudrillard, 2014: 244). "Yeni etkileşimli alanların, fikir ve kimlik oluşumu mekanlarının, küresel kapitalizmin tam göbeğinde büyüdüğü" (Stevenson, 2015: 358) göz önüne

alındığında bireyin gündelik hayatının da sermaye - teknoloji ekseninde ekonomik değere indirgenmesi kaçınılmazdır.

Yeni medya teknolojileri ile özellikle son yarım yüzyılda değişen günlük rutinelere paralel şekilde tüketim alışkanlıkları da farklılaşmaktadır. Kültür - üretim - tüketim üçgeninde anlamlandırılan teknoloji, "insanlar tarafından üretilen, uyarlanma sürecinin bir parçası, bağlı olduğu toplumsal çevreyi kontrol etmek ya da dönüştürmek amacıyla kullanılan araç, gereç ve bilgilerin tümüdür" (Eriksen, 2009; İnan, 2012'dan akt. Nar, 2015). Coğrafi sınırları ortadan kaldırarak bilgi ve metaya erişim olanaklarını üst seviyeye çıkaran yapısı gereği, yeni medya teknolojilerinin, kapitalist toplum düzenine ulaşmada rol alması literatürde dijital okuryazarlık terimini ortaya çıkarmıştır. Dijital teknolojilerin ve internet kaynaklarının efektif ve bilinçli kullanımı için gerekli bilgi ve becerilere işaret eden dijital okuryazarlık, dijital yeterlilik, dijital tüketim ve dijital güvenlik kavramlarını içermektedir (Khitskov vd., 2017).

Elektronik cihazlar ile sabit ya da mobil internet kullanımını gerektiren dijital tüketim, kapitalist kültür endüstrisinin metalaştırdığı her öğeye erişimi sağlamaktadır; ticari nesnelere yanı sıra satın alınan hizmet ve bilgiler, hatta bunlara erişimi sağlayan çevrimiçi ortamlar da bu havuza dahildir. Sosyal medya iletişimi, devletlerin sunduğu kamu hizmetleri ile örneklendirilebilecek dijital tüketim, büyük miktarda veri ve belge elde etme, işleme ve saklama teknolojisine dayanmaktadır (Khitskov vd., 2017). Tüketim, performans ve sosyal medya kavramları ile bağlantısında dijital tüketim, salt nesnelere değil, tüketim motivasyonu sağlayan uygulamaları ve bu uygulamaların kullanıcı memnuniyeti sağlayan performansını da kapsamaktadır (Montardo, 2016). Bunun yanında, çevrimiçi sosyalleşmeyi mümkün kılan dijital tüketim, herhangi bir dijital içeriğin (yazılı metin, animasyonlar, görüntüler, videolar vb.) üretilmesi, erişilmesi ve paylaşılmasını kapsamaktadır (Montardo vd., 2017).

3. Mahremiyet ve Motivasyon ile Bağlantısında Dijital Tüketim

Teknoloji alanındaki gelişmelere paralel olarak gündelik hayat pratiklerinde yeni açılımlar ve yeni ortamlara sahip tüketicilerin satın alma rutinlerindeki talep ve beklentileri de farklılaşmaktadır. Ürün araştırma, karşılaştırma, istek ve şikayet bildirme ve geri dönüş alma eylemlerinde sürat beklentisindeki tüketici için yeni medya teknolojileri bu beklentileri karşılayabilecek olanaklar sunmaktadır. Karar verme ve satın alma süreçlerinde zaman, emek ve para tasarrufu sağlayarak verimli ve bilinçli alışveriş yapma hedefindeki kullanıcılar dijital teknolojileri kullanmayı tercih ederken, üretici ve aracı şirketlere de daha geniş kitlelere ulaşabilme ve tüketici ile doğrudan iletişim kurma fırsatı doğmaktadır. Bu karşılıklı yarar ilişkisinde, şirketler, hedef kitle ile daha pratik ve sağlıklı iletişim kurma imkanı ile onların ihtiyaçlarını, şikayetlerini ve arzularını anlamaya odaklanarak ürün ve hizmetlerini geliştirebilmektedir. Dijital tüketimin sağladığı avantajlarla tüketicilerle daha stratejik ve kişiye özel ilişkiler geliştiren şirketler bireylerin deneyimlerini ve memnuniyetlerini ön planda tutarak kişiye özel yaklaşımlar tasarlayabilme potansiyeline sahiptir (Berman ve Kesterson-Townes, 2012).

Fiziki alışveriş ortamlarının aksine dijital ortamı tercih eden kullanıcılar için mekansal imkanların ötesinde sunulan çeşitlilik ve erişilebilirlikle birlikte, spesifik

ürünlerde doğru alıcı-satıcı eşleşmesi, piyasadaki çok sayıda popüler üründen niş ürünlere geçişle 'uzun kuyruk pazarı' oluşturmaktadır (Öcal, 2018). Böylece sahip olmak istediği ürüne kendi coğrafi sınırları içinde ulaşamayan alıcı ile ilgi alanlarına özgü ve az tercih edilen ürünleri ilgili tüketiciye sunmakta sınırlılık yaşayan satıcı için yine karşılıklı yarar durumu sağlanmış olmaktadır. Kullanıcıların deneyimlerinden aldıkları değerlendirmeleri, satış ortamında potansiyel tüketicilere yeniden sunan şirketlerin ise daha güvenilir bir profil oluşturduğu gözlemlenmektedir. Tüketim kavramı, yeni medya teknolojilerinin sağladığı bu imkanlarla birlikte değerlendirildiğinde dijital tüketicilerin geleneksel tüketicilere göre daha fazla kazanımı olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2016).

Yeni medya sistemleri interaktif ve veri saklayabilen yapısıyla şirketlerin kişiselleştirilmiş ürün/hizmet sunması dijital pazarlamanın en temel özelliklerindedir (Kierzkowski vd., 1996). Kullanıcıların paylaştığı kişisel bilgileri depolayarak ve sürekli yeniden çözümleyerek değişen tüketici davranışlarını kontrol edebilen şirketler bu verileri mevcut ve potansiyel tüketicilerin tanımlanması, sınıflandırılması ve değerlendirilmesinde (Pridmore ve Zwick, 2011) kullanarak alıcıların taleplerini yanıtlamaktadır. Gelişen teknolojinin olanaklarıyla kaynak tüketimi, verimlilik, iş gücü gibi alanlarda avantaj sağlayan bir başka uygulama ise 'Nesnelerin Teknolojisi'dir. Kullanıcıların gönüllü işbirliği esasına dayanana nesnelerin interneti teknolojisi, büyük veri ile bağlantısında, gözleme, kontrol etme, veri paylaşımı dinamikleri ile işleyerek (Büyükkalaycı ve Karaca, 2019) kullanıcılara ileri teknolojinin yeni avantajlarını sunmaktadır.

İlgili literatürde yeni medya teknolojilerinin sağladığı avantajlar üzerine çalışmalar olmasına karşın dijital gözetimin mahremiyet ve tüketim motivasyonu ile bağlantısında yaşam biçimleri üzerindeki olumsuz etkileri de tartışılmalıdır. 1980'lerde birçok şirkette kullanılan "müşteri devrimi" prensibi ile tüketicilere ait bilgilerin edinilmesi ve kullanılmasına verilen önem artmıştır (Boyce, 2002). Tüketiciyi tanımaya yönelik çalışmalar kapsamında kişisel verilerin gelişmiş veritabanlarında depolanma ve işleme kapasiteleri değerlendirilerek şirket - müşteri diyalogunun samimiyeti çerçevesinde ilerletilmiştir (Treacy ve Wiersema, 1993'dan akt. Boyce, 2002). Bunun yanında küresel ekonomilerin toplumlar üzerinde tahakküm kurma çabası düşünüldüğünde söz konusu stratejilerin gerçekten tüketici memnuniyeti hedefli olup olmadığı tartışılmalıdır. Başka bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde bahsedilen stratejilerin, şirket - müşteri samimiyeti adı altında kapitalist iradelerin ekonomik değer beklentilerine hizmet ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Dijital tüketime temel oluşturan sistemler, geleneksel tüketimin sınırlılıklarını minimize ederek potansiyel tüketicilere yeni olanaklar yaratmak üzere planlanmaktadır. Satıcı şirketler için ürün muhafaza ve sunum maliyetleri düşerken, alıcılar için, satın alma süreçlerinde sürat sağlanarak, tasarruf edildiği düşünülen zaman diliminde yeniden tüketime yönlendirilmek söz konusudur. Özel kuruluşların müşteri veritabanı oluşturmasının yanında devlet kurumlarından elde edilen veriler de tecimsel motivasyon amaçlı kullanıma hizmet edebilmektedir. Kişisel hassas verilerin etik değerler göz ardı edilerek metalaştırılması ile ticari kurumlar etkili reklam ve pazarlama yöntemleri geliştirebilmek ve hedef kitlelerini genişletebilmek adına potansiyel tüketici davranışlarını takip ederek 'veri madeni' oluşturmaktadır. Bireyin mahremiyet

sınırları ihlal edilerek, arama motoru kullanımı, alışveriş, iletişim, sosyal platform üyelikleri, mobil uygulama kullanımları gibi internet üzerinde gerçekleştirilen her eylemle bırakılan izler (Kalan, 2016) ticari bir döngünün içerisinde yeniden tüketime yönlendirmek için kullanılmaktadır.

İnternetin hedef müşteri profili çözümlemesini ve üretilen verilerin istatistiğini mümkün kılması ile Google, Facebook, Amazon gibi ticari şirketler hassas tüketici profilleri oluşturarak satın alma olasılığı yüksek kullanıcılar için kişiselleştirilmiş reklam içerikleri üretmektedir (Staab, 2017). "Bu Ürünü Satın Alan Müşteriler" işlevi, benzer ürün gösterimleri, kullanıcı yorum ve puanlamaları ile satın alma deneyimini kişiselleştiren şirketler, karlarının büyük bir kısmını oluşturan bu stratejiler ile dijital kapitalizmin sağlamlaşmasına hizmet etmektedir. Bireyin kendini, mahremiyetini ve hayatını tüketim metasına dönüştüren sermaye odaklı sistemin tuzağında (Yanık, 2017) kullanıcı deneyimini iyileştirme vaadi altında onları küresel bir ticari mekanizmanın parçasına dönüştürmektedir. Bu dahil olma süreci ile dijital tüketim, ihtiyaç sınırlılığında yapılan satın alma ile gerçekleşen faydacı alışveriş değerinden çok haz odaklı deneyim ile gerçekleşen hedonik alışveriş değeri sunmaktadır (Krishen vd., 2016). Kişisel bilgiler kullanılarak özelleştirilen deneyimler satın alma sıklığını, tüketici sadakatini ve çevrimiçi geçirilen süreyi arttırarak tüketim motivasyonu sağlamaktadır. Teknoloji ve sağladığı imkanlar kitleler üzerinde hegemonik bir araç olarak kullanılmaya devam ettikçe, tüketicinin eylemleri değil ticari gözetim biçimleri tüketimde belirleyici rol oynayacaktır (Nar, 2015). Teknolojinin tüketime araç olmasının yanında üretilen elektronik cihazlar da, veritabanı bir merkezden yönetilen uygulamaları ve reddetme şansı bulunmayan zorunlu güncellemeleri ile internetin özgürleştirici yapısının aksine kontrolü üretici firmalara bırakmaktadır (Arslantunalı, 2019: 205).

Bireyin kişisel bilgilerini saklama hakkına sahip olması sebebiyle bu bilgilerin kullanımının yasal olarak engellenmesi gerekirken devlet politikaları için de kontrol unsuru olmaktadır. Katılımcı rıza ile elde edilen kişisel hassas veriler kamu hizmetlerini iyileştirme politikası ile devlet kurumları tarafından kullanılmaktadır. "Bireyleri özgürleştiren, katılımcı demokrasiye ortam sağlayan yeni medya aynı zamanda bir gözetleme, denetleme ve veri toplama alanı olarak kullanılmaktadır (Kalan, 2016)." Gelişen teknolojiye rağmen dijital verilerin güvenliğinin iyileştirilmemesinden kaynaklı ya da gönüllü paylaşım, uygulamalar ve sistemler arasında mahremiyet sınırlarını aşarak etik dışı dolaşımı sağlanan bilgiler ürün ve hizmet geliştirme vaadi altında kitlelerin yaşamlarını kontrol eden tüketim motivasyonları olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Sonuç

Teknolojiyi yaratan toplumun yine teknoloji tarafından oluşturulduğu (Alioğlu, 2011: 50) ifadesi, teknolojinin kültür ve yaşam biçimlerindeki baskın rolüne işaret etmektedir. Yeni medya teknolojileri kullanıcılara sunduğu günlük hayat pratiklerini kolaylaştıran ve değerlerini geliştiren sayısız olanaktan yararlanan bireyler sistem içerisinde kendilerini diledikleri gibi ifade ederek kimliklerini oluşturma, kısıtlamalara maruz kalmadan her bilgiye ulaşma ve üretme, aldıkları hizmetlerin standartlarını belirleme ve geliştirme şansına sahip olmaktadır. Tüketiciler internetin sunduğu erişim olanakları ile satın almak istedikleri ürünler

hakkında araştırma yaparak, benzer ürün içeriklerini ya da farklı sitelerdeki ürün fiyatlarını karşılaştırarak daha doğru satın alma kararları vermektedir. Yeni medya teknolojileri sayesinde hedef kitle ve üretici arasında kurulan köprü, alıcının şikayet ve taleplerini şirketlere kolaylıkla iletebilmesine, şirketlerin de ürün ve hizmetlerini hedef kitlenin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemesini mümkün kılmaktadır. Ortaya çıkan bu karşılıklı yarar durumu sonucunda tüketicinin ulaşabildiği ürünlerde içerik ve fiyat çeşitliliği artarken, üreticinin de ulaşabildiği hedef alıcı kitlesi genişlemektedir. Akıllı teknolojilere entegre olabilen elektronik cihazların birbirleriyle insan müdahalesine ihtiyaç duymadan kurduğu bağlantılar ile yapılan satın almaların performans, verimlilik ve kaliteyi arttırdığı düşünülmektedir.

Tüketicinin bilinçli ve pratik alışverişine imkan verdiği söylenen tüm bu sistemler aslında bireyin kararları üzerindeki kontrolünü kendisi dışındaki mekanizmalara teslim ederek daha rahat ve daha fazla tüketmesini sağlamaktadır. Kullanıcının internet üzerindeki her satın alma hareketi takip edilerek yaşam tarzı ve ilgi alanı bilgisi olarak depolanmakta, bu bilgiler de tüketiciye daha fazla ürün sunmayı hedefleyen şirketler tarafından kullanılmaktadır. Bugün gelinen noktada, tüketicinin kişisel bilgilerinin ve tercihlerinin her adımda denetlenerek yerine karar verilmesine izin veren yeni medya sistemleri bireyin kendi hayatındaki rolünü pasifleştirmektedir. Söz konusu özgürlükleri elde etmek üzere sorgulamadan kişisel evrenini yeni medya teknolojilerine açan birey kendi yaşamsal kararları üzerindeki söz hakkını da hegemonik unsurlara teslim etmektedir. Maruz kaldığı bilgiler ve paylaşımına izin verdiği hassas verilerden yararlanılarak kullanıcılara özgürleşme ve iyileştirme vaatleriyle sunulan seçenekler onları toplumsal hayatlarının gerçekliğinden kopararak kolayca yönlendirilebilecekleri sanal bir evrene mahkum etmektedir. Bilinçsizce içine çekildiği bu yeni evrende insan, kendisine sunulduğunu düşündüğü özgürlükler ve kolaylıklar maskesi altında gözetlenmekte, kontrol edilmekte, düşünme ve yaşama biçimi değiştirilerek pasifize edilmektedir. Bireyin gerçek özgürlüğe ulaşması ancak, yeni medya teknolojilerinin sağladığı imkanlardan yararlanırken, sosyal ve toplumsal kimliğinin ve zihinsel süreçlerinin farkında olarak öz bilincini anlaması ile mümkündür.

Kaynakça

- Alioğlu, Nazan (2011), **Yeni Medya Sanatı ve Estetiği**, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Arslantunalı, Mustafa (2019), **Teknopolis**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, Jean (2014), **Nesneler Sistemi**, (çev. Oğuz Adaner), Bođaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Baudrillard, Jean (2010), **Tüketim Toplumu**, (çev. Ferda Keskin ve Nilgün Tural), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt (2013), **Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları**, (çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berman, Saul J. ve Kesterson-Townes, Lynn (2012), "Connecting with the Digital Customer of the Future" **Strategy & Leadership**, Vol. 40, No. 6, November, pp. 29-35.
- Boyce, Gordon (2002), "Beyond Privacy: The Ethics of Customer Information Systems" **Proceedings of the Informing Science + IT Education Conference**, 19-21 June, Cork, Ireland.
- Buckingham, David (2007), **Youth, Identity, and Digital Media**, the MIT Press, Cambridge.
- Büyükkalaycı, Gizem ve Karaca, Hazel M. (2019), "Pazarlama 4.0: Nesnelerin İnterneti", **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, Cilt. 54, No. 1, Nisan, sayfa: 463-477.
- Çakır, Mukadder (2014), **Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Erinç, Sıtkı M. (2004), **Kültür Sanat Sanat Kültür**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Horst, Heather A. (2012), "New Media Technologies in Everyday Life", in, **Digital Anthropology**, Heather A. Horst ve Daniel Miller (Ed.), Berg Publishers, London and New York, pp. 61-79.
- Kalan, Özlem (2016), "Yeni Medyada Reklam ve Etik Sorunlar", **Atatürk İletişim Dergisi**, No. 10, Ocak, sayfa: 71-89.
- Khitskov, Eugene A.-Veretekhina, Svetlana V.-Medvedeva, Alla V.-Mnatsakanyan, Olga L.-Shmakova, Elena G.-Kotenev, Andrew (2017), "Digital Transformation of Society: Problems Entering in the Digital Economy", **Eurasian Journal of Analytical Chemistry**, Vol. 12, No. 5b, January, pp. 855-873.
- Kierzkowski, Alexa-McQuade, Shayne-Waitman, Robert-Zeisser, Michael (1996), "Marketing to the Digital Consumer", **The McKinsey Quarterly**, Vol. 3, No. 4, pp. 1-23.
- Krishen, Anjala S.-Kachen, Sheen-Kraussman, Michael-Haniff, Zeenath (2016), "Do Consumers Dig It All? The Interplay of Digital and Print Formats in Media", **Journal of Consumer Marketing**, Vol. 33, No. 7, June, pp. 489-497.

- Lin, Tzu-Bin-Li, Jen-Yi., Deng, Feng-Lee, Ling (2013), "Understanding New Media Literacy: An Explorative Theoretical Framework", **Educational Technology & Society**, Vol. 16, No. 4, October, pp. 160-170.
- Llamas, Rosa and Belk, Russell W. (2013), "Living in a Digital World", in, **The Routledge Companion to Digital Consumption**, Russell W. Belk and Rosa Llamas (Ed), Routledge, New York, pp. 3-12.
- Montardo, Sandra P. (2016), "Consumo Digital e Teoria de Prática: Uma Abordagem Possível", **Revista FAMECOS: Mídia, Cultura e Tecnologia**, Vol. 23, No. 2, May, pp. 1-15.
- Montardo, Sandra P.-Fragosso, Suely-Amaro, Mariana-Paz, Samyr (2017), "Digital Consumption as Sociotechnical Performance: Analysis of the Uses of the Game Streaming Platform Twitch", **Comunicacao, Midia e Consumo**, Vol. 14, No. 40, Maio, pp. 45-67.
- Nar, Mehmet Ş. (2015), "Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 8, No. 37, Nisan, sayfa: 941-954.
- Öcal, Derya (2018), "Instagram Örneğinde Sosyal Medyadan Yansıyanlar", **İNİF E - Dergi**, Cilt. 3, No. 1, Mayıs, sayfa: 23 - 36.
- Pridmore, Jason and Zwick, Detlev (2011), "Marketing and the Rise of Commercial Consumer Surveillance", **Surveillance & Society**, Vol. 8, No. 3, January, pp. 269-277.
- Staab, Philipp (2017), "The Consumption Dilemma of Digital Capitalism", **Transfer: European Review of Labour and Research**, Vol. 23, No. 3, August, pp. 281-294.
- Stevenson, Nick (2015), **Medya Kültürleri, Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**, (çev. Göze Orhon ve Barış Engin Aksoy), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Yanık, Akan (2017), "Bir Süperpanoptikon Olarak Yeni Medya: Yeni Medya Işığında Gözetimin Eleştirisi", **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, Cilt. 5, No. 2, Eylül, sayfa: 784 - 800.
- Yıldırım, Yıldırım (2016), "Tüketicinin Satın Alma Karar Sürecinde Bilgi Kaynakları ve Güvenirlikleri: Referans Grubu Olarak Yakın Çevrenin Etkisinin İncelenmesi", **Journal Of Academic Approaches**, Cilt. 7, No. 1, sayfa: 214 - 231.

**Journal of Strategic Research in Social Science
(JoSReSS)**

ISSN: 2459-0029

www.josrssi.com

© All Rights Reserved

Housing and Environmental Relations in the Process of Change

Leyla SURİ¹

Keywords

Pandemic process,
Housing,
Environment.

Abstract

Live life continues in the natural ecosystem. Fear and happiness are one of the four senses and the need for shelter and protection is met with housing. In cycle. The artificial environment is planned by human hands on the natural environment. In other words, housing is the main functional area. The environment features of the dwelling and the dwelling form a two-way connection with the individual and the society by shaping each other. The pace of development in the entire category continues with increasing momentum from past to present. The COVID-19 virus can also be described as a negative output of technological development. Outdoor use is limited in the process of combating COVID-19. People had to continue all the different activities in a closed shell over a period of more than two months. In this article, the connection of the house with the external and internal environment in the life cycle is examined. The use of space according to changing expectations, the interaction of space and people in the natural-artificial environment, has been reconsidered in the current process and examined in this study.

Article History

Received
1 May, 2020
Accepted
15 Jun, 2020

Değişim Sürecinde Konut ve Çevre İlişkileri

Anahtar Kelimeler

Pandemi süreci,
Konut, Çevre.

Özet

İnsanın da dahil olduğu canlı yaşamı, doğal ekosistem döngüsü içinde, soyut ve somut olarak isimlendirilecek mekan içinde devam etmektedir. Belirtilen mekanda, yapay çevre, doğal çevre üzerinde insan eliyle kurgulanmaktadır. Dört temel duygudan, korku ve mutluluk, içgüdüsel olarak; sığınma, korunma, barınma ihtiyaçlarının sağlanması ve mutlu olunması talebi, konut kavramı ile karşılık bulmaktadır. Bu bakışla konut, temel işlev alanıdır denilebilir. Konut ve konutun içinde bulunduğu çevre özellikleri, birey ve toplum ile birbirini şekillendirerek, çift yönlü bağlantı kurmaktadır. Tüm kategorideki gelişmenin temposu geçmişten günümüze ivmesini artırarak devam etmektedir. Taleplerdeki hızlı değişim, mekanı da karşılık aranmasını gündeme taşımaktadır. COVID-19 virüsü, teknolojik gelişmenin negatif çıktısı olarak da nitelendirilebilir. Açık mekan kullanımı, COVID-19 ile mücadele sürecinde sınırlandırılmıştır. İnsanlar, iki aydan fazla bir zaman diliminde tüm farklı aktiviteyi, kapalı kabuk içinde sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu makalede, yaşam döngüsü içinde konutun dış ve iç çevre ile bağlantısı irdelenmiştir. Mekanın değişen beklentilere göre kullanımı, doğal-yapay çevre içinde mekan ve insan etkileşimi, güncel süreçte tekrar ele alınarak bu çalışmada incelenmiştir.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
1 Mayıs 2020
Kabul Tarihi
15 Haziran 2020

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-3225-1221. Assist. Prof. Dr., Istanbul Commerce University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, lsuri@ticaret.edu.tr

1. Giriş

Teknolojik ve bilimsel gelişmeler, yaşam kalitesini artırmaya yönelik yeni araştırma alanlarına kaynaklık yapmaktadır. Gelişmelerle bir taraftan pozitif yarar elde edilirken diğer taraftan da negatif çıktılara zemin hazırlanmaktadır. Bu nedenle mekanı tasarlama sorumluluğu; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkarabileceği farklı ortamlara karşı program sunabilecek vizyona sahip olmayı gerektirmektedir (Vitrious....). Gene teknolojideki hızlı değişim, birey ve toplum hayatının aktivitesini artırmıştır ve COVID-19 virüsünün tüm dünyada hızlı yayılması pandemic sürecini gündeme taşımıştır. Bilirtilen süreç; toplumsal, psikolojik, fiziksel, ekonomik, teknolojik vb bir çok alanda yeni bir düzenin başladığına da işaret etmektedir. Yeni düzenle birlikte; davranışları, talepleri, yaşama biçimini; soyut ve somut anlamda sorgulama gözlenmektedir. Virüs probleminin; ne zaman ve nasıl giderileceği sorularının cevabındaki belirsizliklerin yanısıra, iki aydan fazla bir zamandan bu yana kapalı alanda yaşama zorunluluğu yaşam kalitesine negatif etki yapmaya başlamıştır. Temel işlev alanı “konut“, insan yaşamındaki barınma, sığınma, korunma gibi bedensel ve ruhsal bir çok gereksinime, böylelikle korku ve mutluluk gibi temel duygulara karşılık gelmektedir. Konut ve konut gruplarından oluşan örüntü, somut ve soyut mekan olarak özetlenebilecek bir çevre içinde yer almaktadır. Açık-kapalı, doğal-yapay çevre, somut mekanın unsurlarıdır. Duygu, düşünce, gelenek, görenekler, soyut anlamda çevreye yansımaktadır. Buna bağlı, konutun ve çevresinin; bireysel-toplumsal, bedensel-ruhsal beklentilere cevap vermesi, yaşam kalitesini üst düzeye taşımaktadır.

Aile bireylerinin normal dönemdeki günlük yaşantılarında, konut dışında gerçekleştirdikleri eğitim, çalışma, alışveriş, rekreasyon, spor vb tüm faaliyetleri, güncel pandemi döneminde, konut mekanından yönetilmektedir. Dolayısı ile konut kapsamındaki işlevler de çeşitlilik kazanmak durumundadır. Konutun çevre içindeki konumu, doğal çevre koşullarından yararlanabilme düzeyi, konut alanının aile bireylerine yeterliliği, mekanın işlevsel kullanımı, yapım aşamasında kullanılan malzeme özellikleri gibi konular, “konut ve konutlar topluluğu“ kapsamındaki kavramların, içinde yaşanılan dönem özellikleri, insanların ruh ve beden sağlığı bağlamında, yeniden ele alınarak irdelenmesini zorunlu kılmıştır. Bu çalışmada, konut ve konut topluluklarından oluşan yerleşmeler dönüşüm sürecinin etkileri bağlamında ele alınarak irdelenmiştir. Dönemler içinde birey ve toplumun beklentilerindeki değişim ve çeşitlilik mekanda da kendisini göstermekte karşılıklı iletişim devam etmektedir. Toplumsal ve fiziki yaklaşımla dönüşüm; “fiziksel/tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal/yönetimsel” başlıkları altında irdelenebilir. Şişman’ın yaklaşımı ile; “Fiziksel boyut, bölgenin içinde bulunduğu kent ile ulaşım bağlantıları, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı ve çevresel problemler ile ilgilendirir. Tasarım boyutu, fiziksel olarak kentsel gelişim, değişim ve korumayı yönlendiren kentsel tasarım sürecini içerir. Sosyal boyut, sağlık, eğitim, konut ve kamu hizmetlerine erişim, proje sürecine kamu ve özel sektörün, yerel halkın ve gönüllülerin katılımı gibi koşullarla ilgilendirir. Ekonomik boyut, seçilen alan ve çevresindeki iş olanaklarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeyi içerir. Yasal/yönetimsel boyut, yerel karar verme mekanizmasının yapısı, yerel halkla ilişkiler, diğer çıkar gruplarının katılımı ve liderliğin türü gibi koşulları da içerir

(Şisman ve Kibaroglu,2009, a:Aytıs vd., 2010:3)". Belirtilen yaklaşımların tümü, sistem içinde bütünlük gösterecek ve devamlılığı sağlayabilecek oranda yer almaktadır.

1.1. Sağlıklı Çevrede Temel Haklar

Anayasa'nın 56. Maddesinde " Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" (R.G., 1982) denilerek herkesin yaşadığı çevredeki temel hakları güvenceye alınmıştır. Sağlıklı ve dengeli çevrenin bileşenleri doğal ve yapay çevreyi oluşturan unsurların tamamıdır. Doğal çevre ve içinde, insan eliyle oluşturulan yapay çevrenin, sürdürülebilirlik bağlamında, birbiri ile uyumlu olması gerekir. "... yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak..." İmar Kanununun ilk maddesi ile ele alınan amacdır. Aynı kanunda yapı; „karada ve suda, daimi veya muvakkat, resmi ve hususi yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit ve müteharrik tesislerdir“, bina;“ kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır“ şeklinde tanımlanmaktadır (R.G., 1985). Mülkiyet hakları Anayasa'nın 35. Maddesinde "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz" şeklinde açıklanmıştır (R.G., 1982). Mülkiyet kullanımı herkes başlığı altında gerçek ve tüzel kişilerin hakkıdır (Gemalmaz, 2018:11). Yasalardaki mülkiyet kavramı ile bir taraftan bireyin hakları korunurken, toplum yararının başladığı çizgi ile de sınırlama getirilmiştir. Dolayısı ile komşuluk ve toplum yararına mülkiyet haklarının kullanılması bireyin ödevleri arasındadır.

Yerleşme alanlarında yasalarla düzenleme getirilen çevre, yapı, bina kullanım hakları, yaşam kalitesinin yükseltilmesi adına birçok disiplinin çalışma alanı kapsamındadır.

1.2. Planlamada Çevre

Doğal ve yapay çevre ilişkilerinde dengeli bir gelişime sağlanabilmesi doğal çevre kullanımında kaynak tüketiminin minimum sınırlarda tutulabilmesi için planlama yaklaşımlarında kamu yararının ön planda tutulduğu, enerjinin verimli kullanıldığı çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Planlama ve mimarlık disiplininin temel amaçları da doğal ve toplumsal yapının sürdürülerek yaşam kalitesinin artırılmasını sağlamaktır., Karşılıklı ilişkilerin çok karmaşık olduğu doğal sistemlerde, doğal ve hassas bir denge vardır. Dengenin korunabilmesi, sistemin her bir elemanının varlığının sürdürülmesi ile ilişkilidir (Çüçen, 2011:87). Biyotik ve abiyotik varlıklar arasındaki ilişkilerin düzenli devam ettiği ekosistemler doğal denge halindedir. Belirtilen varlıkların birinde veya bir kaçında oluşan değişikliğin, madde ve enerji üretimi ve döngüsünü aksatmadığı durumlarda ekosistem doğal dengesini devam ettirir. Bu denge durumu 'homeostatis' olarak adlandırılır. Homeostatis durumundaki ekosistemler, sağlıklı ve kararlıdır (Erinç, 1984:34). Ekosisteme dış çevreden gelen etkiler, ekosistemin faktörleri tarafından etkisiz hale getirilemediğinde, bozulan sistemin yerini, ilişkileri ve dengesi başka şekilde

olan farklı bir sistem alır. (Çepel, 1995).Yapay çevrenin, doğal çevre unsurları taşıma kapasitesine göre tasarlanması, ekolojik sürdürülebilirliğin yanısıra, birey ve toplumun ruh ve beden sağlığı, ayrıca mekansal ve kültürel sürdürülebilirlik için de ön koşul niteliğindedir. Doğal çevre unsurları arasındaki enerji ve madde döngüsünün kesintiye uğramadan tolere edebileceği maksimum yapay elemanlar ve nüfus değerleri, taşıma kapasitesi eşik değerini belirlemektedir.

1.2.1. Bina ve Yerleşme Tasarım İlkeleri

Bina, bina toplulukları ve yapılı çevreye hizmet eden kapalı açık mekan tasarımı planlama ve mimari disiplini içinde birçok ilke ile ele alınmaktadır.

Planlama yaklaşımlarında, kapalı ve açık mekanda kamusal, yarı kamusal ve özel alan arasında denge sağlanması hedeflenir. Aynı paralelde, güneş, ışık, havalanma, manzara vb unsurların, insan sağlığı üzerinde rahatlatıcı etkisi tartışılmazdır ve kapalı ve açık mekan tasarımında öncelikli olarak analiz edilmektedir. Doğal değerlere öncelik tanıyarak hazırlanan planlar, belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenir. Buna göre;

- Doğal çeşitlilik artırılarak, ortama, yeni yaşam mekanları ve süreçlerinin katılımı sağlanmalıdır (Duman ve Yılmaz, 2001:126).
- Yapılar, arazinin, topografya, güneşlenme, hava koridorları, jeolojik yapısı vb. doğal özelliklerine göre konumlandırılır.
- Yapı tipi ve yapı yoğunluğu belirlenirken, aynı doğal özellikler dikkate alınır.
- Yapıların birbirinin güneşini, ışığını, manzarasını kesmemesine, maksimum konfor sağlanmasına özen gösterilir.
- Yapıların tekil ya da toplu yer seçimi ve boyutlandırılmasında, ihtiyaç duyulan hava sirkülasyonunun sağlanabilmesi için, rüzgar koridorları, boş bırakılır...

Yapay çevre doğal çevre üzerine kurgulanmaktadır. Yapı ve yerleşme dokusunun doğal çevre değerleri yanı sıra yapay çevre elemanlarına göre de belirli ilkeler çerçevesinde tasarlanması gerekmektedir. İç ve dış mekan arasındaki ilişkiler, aşağıdaki şekilde de ele alınabilir;

- Yol-parcel (mülkiyet sınırı),

Tüm parsellerin, kamuya ait bir yola cephesi olması zorunludur. Parsellerin yola cephesi, yerleşme alanlarındaki taleple ters orantılı görünümüdür. Cephe daraldıkça yapı nizamı ayırıktan blok ve sonrasında bitişik nizama doğru değişim gösterir. Başka bir ifade ile, yapı yoğunluğu yüksek değerlere doğru çıkmaktadır. Diğer taraftan, yapı yoğunluğunun artması, genel olarak bina ile yol arasındaki mesafenin de düşmesi ve sıfır değerine ulaşması anlamına da gelmektedir.

- Parsel (mülkiyet sınırı)-komşu parseller (bitişik olan ya da olmayan),

İmar planları kapsamında yapılaşma koşulları genel olarak ada bazında verilmektedir. Dolayısı ile, planla atanan yapılaşma hakları ada ve yakın çevre adalarda eşit oranda kullanılmaktadır. Belirtilen alanda parsel büyüklüklerinin de

birbirine yakın olması, ada imar düzeni açısından da homojen bir yapılaşma dokusu oluşmasını sağlamaktadır. Ancak aksi durumda yapı blokları arasında uyumsuzluk görülmesi mümkündür. Ada içindeki parsel büyüklükleri arasında oransızlık ya da plandaki yapılaşma koşuluna göre müstakil olarak yapılaşamayacak parsellerin de nihai plan kararından önce irdelenmesinde ve çözüm üretecek karar geliştirilmesinde yarar vardır.

- Parsel (mülkiyet sınırı)-bina,

Bina, mülkiyet sınırı içinde, imar planı koşullarına göre konumlandırılmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi; parsel alanı küçüldüğünde, yapı parsel içinde önce yataydaki yan komşu mesafelerine, ön bahçe mesafesine doğru genişler ve devam eden süreçte her iki taraftan diğer mülkiyet sınırlarına birleşir. Binanın belirtilen şekilde büyümesi, parselin tabanda kullanılma oranının (TAKS) artması, doğal ışık, güneş, havalanma olanaklarının ise azalması anlamını taşımaktadır. Parsel sınırları içinde TAKS değerine göre yapının konumlandırılması, ön ve yan bahçe mesafelerinin elverdiği ölçüde mimari proje kararı ile verilmektedir. Dolayısı ile doğal yapı elemanlarından maksimum düzeyde yararlanmak ve fiziki çevreye göre konumu, cephedeki doluluk boşluk hareketleri kararı için, çevresel etüd bu aşamada da önemlidir.

- Bina-komşu binalar (bitişik olan ya da olmayan) ilişkileri önemlidir.

Komşu parsel ya da yakın hinterlanddaki kütlelerin formu, yüksekliği; doğal unsurlardan yararlanma, manzara ve açık alana sahip olma ve mahremiyet kısıtları nedeni ile plan kararları öncesinde analiz edilmesi gereken önemli konulardır. Planlardaki yapılaşma koşulları kesin kararlardır ve uyulması zorunludur. Bu nedenle plan onaylanmadan önce yeterince kütle etüdü yapılması gerekmektedir. Böylelikle; doğal unsurlardan optimum yararı sağlayacak, mevcut ve yenilenebilecek çevre binaların istenilmeyen etkilerini minimum düzeye indireyecek yapılaşma koşulu üretilmesi mümkün olacaktır.

1.2.2. Yapı Nizamı

Yapılar, mülkiyet sınırları içinde; tek katlı, çok katlı, yüksek yapı gibi katlarına göre değerlendirilebilir. Ayrıca gene mülkiyet sınırları içinde ayrık, blok, bitişik nizamda konumlanabilirler. Belirli bölgelerde taleplerin yoğunlaşması; müstakil kullanılan konut parsellerinin ayrık nizamdan bitişik nizama ya da tek kattan çok katlı yapıya dönüşümünü aynı paralelde artırmıştır. Parsellere giriş sağlayan ve sirkülasyonu sağlayan yollar, ilgili idarenin denetiminde kullanılan açık alanlar, kanal mekanlardır. Yollar, umumi kamu hizmet alanı tanımı kapsamında değerlendirilmektedir. İmar planı uygulama sürecinde yolun özel mülkiyete doğru genişletilmesi gerekli görülüyorsa, farklı uygulama araçları ile yolun özel mülkiyetten kamu mülkiyetine dönüştürülmesi gerekir. Yol kesitleri değiştirilmeden yapıların kat adetlerinin artırılması, yapının ışık, güneş manzara havalanma erişimini kısıtlamaktadır. Aynı şekilde mahremiyet alanını da ortadan kaldırmaktadır. Müstakil parsel içinde tüm cephelerde doğal çevre elemanlarını değerlendirme olanağı vardır. Yoğunlaşma ile birlikte yapının iki ya da üç cephesi sağır cephe haline gelmektedir ve bu durumda yapının parseli ve çevredeki doğal ve yapay çevreye göre konumlandırılması, maksimum yararın sağlanması daha önem kazanmaktadır. Yolun her iki yanında yükselen yapılar, birbiri üzerine daha

fazla gölge atarken güneş, ışık manzara ve havalanma olanaklarını da kısıtlamaktadır.

2. Konut

Konut fiziksel anlamda dış ortamın yağmur, kar, rüzgar, sıcak, soğuk gibi dış atmosfer koşullarından, ses, gürültü, koku, emisyon, toz, böcek, kuş vb dış etkilerden koruyan mekan olmakla birlikte duygu ve düşüncelerin, gelenek ve göreneklerin, bağımsız olarak yaşandığı, hayatın somut ve soyut anlamıyla yüklü bir yerdir.

Pandemi dışındaki normal dönemde, konutun gün içindeki kullanım yoğunluğu ve konut içindeki sirkülasyon gene kullanıcının sosyo ekonomik yapısına göre şekillenmekte ve değişiklik göstermektedir. Aynı şekilde çocukluktan ileri yaşlara kadarki süreç de aynı mekanın farklı kullanımlara cevap verecek şekilde dönüşümüne neden olmuştur. Kullanıcılar konut mekanını, kendi varlığının bir uzantısı olarak yaşantısına uyarlamaktadır. Böylece konutlarda, kişi ile çevresi arasında uyumsuzluk engellenmektedir (Alga, 2005:23).

2.1. Konut ve Aile

Konut mekanında, ihtiyaçların nitelikli ve sağlıklı bir şekilde karşılanmasının yanısıra, farklı kültür ve yaş gruplarının memnuniyeti, herkesin fonksiyonel olarak konuta ve konut mekanı içindeki işlev alanlarına erişebilirliği (Gür, 2000:36), tüm elemanların kullanımında ergonomi, konut niteliği açısından ele alınması gereken önemli konulardır.

Yıllara bağlı olarak, çocukluktan ileri yaşlara kadarki süreçte aynı mekan farklı kullanımlara cevap verecek şekilde dönüşmektedir. Mekana yansıyan değişim genellikle süreç içinde ani iniş çıkışları olmayan düzeyde gerçekleşmektedir. Artan nüfusa ve aktivitelere bağlı taleplerin karşılanabilmesi için sınırlı alanın daha verimli kullanılmasını sağlayacak araştırmalara daha çok yer verilmektedir.

Konut tasarımı ve kullanımı birey-aile-toplum yapılarına bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte, ortak paydada benzer kullanımlara sahip olunan yönleri de bulunmaktadır ve yukarıda da bahsedildiği gibi kullanım şekli hızlı değişim göstermemektedir. Ancak COVID-19 virüs problemi, yaşam içindeki tüm eylemlerin, radikal ve ani değişimini zorunlu olarak tüm topluma dikte etmiştir.

2.2. Konut ve COVİT-19 Sonrası

“Mekan“ olarak isimlendirilebilecek yaşadığımız çevre, insanın temel ihtiyaç ve duyguları karşılama amacına yönelik biçimde şekillenmektedir.

Konutun gündüz saatlerinde kullanım süresi, bireylerin eğitim ve çalışma durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Başka bir ifade ile konut; mesai, okul, spor, rekreasyon, alışveriş vb faaliyetler dışındaki zaman diliminde yapılan eylemlere uyumlu olarak tasarlanmaktadır. Pandemi sürecinde hobi mekanları, okul, ofis, kütüphane, spor, atölye vb. İhtiyaçlar, konut alanları içinde çözüm bekleyen işlev alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.. Aynı zamanda duvarlar arasındaki kapalı mekan dışında nefes alabilecekleri, temiz hava alabilecekleri alanlara gereksinim vardır. Evlerin yeterince güneş alması, yakın binaların gölgelerinin dikkate alınması, yeterli havalanma imkanının olması, açık alan ve

manzara olanaklarını kullanması, mahremiyetin dikkate alınması... vb beklentiler; binanın parsel içindeki konumunun, cephelerdeki balkon kapısı ve pencerelerin duvar üstündeki konumu ve boyutlarının, çevredeki doğal ve yapay elemanlara göre belirlenen yönelim ve formunun önemini tekrar hatırlatmaktadır. Pandemi sürecinde konutta ortaya çıkan beklentiler üzerine yapılan görüşmelerde; fiziksel-duyusal, bina ve yerleşme ölçeğinde çeşitli taleplerin olduğu görülmektedir; hobi odası ve deposu, bahçede mevsim geçişlerini kokuları ile hissettiren iğde, akasya, yasemin, ihlamur, vb ağaçlar, çalışma ortamı ve yaşama ortamının, izole olması, girişte dışardan gelindiğinde diğer giriş koridoruna geçmeden ayakkabı ve dış mekan kıyafeti çıkarılacak rüzgarlık, teras ya da balkon, sosyal mesafeyi koruyarak her daireye hobi bahçesi olabilecek açık mekan, balkona bir kaç mekandan geçiş olanağı, su ve elektrik kesintilerine önlem olarak jeneratör ve su depose, güneş enerji sistemleri, evde herkesin kendi hobilerine ayırabileceği kişisel mekanı olması, kat adedinin üçte biri kadar asansör, şehir ağaçlarının budanmaması, binaların ağaç boyunu geçmemesi, zemin altı otopark, sokağı da yaşamın içine katan, mahalle konseptli sokak, kısa erişim mesafesinde bakkal, yeşil doku, ağaç bahçe, her odaya banyo wc, izole ancak kendilerini yalnız hissetmeyeceği tasarım, sabit yapı malzemelerin sağlığa uygun olması, spor aleti bulunan bir mekan, evin çevresinde yürüme alanı, apartman girişinde dezenfekte mekanı.... şeklinde mekana ilişkin talepler çeşitlilik arz etmektedir.

Havalandırma, ışık, güneş, balkon ihtiyacının karşılandığı mekanlar, pandemi sürecinde; kullanıcının psikolojisine olumlu yansımıştır. Belirtilen dönemde kullanıcının yapıya, yapının da insan sağlığına etkilerinin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Yapı tasarlayan uzmanların; talep ve beklentileri, çevresel koşulları yeterince analiz etmemesi, yapının üretim aşamasındaki işlevi dışında kullanıma açılırken yeterli dönüşün planlamasının yapılmaması, gerekli bakım ve onarımların yapılmaması, malzemelerinin, statik elektrik toplamayan, kolay temizlenebilir, nefes alan, sağlıklı ürünlerden seçilmemesi kullanıcının yapıya olumsuz etkileri olarak özetlenebilir. Yapıların, kullanıcı sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri ise gene dış ve iç mekanda, yeterli analiz yapılmadan alınan tasarım-uygulama ve malzeme kararlarından kaynaklanmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Yapıda Kullanılan Yapı Malzemelerinden Kaynaklı Sağlık Sorunları²
(Balanlı, 2006:48)

PVC içerikli yapı malzemesi (Doğrama profilleri, kaplama, çatı örtüsü, duvar kağıdı, boru, oluk ve elektrik döşemi vb...)	
Sağlığı bozan etken madde	Üretim, kullanım, geridönüşüm sürecinde açığa çıkan ve solunumla bünyeye karışan melzemeler; Klor, Etilendiklorür, Vinilklorür, Vinilklorürmonomeri, Civa, Organik klorinler, Dioksin, Kursun, Kursun kromat, Kadmiyum, Dietilhekzil ftaleti, Benzen, Antimon bileşikleri, Karbontetraklorür 1,2 - Diklorethan, Metil akrilat, Methanol, Ftalik anhidrid, Tetrahidrofuran, Kursun III - sülfat, Hidroklorik asit, Karbonmonoksit
Yarattığı sağlık sorunu	Solunum, sinir sistemi, böbrek, sorunları, Gözde, burunda, bogazda kasıntı, Zehirlenme, Bitkinlik, Uyku düzensizliği, isitme bozuklukları, Bellek yitimi, Kanın pıhtılaşmaması, Çarpıntı, Kalp krizi, Kanserler, Bağışıklık sistemi ve Kas zayıflığı, Anne karnındaki bebekte gelişim bozukluğu, Hormonal sorunlar, Kansızlık....
Yapı içine, topraktan, sudan, doğal gazdan ve yapı ürünlerinden giren ve sınır değerlerin üstüne çıkan radon (Beton, tuğla, granit, alçı ve agregalarda bulunuyor)	
Sağlığı bozan etken madde	Radon solunması
Yarattığı sağlık sorunu	Akciger kanseri
Asbestli ürünler, Havada uçusan asbest lifleri (Yalıtım ürünlerinde, bazı döşeme ve tavan kaplamalarında bulunuyor)	
Sağlığı bozan etken madde	Krizotil, Krokidolit, Amosit, Antofilit, Tremolit, Aktinolit, liflerinin solunması
Yarattığı sağlık sorunu	Asbestosis, Akciger kanseri, Mezotelyoma, Plevra tümörü
Formaldehit, benzen ve tolüen gibi VOCs	
Yarattığı sağlık sorunu	Akciger rahatsızlıkları, bitkinlik, uykusuzluk, göz rahatsızlıkları...(Balanlı vd. 2008)

2.3. Konutlardaki Yaşama Talebi Çeşitliliği

Yapı ve çevresinden beklenenler, öncelikle bireyin biyolojik yapısı gereğidir. Belirtilen beklentiler, Balanlı tarafından Tablo 2'deki gibi verilmektedir;

² Tablo 1, Balanlı (2006) ve Balanlı (2008)'den uyarlanmıştır.

Tablo 2. Kullanıcının Biyolojik Yapısına Bağlı Gereksinimler (Balanlı, 2006)

Biyolojik Sistemler	Gereksinimler
İskelet Sistemi	Devinim için gerekli ergonomik koşullar Devinin güvenliğinin sağlanması Sistemi olumsuz koşullardan koruma (çarpma, kırılma vb.) Gerekli oksijenin sağlanması
Kas Sistemi	Devinim için gerekli ergonomik koşullar Devinin güvenliğinin sağlanması Sistemi olumsuz koşullardan koruma (yorgunluk, gerginlik vb.) Gerekli oksijenin sağlanması
Sinir Sistemi	Gerginlik yaratacak koşulların oluşmaması Dinlenmenin, gerekli uykunun sağlanması
Duyu Organları/dokunma, isitme, görme, koku ve tat alma/	Yüzeylerin ve havanın koruyucu dış tabakayı olumsuz etkilememesi, Yeterli duyma ve görmenin sağlanması, Rahatsız edici görünüşten, gürültüden, kirlilikten, kokudan korunma
Solunum Sistemi	Yeterli oksijenin sağlanması, Yapı için havada kirleticilerin bulunmaması
Dolasım Sistemi	Yeterli oksijenin sağlanması, Karbondioksitin uzaklaştırılması, Yapı içindeki boyutların kan dolasımını engellememesi
Sindirim Sistemi	Beslenme için uygun koşulları oluşturma, Sindirim için gerekli oksijenin sağlanması
Bosaltım Sistemi	Bosaltım eylemini uygun koşullarda yerine getirebilme, Hijyenin sağlanması
Hormon Sistemi	Hormon üretimini engelleyecek koşulları oluşturmama
Bağırsıklık /İmmün/ Sistemi	Antijen ve alerjen oluşumunu önleme, Alerjiyi tetikleyen koşulların oluşmaması
Koruyucu Dış Tabaka /deri,tırnak, saç/	Deri, tırnak ve saçların olumsuz etkileneneği yüzeylerin oluşmaması, Uyarıların doğru algılanmasını sağlama

Tablo 2’den de izlenebileceği gibi, mekanın işlevi, işlev alanlarının kabuk içinde dağılımı, alansal ve hacimsel büyüklüğü, öncelikle biyolojik beklentilerle gerçekleşmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın, konuttaki en temel sosyal gereksinimi ise başkaları ile birlikte ve etkileşim kurabileceği, birincil toplumsal grup da denilen “aile” yaşantısıdır (Balanlı, 2006:12). Beklentilerin karşılanmasında öncelik acil bedensel ihtiyaçlar ve devamında psikolojik ve sosyal ihtiyaçlardır. Bireyin, ailenin; biyolojik, psikolojik, sosyal beklentilerinin karşılandığı temel işlev alanı niteliğindeki konutlar; seyrek ve sık dokulu, az ya da çok katlı, müstakil ya da site içinde, küçük ya da büyük, ayrı, blok, nokta blok, bitişik düzende çeşitlilik göstermektedir. Taleplere göre de farklı kullanıma karşılık gelen çok fazla tipoloji örneği sıralanabilir. Çevresinden yeterince ışık alan, aydınlık, yeşil dokuya yakın ve mahremiyet nedenleri ile müstakil ayrı düzende gelişen konutlar daha çok tercih edilmektedir (Çağdaş ve Ergenoğlu, 2003). Yapının süreç içinde kullanıcının ve kullanıcıya bağlı tercihlerin değişebileceği dikkate alınarak konut mekanı esnek taleplere göre projelendirilmelidir. Süreç içinde aile yaşamındaki değişiklikler, çocukların büyümesi, herhangi bir nedenle evden ayrılması, aile bireylerinin statüsündeki değişiklik, hastalık vb. değişimler mekanda değişimi gündeme getirecektir. Aile yapısının çocuklu, çocuksuz, çocukların farklı yaş dönemlerindeki farklı gereksinimler, yeni evli, orta yaşlı, ileri

yaşlı (Duvall, 1957), çekirdek, geleneksel olma durumu konut kullanım mekanındaki değişikliklerin nedenidir.

Konut konforunu belirleyen başlıca faktörlerden biri konutun iç mekanı diğeri ise içinde bulunduğu çevresidir. Buna göre kullanıcının fiziksel ve sosyal gereksinimlerine göre, konutun iç ve dış mekanındaki memnuniyet değerlendirilebilmektedir. Kullanıcıların fiziksel gereksinimi; mekânsal, ısısal, görsel, sağlık, işitsel, güvenlik (Buğday, 1991:)başlıklarında ele alınabilir. Sosyal gereksinimler ise, yaşama alışkanlıkları, gelenek görenekler, sosyal çevre içindeki statü ve beklentiyle ilgili değerlendirmelere dayanmaktadır. Belirtilen faktörlere göre konut mekanındaki değişimler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Konut içindeki fonksiyon alanlarının birbiri ile kurduğu ilişki değişmektedir. Örneğin yatak odalarında özel banyo ve wc bulunması, yatak odalarına ayrı bir mahremiyet koridorundan ulaşılması. Misafir için ayrı wc bulunması...
- Pencere ve balkona, terasa açılan pencere ve kapıların boyutları büyümüştür. Özellikle talebin fazla olduğu alanlarda konut alanı küçülmemekte ve ışığı, güneşi, manzarayı görebilme ve daha geniş alan hissi uyandırabilmesi için cam yüzeyler artmaktadır.
- Yemek alışkanlıklarının değişmesi, ev yemekleri yerine hazır gıda tüketiminin artması, ve konut alanının küçülmesi, mutfakların da küçülmesi ya da açık mutfak haline gelmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

2.4. Pandemi Sürecinde Sorunlar ve Çözümler

Pandemi sürecinde kapalı mekanda uzun süre kalmaktan dolayı ortaya çıkan sorunlara planlama ve mimarlık açısından genel olarak bakıldığında;

- Binanın çevre içindeki konumu,
- Konut fonksiyon alanlarının tasarımı, yeterliliği ve alansal büyüklüğü,
- Kaba ve ince işlerde kullanılan malzemelerin sağlık boyutunun ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2.4.1. Binanın Çevre İçindeki Konumu,

Kentte yaşayan herkesin güneş ışığına erişim hakkı olmalıdır(Ege, 2020). Bu hakkın tüm mekanlarda dikkate alınması gerekmektedir. Binanın çevre içindeki konumu, binanın, kendi mülkiyet sınırları içinde ve çevresindeki yol, yapı, yeşil alan vb ile kurduğu ilişkiyi belirler. Pencerelerin duvar içindeki konumu, büyüklüğü, mevsim ve yönler göre ışık, güneş, havalanma ve manzara faktörlerinden yararlanılabilecek detaylar ve mahremiyet olgusuna göre konum ve ölçülendirmeleri, üzerinde durulması gereken konulardır.

Şehir planlama ve yapılaşma koşullarının ifadelendirilmesinde gerekli esneklik sağlandı ise kentsel tasarım ile öncelikle konum ve yöneliş belirlenmelidir. Plan aşamasından sonra, çevre ilişkilerine göre binanın dolu ve boş yüzeylerinin, formu ve kütesinin yönelişi ile en uygun çözüm getirilebilir.

2.4.2. Konut Fonksiyon Alanlarının Tasarımı, Yeterliliği ve Alansal Büyüklüğü

Yukarıda da değinildiği gibi, konut genel olarak kullanıcıların, mekânsal, ısısal, görsel, sağlık, işitsel, güvenlik vb. ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Aynı zamanda başta engelliler olmak üzere herkes için yatayda ve düşeyde, konuta ve konut içindeki tüm birimler, elemanlara erişim ve kullanım kolaylığını sağlayan ergonomiye dikkat edilmelidir.

Konut içindeki fonksiyon alanları; yaşama, dinlenme, yeme içme, uyku, temizlik, depolama ve sirkülasyon alanlarından oluşmaktadır. Her mekanın ışık ve havalanma gereksinimi farklıdır. Genel beklentiler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Yatak odalarının daha çok doğu güneşi alması, havalandırma imkanı olması, pencere konum ve boyutlarının mahremiyeti sağlayacak şekilde düzenlenmesi, dolap, yatak, komodin vb. eşyalar ve sirkülasyon için yeterli alan bulunması, özel banyo ve wc bulunması, çocukların yaşına göre gerekli oyun alanı, çalışma masası, spor aktivitesine uygun donanım ve alana yer verilmesi istenilir. Yetişkin çocuk odalarının balkon vb açık mekanla da bağlantılı olmasında fayda vardır.Kapı konumu ve açılış yönü yatak odasının mahremiyetine göre tasarlanmalıdır. Pandemi nedeni ile aile bireylerinin farklı mekanlarda uzaktan çalışma zorunluluğu ortaya çıkmış, yeterli oda sayısı olmayan konutlarda ebeveyn yatak odalarının bir kısmı ve yetişkin çocuk odaları da çalışma mekanı olmuştur. Alan büyüklüğü esnek kullanıma da olanak sağlayabilmelidir.
- Banyo ve wc alanlarında; havalandırma, mümkünse gün ışığı ile aydınlatma, evdeki bireyler ve misafir için ayrı, ayrı çamaşır odası yoksa gerekli makine ve vitrifiye elemanlarına erişim, yeterince sirkülasyon alanı bulunmalı, vitrifiye elemanlarının mekan içindeki konumu ve kapı yeri-yönü mahremiyete göre düzenlenmelidir.
- Mutfak; evin en çok kullanılan mekanı olarak pişirme, yeme içme, depolama işlevlerine cevap verebilmeli, birden fazla insanın sirkülasyonuna uygun, balkon, teras gibi açık alanla da bağlantılı, kısa sürede havalandırma olanağına sahip olmalıdır. Pişirme eylemlerinden kaynaklanabilecek tehlikelerin kısa bir sürede bertaraf edilebileceği önlemler alınmalıdır. Evin girişine yakın ancak yaşama mekanı ile de kısa erişim mesafesinde bulunmalıdır. Yeme içme alışkanlıklarının değişmesi, ev alanının küçülmesi ile mutfaklar da yaşama alanlarıyla birlikte çözülmeye başlamıştır. Konut içinde özellikle küçük çocuklu ailelerde bireyler arası gözetimin sağlanması ve ortak sirkülasyon alanı kullanarak alanı verimli değerlendirmesi açısından, açık mutfaklar olumlu görülebilecek yaklaşımlardandır. Sosyokültürel yapıdan en fazla etkilenen alanların başında gelmektedir.
- Giriş; eve ilk girildiğinde kullanıcının kimliğini evin karakterini yansıtan mekandır. Diğer mekanlara dağılımı sağlayan ortak kullanım ve sirkülasyon alanıdır. Özellikle pandemi döneminde hijyen, herkesi en çok ilgilendiren konuların başında gelmektedir. Girişte dışarıdan gelenlerin ilk ayak bastığı bölüm diğer bölümlerden ayrı düzenlenmelidir, daha sonra mekanların kullanımını ile, üzerinden geçiş sağlanmayacak çözümlere gidilmelidir. Girişte

ayakkabı, çanta, palto, şapka, şemsiye vb. eşyaların bir adımda ve diğer mekan kapı girişleri ile bağlantılı olmayan bir bölmede çözülmesi gereklidir.

- Yaşama;evin salonu olarak da isimlendirilen bölümdür. Günlük aktivitelerin birçoğunun geçtiği mekandır. Manzaraya en çok hakim olan bölgede ve geniş pencerelerle tasarlanır. Yakın planda bulunan diğer binaların konumu ve pencereleri, mahremiyet açısından dikkate alınmalı, doğal havalandırma, aydınlanma vb. faktörler optimum düzeyde değerlendirilmelidir. Pandemi dönemi, salonları, genellikle diğer mekanlardan daha büyük olduğu için, çok maksatlı birimler haline dönüştürmüştür. Balkon ile bağlantılı olmasında fayda vardır.

Konutta bulunan ana mekanlar dışında hobi, spor, depolama vb amacı ile kullanılacak mekanların da bulunması özellikle içinde bulunduğumuz dönemde dile getirilen ihtiyaçlara cevap verebilecektir. Mevcut alanın bir çok aktiviteye uyarlanabilecek esneklikte alternatifli ve her CM2'nin değerlendirildiği tasarımlar düşünülmelidir.

2.4.3. Kaba ve İnce İşlerde Kullanılan Malzemelerin Sağlıkla İlişkisi

Aydınlatma, ısıtma, havalandırma, soğutma konusunda doğal sistem olanaklarını maksimum ölçüde kullanacak tasarım yapılmalı, enerjinin verimli kullanılabilceği yalıtım,arıtma, filtreleme vb donanımlara yer verilmelidir(Tönük, 2001:46).

Bina kurulumunda; Tablo 1'deki sağlığa zararlı etkiler incelenerek, kaba inşaattan ince yapıya, cephe, zemin, kaplama, boya, sıva, doğrama vb yapı bileşenleri, insan sağlığına zarar vermeyen malzemelerden seçilmelidir (Tablo 1).

Dayanıklı, uzun ömürlü, sık sık bakım gerektirmeyen malzemeler kullanılmalıdır.

3. Sonuç

Kapalı ve açık mekanlar, her türlü insan eylemine cevap veren yaşama mekanlarıdır, birey ve toplumun sosyoekonomik ve kültürel yapısı doğrultusunda form bulur. İnsanlar mekanı istek ve beklentilerine göre şekillendirirken, mekan da yaşam döngüsüne paralel değişim gösterir, insanı şekillendirir. Dolayısı ile yapı tasarımı, insanı da tasarımıyla yönlendiren, bu nedenle insan ve toplum davranışlarının da dinamik analizini gerektiren bir olgudur. Bu çalışmada çalışan kesimin günün yarısını, diğerlerinin ise tamamını geçirdiği temel işlev alanı konut üzerinde durulmuştur. Normal koşullarda toplumdaki değişim, statü farklılaşması, ailedeki döngü; hızlı seyreden ve mekana da radikal olarak yansıyan konular değildir. Ancak COVİT-19 virüsü ile başlayan mecburi, evdeki kapalılık durumu, konutun yerseçimi, formu, konumlandırılması gibi planlama ölçeği kademesinin tekrar sorgulanmasını gerektirmiştir. Aynı şekilde yüzeydeki doluluk boşluk konum ve oranları, iç mekandaki birimlerin fonksiyonel dağılımı, mekanın büyüklüğü, açık alan varlığı, kullanılan malzemeler gibi mimari ölçekteki eylemler de alışılmadık yeni talepler karşısında yeniden ele alınmıştır. Tasarımcı, kullanıcıların temel gereksinmelerinin yanında özel gereksinmelerinin ve kimliklerinin yansıtılmasına da olanak tanımalıdır (Balanlı, 2006:16).Binalar ayakta durduğu sürece içinde yaşayan insanların çok farklı yaşam beklentilerine, değişim ve dönüşümüne göre onarım geçirmektedir. Değişik aile yapılarına göre çok farklı kullanım taleplerinin olması nedeniyle konut projelendirilirken, esnek

kullanımlara da olanak sağlayacak alternatiflerin üretilmesinin önemi içinde bulunan pandemi sürecinde, daha iyi anlaşılmalıdır. Alan yeryüzünde kıymetli bir değerdir ve verimli kullanılmalıdır. Planlamada ve mimari disiplinde çok yönlü kullanıma olanak sağlayan, değişikliklere uyumlu, güvenli bölgede, sağlam, sağlıklı çözüm üretilmiş, ergonomik, erişilebilir, ekolojik prensiplerin dikkate alınması, pandemi süreci gibi sıradışı dönemlerin daha rahat geçirilmesini sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Alga, Rabia, (2005), Yaşam Döngüsüne Bağlı Olarak Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Aytıs, Saadet, Altuncu, Damla, Polatkan Işıl, (2010), Kentlerde Ekolojik İlkeler Çerçevesinde Sürdürülebilir Planlama, GreenAge Symposium, Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture, 6-8 December 2010, İstanbul, Türkiye
- Balanlı, Ayşe, Öztürk, Ayşe, (2006), Yapı Biyolojisi Yaklaşımlar, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını
- Balanlı, Ayşe, Vural, Müjde, Tuna Taygun, Gökçe, (2008), Yapı Ürünlerindeki Liflerin İnsan Sağlığı Açısından İrdelenmesi, 4. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi, Mimarlar Odası İstanbul BK Şubesi, 12-14 Kasım 2008, İstanbul.
- Buğday, H., A., (1991), Endüstrileşmiş Toplu Konutta Farklı Kullanıcı Gereksinmelerini Karşılama Çözümleri Doğrultusunda Bir Mimari Tasarım Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çağdaş, G. ve Ergenoğlu, A.S., (2003). Morphology and User Satisfaction as Components of Housing Quality in Quality of Urban Life: Policy versus Practice, p.262-273, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Çüçen, A., (2011), Derin ekoloji, Uluslararası Kazdağı Sempozyumu, Edremit Belediyesi Kültür Yayınları İzmir, 6, 86-96.
- Gemalmaz, Burak, (2018), Mülkiyet Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 6 Nisan 2018 Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, www.coe.int/ankara Mrk Baskı ve Tanıtım Hizm. Tic. Ltd. Şti, Ankara
- Gür, Şengül, Öymen, (2000), Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, YEM Yayınları, İstanbul
- Duman, Ülkü ve Yılmaz, Oğuz, (2000), Toplu Konut Alanlarında Ekolojik Planlama İlkelerinin Ankara - Eryaman V. Etap Örneğinde İrdelenmesi , Ankara Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi 2001, 7 (1), 125-133

- Duvall, E., M., 1957, Family Development, J.B. Lippincott Company, Chicago, USA
- Resmi Gazete (1982), 2709 Sayılı Kanun, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 09.11.1982/17863
- Resmi Gazete, (1985), 3194 Sayılı İmar Kanunu, Madde 7.b., 09.05.1985/18749
- Şisman, Aziz, Kibaroğlu, Didem, (2009) 'Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı
- Tönük, Seda, (2001), Bina Tasarımında Ekoloji, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, ISBN:975-461-313-3

Journal of Strategic Research in Social Science (JoSRSS)

ISSN: 2459-0029

www.josrss.com

© All Rights Reserved

Reification of Topography in Deadpan Aesthetics: Andreas Gursky

Onur TATAR¹

Keywords

Andreas Gursky,
Deadpan Aesthetics,
Reification.

Abstract

Deadpan, which used theater in the first quarter of the 20th century, means face without expression. Describing the state of human being free of any mimicry, deadpan is about the concept of reification, which is theorized in Marxist theory and emerges as a result of the alienation of the human in capitalist economic practice to the environment in which he later lived. On the other hand, deadpan affects the art of photography as an aesthetic form, especially after the 1990s. The deadpan, which is associated with the lack of subjectivity, emotion, and exaggerated artistic forms of expression, is based on a simple transfer of reality in photography. Taking advantage of this aesthetic form applied in portrait and especially topography photography, Andreas Gursky reconstructs the spaces with the photographic techniques he applies in his studies criticizing globalization and consumer culture. In this context, the study of Gursky's 3 different topographies with the qualities of deadpan aesthetics is analyzed using the perspective of the concept of reification and descriptive analysis method.

Article History

Received
3 Jun, 2020
Accepted
21 Jun, 2020

Deadpan Estetikte Topografyanın Şeyleştirilmesi: Andreas Gursky

Anahtar Kelimeler

Andreas Gursky,
Deadpan Estetik,
Şeyleşme.

Özet

20. yüzyılın ilk çeyreğinde teatral alanda kullanılan deadpan, ifadesiz yüz anlamına gelmektedir. İnsanın duygularını gösterebilecek herhangi bir mimikten arınmış halini tasvir eden deadpan, Marksist teori içerisinde kuramsallaştırılan ve kapitalist ekonomi pratiği içerisindeki insanın başta kendisine daha sonra yaşadığı çevreye yabancılaşmasıyla ortaya çıkan şeyleşme kavramıyla ilgilidir. Diğer yandan deadpan estetik bir biçim olarak özellikle 1990'lı yıllardan sonra fotoğraf sanatını etkilemektedir. Öznelliğin, duygunun, abartılı sanatsal ifade biçimlerinin noksanlığıyla ilişkilendirilen deadpan, fotoğrafta gerçekliğin sade bir şekilde aktarımına dayalıdır. Fotoğrafta portre ve özellikle topografya alanlarında uygulanan bu estetik biçimden faydalanan Andreas Gursky, küreselleşme ve tüketim kültürünü eleştiren çalışmalarında uyguladığı fotoğrafik tekniklerle mekanları şeyleştirmektedir. Bu yazıda; Gursky'nin deadpan estetik kavramı unsurlarını taşıyan 3 farklı topografyaya ait çalışması Marksist teori içerisinde kuramsallaştırılan şeyleşme kavramı perspektifinden ve betimsel analiz yönteminden faydalanarak incelenmiştir.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
3 Haziran 2020
Kabul Tarihi
21 Haziran 2020

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0003-1995-160X. Dr. Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, onurtatar84@gmail.com

1. Giriş

İfadesiz yüz anlamına gelen *Deadpan*, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde vodvil tiyatrosunda ortaya çıkan retorik bir ifade tarzıdır. Yüzde, insanın ruh hali hakkında ipucu veren herhangi bir mimiğin bulunmamasına dayalı bu ifadesiz ifade tarzında duygunun belli edilmesi arka plandadır. Bununla birlikte tiyatro ve sinemada Buster Keaton'ın yaygın şekilde kullandığı deadpan, daha sonraları fotoğraf sanatında da gözlemlenen estetik bir biçim haline gelmiştir. Diğer yandan bu biçim, Marksist teori içerisinde şekillenen *şeyleşme* kavramıyla ilişkilidir.

Şeyleşme, kapitalizmin Sanayi Devrimiyle yükselişe geçtiği 19. yüzyılda yeni toplumsal sınıfların ortaya çıkması ve değişen üretim-tüketim alışkanlıklarıyla meta fetişizminin ön plana çıkmasıyla insanın, kendi doğasına, ilişkilerine, dünyaya ve yaşadığı mekana yabancılaşmasına ilişkin bir kavramdır. Kökeninde Karl Marx'ın yabancılaşma kavramının bulunduğu şeyleşme, Georg Lukacs ve Timothy Bewes gibi düşünürler tarafından kuramsallaştırılmıştır. Kavram, üretim mekanizmasının bir parçası olan insanın yabancılaşarak, makine gibi hareket ederek şeyleşmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca insan, çevresiyle kurduğu tüm ilişkileri, içinde yaşadığı doğa ve mekan da şeyleştirmektedir. Bu bağlamda şeyleşme, ifadeden yoksun ifade tarzı deadpan ile bağdaşmaktadır. Diğer bir deyişle deadpan, insanın makine gibi birbirini tekrar eden hareketler ve olaylar karşısında verdiği ifadesiz tepkilerinden oluşan bir komedi unsurudur. Diğer yandan deadpan sadece teatral alanla sınırlı kalmayarak, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren fotoğraf estetiğiyle ilişki kurmaya başlamıştır.

Bu dönemde Lewis W. Hine'in modern hayatın trajik yüzlerini yansıtan portreler, deadpan estetiğinin fotoğraftaki ilk yansımalarıdır. Hine, Keaton gibi modern hayatın öznelerini deadpanle aktarmaktadır. Buna karşın deadpan, teatral alandaki mizah amaçlı kullanımından farklı olarak fotoğrafta gerçekliğin, öznellik ve duygunun noksanlığıyla, sade bir şekilde temsil edilmesidir. Deadpan estetiği, fotoğrafın *kanıt* olma durumundan faydalanarak salt gerçekliğe odaklanmaktadır. *Tarafsızlık* ve *tanık olma* halinin ön planda olduğu bu estetik biçimin 1990'lı yıllarda fotoğrafta yaygın bir uygulama haline gelmesinde, Hilla ve Bernd Becher'in önemli katkıları bulunmaktadır.

Becher çifti, 1960'lı yıllarda deadpan estetiği ön Nazi Almanya'sı döneminden kalma endüstriyel alanlar, maden ocakları ve sivil mimariye ait unsurları fotoğraflamak için kullanmışlardır. Böylelikle, ilk bakışta portreyle bağdaştırılan deadpan estetiği topografyalar üzerine uygulayan çift, 1970'li yıllarında ortalarında fotoğrafik üsluplarını öğrencilerine aktararak bu estetik biçimle özdeşleşen Düsseldorf Ekolü'nün oluşmasına katkı sağlamışlardır. Diğer yandan aynı dönem içerisinde Becher çiftine ait çalışmaların da bulunduğu *Yeni Topografyalar* başlıklı sergiyle manzara fotoğrafında yeni bir çığır açılmıştır. Bu sergide *insan eliyle değiştirilmiş* ve görünüşte sıradan olan manzaralara ait abartılı sanatsal ifade biçimlerinden uzak çalışmalar yer almaktadır. Romantizmi reddeden ve ifadesiz anlatım tarzını ön plana çıkartan bu çalışmalar, çağdaş fotoğrafta deadpan estetiğinin topografya kavramı içerisinde aktarılmasının yaygın bir uygulama haline gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda çalışmada, çağdaş fotoğraf sanatında önemli bir yere sahip olan Andreas Gursky'nin, deadpan estetikten faydalanarak ürettiği topografya fotoğraflarının, Marksist teori

içerisinde kuramsallaştırılan *şeyleştirme* kavramı perspektifinden incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle, Sanayi Devrimi ve kapitalist ekonomiyle gündeme gelen şeyleşme açıklandıktan sonra ilk başta teatral alanda ortaya çıkan deadpan estetiği tanımlanmaktadır. Daha sonra fotoğraf ve deadpan estetiği arasındaki ilişki ortaya konulmaktadır. Bu yazının amacı; Gursky'nin dijital manipülasyon tekniği uygulayarak ürettiği 3 farklı çalışmanın betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmesidir. Böylece sanatçının deadpan estetikten faydalanmak yoluyla ve uyguladığı diğer fotoğrafik tekniklerle topografyaları nasıl *şeyleştirdiği* ortaya konulmuştur.

2. Şeyleşme

Şeyleşme; kapitalist ekonomi sisteminin yaygınlaşması sonucu ortaya çıkarak toplum ve toplumu ilgilendiren tüm alanlarda kendini hissettiren ve meta fetişizmini ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır. Bu kavramın gündeme gelmesinde, 18. ve 19. yüzyılda gerçekleşen yeni buluşların üretime olan etkisiyle başlayan Sanayi Devrimi ile bu dönemdeki politik ve ekonomik sistemler etkindir.

Sanayi Devrimiyle birlikte buhar gücüyle çalışan makineler ulaşımdan, üretim yöntemlerine kadar birçok alanda kendini gösteren bir dizi teknolojik değişimi beraberinde getirmektedir. Diğer yandan bu dönem içerisinde kapitalizm, dönemin başat politik ve ekonomik sistemi haline gelmiştir. Kapitalizmi Braudel (2013), şu şekilde tanımlamaktadır: “*Kapital* (sermaye) somut gerçekliktir, sürekli ortada ve etkilidir, kolayca tanınabilen araçlar kütesidir; *kapitalist* bütün toplumların mahkum olduğu hiç bitmeyen üretim süreçleri içinde kapitalin kullanımını yönlendiren ya da yönlendirmeye çalışan kişidir; *kapitalizm* kabaca genellikle pek fedakarca amaçlara yönelik olmayan bu sürekli katılım oyununda yer alma biçimidir” (s. 48-49). Sanayi Devrimi ve kapitalizmin etkisindeki dünya, küresel çapta köklü bir değişime uğramıştır.

Kapitalizmin, Sanayi Devrimiyle yükselişe geçmesi sonucu yeni toplumsal sınıflar ortaya çıkmakta, gündelik yaşantı ve üretim-tüketim alışkanlıkları kökten değişmekte, meta ön plana çıkmaktadır. Şeyleştirme kavramı da bu bağlamda ele alınmaktadır. “Kapitalizmin insanlar, ilişkiler, insanların kendilerine dair imgeleri, düşünceler, sosyal yaşam, sanat ve kültür üzerindeki etkisini anlatan bir metafor olarak şeyleş(tir)me kavramı, modernliğin biraz kötümser olsa da ‘bütüncül’ bir anlatısını sağlayacak kadar keskin, muğlaklıktan uzak ve apaçık bir kavramdır” (Bewes, 2008, s. 23). Bununla birlikte şeyleşmenin kökeninde, Karl Marx'ın *yabancılaşma* kavramı bulunmaktadır.

Marx, yabancılaşma kavramından *1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları* ayrıca Friedrich Engels'le kaleme aldığı *Alman İdeolojisi*'nde (1845) bahsetmektedir. Marx'ın teorisine göre kapitalist üretim tarzı içerisindeki işçi, bir makine parçası haline gelmekte ve onun gibi hareket etmektedir. Marx (2001)'e göre:

İşbölümü; emeğin üretken gücünü, toplumun zenginlik ve inceliğini artırırken, işçiyi bir makine durumuna düşürecek derecede yoksullaştırır. Emek, sermayelerin birikimine ve böylece toplumun artan gönencine yolaçarken, işçiyi kapitaliste gitgide daha bağımlı kılar, kapitalisti büyümüş bir rekabet içine atar ve bir o kadar derin bir durgunluk tarafından izlenen dizginsiz bir aşırı üretim düzenine götürür (s. 20).

Kapitalizmin aşırı üretim düzeni içerisine giren insan, üretim ya da tüketim davranışlarını tamamen metaya bağımlı şekilde gerçekleştirmekte ve sonuçta pazarın bir unsuru haline gelmektedir. Bu dönüşüm, yabancılaşma kavramını doğuran bir sonuçtur ve böylelikle insan kendi doğasına yabancılaşmaktadır. “Marx’ın insanın doğası anlayışıyla yakından ilişkili olan yabancılaşma teorisi de en genel ifadesiyle, insanların kapitalist ilişkiler çerçevesinde pazarın bir unsuruna dönüşmesiyle insanın kendi doğasına, kendi kendine, kendi emeğine, ilişkilerine, dünyaya ve yaşama yabancılaşmış olduğuna işaret etmektedir” (Şentürk, 2016, s. 45). Kendi doğasına yabancılaşan insanın kapitalist pazar ve toplumsal sistemin işleyen bir çarkı, diğer bir deyişle bir *makine parçası* haline gelmesi ise şeyleşmek yani nesnelleşmektir.

Makine gibi hareket eden ve kendi kendine yabancılaşmış insanın şeyleşmesi, çevresiyle kurduğu fiziksel ve ruhsal ilişkilerin ya da içinde yaşadığı doğanın ve mekânın da şeyleşmesi anlamına gelmektedir. “Marx’a göre nesnelleşme aracılığı ile başka bir deyişle insanın tinsel ve özdeksel yaratıcı gücünün özdeşleşip ürüne dönüşmesi aracılığıyla insan dünyayı yeniden yaratır ve doğal dünyanın yerine kendi emeğinin ürünü bir dünya koyar” (Lukacs, 1981, s. 119). Yaşamını sürdürdüğü ekonomi-politik sistem ve üretim tarzları etkisinde çevresindeki dünyayı da şeyleştiren insanın, mal ve para gibi ekonomik kategorilerle yabancılaşması gittikçe daha fazla güç kazanan bir olgu haline gelmektedir. Marx’ın düşüncelerinden yola çıkan Georg Lukacs’a göre: “İnsanlar arasında, insan çabasının kurduğu bağıntılar ile insanoğlunun ilişkisi günlük yaşam bilincinde kendi eliyle değil, doğa tarafından yaratılmış şeylerle ilişkisi gibi doğaldır; insanoğlunun duygularının bu tür tutumlara karşı sürekli direnmesi, durumda bir değişiklik yaratmaz” (Lukacs, 1981, s. 109). Dolayısıyla yabancılaşma ve şeyleşme kavramları birbirleriyle ilintili iki kavramdır.

Kavramı, süreç veya ilişkinin genelleme yoluyla bir soyutlamaya dönüştürülerek bir şey haline getirildiği an olarak tanımlayan Bewes’e (2008) göre şeyleşme: “Gerileme, durma ya da duraklama halinde olmaktan çok, tanımı gereği, sürekli bir akış ve yeniden icat edilme hali içinde olan, piyasa-güdümlü, modernleşmekte olan, çokkültürlü bir topluma ilişkin süreçleri açıklayamayacak kadar basit bir kavram gibidir” (s. 23). Sanayi Devrimi ve kapitalizm etkisinde yükselişe geçen modernizmle de özdeşleşen şeyleşme, dönem içerisinde üretilen kültürel ürünleri de etkilemektedir: Şeyleşme, ilk başta teatral alanda ortaya çıkan ve daha sonra fotoğraf sanatında başatlık kuran deadpan estetiğin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

3. Deadpan’ın Tanımı

Deadpan, İngilizce ölü (dead) ve 1920’li yılların sonunda Amerika argosunda yüz anlamında kullanılan *pan* kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan bir terimdir. Bununla birlikte deadpan, 1933 yılında *ifadesiz yüz* anlamında bir isim olarak kullanılmaya başlanmıştır (“Deadpan”, t.y., par. 1). Yüzün, ifade ve duygudan diğer bir deyişle insanın ruh halini belli edecek herhangi bir mimikten arınmış halidir. “Geleneksel olarak konuşmalarda, kamuya açık bilgilendirmelerde ve komedilerde kullanılan genellikle tekdüze bir konuşmada mizahın, duygu veya yüz ifadesinde değişiklik olmadan aktarıldığı retorik bir anlatım tarzı olarak kabul edilir”

(Vinegar, 2009, s. 854). Diğer yandan bu retorik anlatım tarzını sanatsal bağlamda ilk olarak teatral alanda Buster Keaton (1895-1966) kullanmıştır.

Amerikalı komedi oyuncusu ve sinemacı Keaton, genç yaşta vodvil sanatçısıyken, komedide eğer donmuş bir ifade takınıp, darbelere ve düşmelere tepki göstermeden hareketine devam ederse en çok kahkahayı toplayacağını öğrenmiştir (Clancy, 2017, s. 25). Böylelikle Keaton, sınıfsal farklılıkların ortaya çıkmasıyla 18. yüzyılda Fransa'sında doğan vodvil tiyatrosu içerisinde toplumsal sorunları mizahi bir yaklaşımla hicveden oyunlarında deadpan estetikten faydalanmaya başlamıştır. Bu anlatım tarzını daha sonra sinema filmlerine taşıyan Keaton, deadpan estetiğinin kendine has bir komedi unsuru haline gelmesini sağlamıştır. Sanatçının bu ifade tarzından faydalandığı filmlerinden birisi de *General*'dir (1926).

General (1926) filmi, Amerika İç Savaşı zamanında Keaton'un başından geçen felaketler dizisini, tren ve lokomotif gibi modern zamanları yansıtan teknolojik unsurlarla anlatmaktadır. Keaton, *General* filminde toplumsal koşullara adapte olmamış, sakar ve fiziksel özelliklerinin yetersiz olduğunu düşünen Johnnie Gray karakterini canlandırmaktadır. Bir yanlış anlaşılma üzerine savaşa gönüllü olarak kabul edilmeyen Gray, bu yüzden sevgilisi ve ailesi tarafından da dışlanmaktadır. Kendisini topluma kabul ettirmek isteyen Gray, izleyiciye doğrudan bakan ifadesiz yüzü (Bkz. Görsel 1), mekanik hareketleri ve başından geçen aksiliklere verdiği nötr hareketlerle izleyicisini güldürmektedir. "Buster Keaton'ın katlandığı olaylar ve ifadesinin belirgin pasifliği arasındaki uyumsuzluk ne kadar büyük olursa, komik etki o kadar büyüktür" (Clancy, 2017, s. 25). Diğer bir deyişle ifadesiz yüz şeklinin kullanımı, Keaton'la komedinin bir parçası haline gelerek toplumun gülme ihtiyacını karşılamak için doğmuştur.

Görsel 1: Buster Keaton, *General*, 1926.

Beklenenin aksine, komedide ifadesiz yüzün retorik anlatım şeklinde kullanımı ironik bir durumdur. Bergson *Gülme* (2019) adlı yapıtında bu olguyu şöyle açıklamaktadır: "İnsan vücudunun tavır, jest ve hareketleri, tam olarak bu beden bize basit bir makineyi hatırlattığı ölçüde gülünçtür" (s. 23). Bergson'a göre gülme eyleminde estetik bir tavır bulunmaktadır ve bu tavır; bireysel ve toplumsal yaşayışı zora sokan tüm mücadele ve zorlukların getirdiği *katılığın* dışında, tarafsız bir alana aittir. Azami toplumsallığın beklendiği bu alanda birey, *esneklik* elde

edebilmek için zihninin ve karakterinin katılığından kurtulmayı istemektedir. “Bu katılık gülünçlüktür ve gülme de bu katılığa verilmiş cezadır” (Bergson, 2019, s. 16). Bergson’un teorisine göre otomatikleşmiş, takıntılı, toplumsal koşullara adapte olamayan insanlar ve durumlar gülünçtür.

Sosyal düzenleyici rolü bulunan mizah ve gülme eylemi Bergson’un tanımıyla *canlı üzerinde kabuk bağlamış gibi duran mekaniklik*’likle ilgilidir. Bu mekaniklik, jest ve hareketlerin benzerlik içerisinde tekrar etmesine dayanmaktadır ve bu durumdaki insan katıdır. Katılık da toplum için kuşkulu olarak görülmektedir. “Gülünçlük, kişinin şeye benzerliğinin açığa çıktığı boyuttur; insani olayların bizde katıksız bir mekaniklik, otomatizm, yani cansız hareket izlenimi yaratan tarafıdır. Bu yüzden de gülünç derhal düzeltilmeyi, ıslah edilmeyi bekleyen bireysel ya da kolektif bir kusuru ifade eder” (Bergson, 2019, s. 58). Mizah ve gülme eyleminin amacı da böylesi durumlar içerisindeki insanları tekrar hizaya sokmaktır. “Böylece kahkaha, sosyal sapmayı engelleyen, karakter ve davranış katılıklarını azaltan ve dolayısıyla modern toplumların talep ettiği psikolojik yumuşaklığı üreten bir sosyal düzeltici olarak hareket eder” (Eagleton, 2019, s. 48). Bu bağlamda *General* filminde toplumsal koşullara adapte olmayıp fiziksel özellikleri ve sakarlığıyla dışlanan Johnnie Gray karakterini canlandıran Keaton, mekanik davranışları ve ifadesiz yüzüyle gülünç olmaktadır. Diğer bir deyişle bu ifade tarzı, sanayileşen modern dünya insanın şeyleşmesini ironik bir şekilde betimlemektedir. Ayrıca bu ifade tarzı sadece tiyatro ve sinemayla sınırlı kalmamıştır.

4. Fotoğraf Sanatında Deadpan Estetiği ve Topografya

Deadpan, her ne kadar teatral alana ilişkin olsa da fotoğraf sanatında da farklı zamanlarda farklı sanatçılar tarafından faydalanılan bir ifade biçimidir. Fotoğrafta deadpan, teatral alandaki mizah amaçlı kullanımdan farklı olarak gerçekliğin, öznellik ve duygu yoğunluğundan yoksun fakat sade bir şekilde temsiline ilişkindir. *Çağdaş Sanat Olarak Fotoğraf* adlı yapıtta fotoğraf ve deadpan ilişkisini detaylı şekilde inceleyen Cotton’a (2014) göre: Bu tarz fotoğraflar bizi duygusal konularla meşgul edebilir fakat fotoğrafçıların duygularının ne olabileceğine dair algımız, görüntüleri anlamak için açık bir rehber değildir (s. 81). Dolayısıyla fotoğrafta deadpan yaklaşımı, özneliğin ve duygunun ön planda olduğu sanatsal çalışmalarından ayrılmaktadır.

Deadpan estetikten faydalanılarak üretilen fotoğraflar, tıpkı teatral anlamda olduğu gibi ifadesiz, tekdüze ve duygusal değişikliklerden noksan bir retorik anlatım tarzı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Aron Vinegar’a (2009) göre: “Deadpan yaklaşımı, o zaman, açıkça yargılama yapmadığı için duygusallıktan uzak ya da açıkça yargıda bulunmadığı için ‘tarafsız’ ve dolayısıyla ‘kanıt’ durumu olarak adlandırılabilir bir şeyi vurgulama eğilimindedir” (s. 854). Deadpan estetiğin odaklandığı fotoğrafın *kanıt* durumu, gerçekliğin öznelikten arınmış şekilde aktarımıdır. “Fotoğrafta deadpan estetiği ise bütünüyle gerçeklik sorgusu ve onun aktarımı üzerinden temellenir” (Aral, 2018, s. 185). Bununla birlikte fotoğrafta sadece portreye sınırlı kalmayan deadpan estetiği, topografya ve mimari yerlerin de belgelenmesi için farklı zamanlarda kullanılmıştır. Deadpan, 1990’lı yıllarda popüler bir ifade biçimi haline gelmiş olsa da ilk örneklerine 20. yüzyılın başlarında rastlanmaktadır.

Deadpan estetiğin ilk örnekleri, 1908 yılında Lewis W. Hine'in (1874-1940) ABD'deki çocuk işçilerin koşullarını incelemek için çekmiş olduğu fotoğraflar arasında bulunmaktadır. Hine'in Çocuk İşçiler Ulusal Komitesi adına gerçekleştirdiği bu projede yer alan fotoğraflardan birisi de *Pamuk Dokuma Fabrikası Çalışanı*'dır (Bkz. Görsel 2). Fotoğrafın merkezinde, bel hizadan portresi çekilmiş fabrika çalışanı bir kız çocuğu bulunmaktadır. Arka planında fabrika ve makine tezgahlarının bulunduğu kız çocuğunun yüzü, ifadesiz, ön cepheden ve doğrudan kameraya bakacak şekildedir. Fotoğraftaki öznenin ön cepheden doğrudan kameraya bakışı, deadpan portrelerin genel bir özelliğini oluşturmaktadır. Aral'a (2018) göre: Bu cephesel yaklaşım aynı zamanda iki karşı taraf arasında başlayan bir iletişimin de metaforudur. Fotoğraftaki özne izleyen ile birebir ilişki kurmaya ve ona açılmaya hazırdır. Hemen hemen tüm deadpan portreler, gerçekliğin tarafsız ve vahşi temsilini bu frontal bakış açısı ile aktarır (s. 188). Diğer yandan Hine'nin fotoğrafındaki öznenin duruşu Keaton'ın ifadesiz ve kameraya doğrudan bakan yüzüyle neredeyse aynıdır. "Etkisi elbette komik değil, trajiktir. Bu fotoğrafların bize, kurgusal değil gerçek bir dünya gösterdiğini biliyoruz. Duygusal değil, yalvarmak yok, sadece Hine'nin çocuklara dikkat çekmek istediği ve gördüğü gerçeklerin kayıtları" (Clancy, 2017, s. 26). Bununla birlikte Keaton ve Hine diğer bir ortak noktası da her ikisinin de modern dünyaya ilişkin yüzleri gösteriyor oluşudur.

Görsel 2: Lewis W. Hine, *Pamuk Dokuma Fabrikası Çalışanı*, 1908.

Deadpan estetiğinin, Sanayi Devrimi ve kapitalist ekonomi ekseninde şekillenen modern dünyada ortaya çıkarak, bu dünyanın yabancılaşmış yüzlerini göstermesi kuşkusuz ki dönemde yaşanan köklü toplumsal değişimlerin bir yansımasıdır. Diğer yandan deadpan estetiği, dönem içerisinde çıkan düşünsel ve sanatsal akımlarla da ilişkilidir: "Tüm bunların ötesinde deadpan estetiğini, 20. yüzyılda iki dünya savaşının ardından baş gösteren hiçlik bunalımı ve sanayileşen toplum içinde bireyin birey olarak varlığını sürdürme mücadelesi içinde sürrealizm, dadaizm ve nihilizm ile ilişkilendirebiliriz" (Aral, 2018, s. 188). Bununla birlikte, modern zamanın, toplumsal dinamikleri hızlı şekilde değişime uğratması beraberinde toplumsal bir travmayı da getirmektedir. Bu durumu, ifadesiz yüzlerle

yansıtan Keaton ve Hine'in içinde bulunduğu dünyayı Tony Clancy *Travma ve Deadpan* adlı çalışmasında: "Bu dünya sürekli bir değişim halindedir; kendimizi demirlemek için hiçbir kesinlik yoktur. Sürekli yeninin şoku var" (2017, s. 26) diye açıklamaktadır. Diğer yandan çağdaş fotoğraf sanatında deadpan estetiğinin yaygın bir ifade biçimi haline gelmesinde 1920'li ve 1930'lu yıllarda Yeni Nesnellik'le ilişkilendirilen Alman fotoğrafçıların önemli rolü bulunmaktadır.

Almanya'da 1920'li yıllarda Ekspresyonizme karşı bir meydan okuma olarak ortaya çıkan Yeni Nesnellik; dışavurumcu, soyut, romantik veya idealist eğilimlerinin aksine nesnelğe odaklanan sanatsal bir üsluptur. Yeni Nesnellik içerisinde Otto Dix (1891-1969) ve George Grosz (1893-1959) gibi ressamlar, Weimar toplumunun eleştirel tarzındaki portrelerini üretmişlerdir. Bununla birlikte fotoğrafta Yeni Nesnellik'i temsil eden "Albert Renger-Patzsch (1897-1966), August Sander (1876-1964) ve Erwin Blumenfeld (1897-1969), günümüz deadpan fotoğrafçılığının en sık bahsedilen atalarıdır" (Cotton, 2014, s. 82). Sander ve Blumenfeld, deadpan estetiği portre geleneğinde uygularken, Renger-Patzsch; mimari, doğa ve gündelik yaşantıdaki nesnelere odaklanmıştır.

Deadpan, her ne kadar özne ve portresine ilişkin görülse de fotoğrafta Renger-Patzsch'nin çalışmalarında olduğu gibi manzara, mimari ve nesnelere yönelik uygulanması yaygındır. Diğer yandan deadpan estetiğinin portre dışında uygulayan ve bu ifadesiz ifade biçimini 1990'lı yıllarda çağdaş fotoğrafın bir parçası haline gelmesini sağlayan Bernd (1931-2007) ve Hilla (1934-2015) Becher'in önemli katkıları bulunmaktadır.

Becher'ler 1959 yılından itibaren başlayarak Nazi öncesi Alman sanayi ve kırsal bölge mimarisi üzerine odaklandıkları fotoğraflarında; hangarlar, fabrika kuleleri, maden kuyuları gibi endüstriyel mimari unsurlarını ve sivil mimariye ait konutları belgelemişlerdir. "Bu fotoğraflar, Avrupa'nın 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi odaklı ekonomiden teknolojik odaklı ekonomiye geçiş sürecinde gözden düşen, yok olmaya yüz tutan yapıları belgeliyordu" (Hacking, 2015, s. 402). Becher'ler, aynı konuyu oluşturan benzer yapı özelliklerine sahip mimari unsurlara ait fotoğrafları, ızgara formatında bir araya getirerek sergilemektedirler. "Becher çifti adı geçen yapıları fotoğraf karesinin tam ortasına yerleştirerek cepheden, gölgesiz yapının tüm işlevsel özelliklerini kavrayabileceğimiz alan derinliğinde, herhangi bir görsel yanılsama ve deformasyonuna yer vermeksizin görüntülerler" (Sezer, t.y.). Çektikleri yapıların malzemesi, boyutları ve inşa tarihleri gibi bilgileri de kaydeden Becher'lerin bu hassasiyetle oluşturdukları çalışmaları, 2. Dünya Savaşı öncesindeki *doğrudan fotoğraf* geleneğine geri dönüş niteliğindedir. "Sübjektivite yani öznelliği reddeden bu çalışmalar, devam eden yıllarda çağdaş portreye bakışa da yeni bir anlam katacaktır. Bu noktada amaç anonimlik duygusu içinde bir nesnelere ya da bir başka değişle motifler birliği yaratmaktır" (Aral, 2018, s. 186). Becher'lerin gerçekliği doğrudan yansıtan çalışmalarından birisi de *Çerçeve Evler'*dir (Bkz. Görsel 3).

Görsel 3: Bernd ve Hilla Becher, *Çerçeve Evler*, 1959-1973.

Çerçeve Evler, Almanya'nın kırsal bölgelerine ait 15 vernaküler mimari unsurun bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Aynı mimari özelliklere sahip bu unsurlar ızgara formatında bir araya geldiğinde, birbirinden ayırt edilmesi zor ve monoton düzende izleyiciye sunulmaktadır. Diğer yandan her bir yapı, aynı perspektiften ve insan figürü olmaksızın fotoğraflanmıştır. "Becher çiftinin fotoğraflarında insan figürlerinin olmaması bilinçli bir tercihtir. Binaları toplumsal işlevlerinden arındıran ve onlara anonim bir nitelik kazandıran Becherler, yapıların estetik özelliklerini ve heykelsi formlarını çıkarmak isterler" (Hacking, 2015, s. 403). Becher'lerin insan figürlerinden arındırılmış bu fotoğrafik üslupları, deadpan estetiğin topografya alanındaki uygulamasının genel çerçevesini belirlediği gibi düşünsel alt yapısının temellerini atmaktadır.

Fotoğrafta topografya düşüncesinin kökleri, 1975 yılında Rochester'da George Eastman House'da açılan *Yeni Topografyalar: İnsan Eliyle Değiştirilen Manzara* başlıklı sergiye dayanmaktadır. Bu sergide Amerikalı fotoğrafçılar; Robert Adams (d. 1937), Lewis Baltz (1945-2014), Joe Deal (1947-2010), Frank Gohlke (d. 1942), Nicholas Nixon (d. 1947), John Schott (d. 1944), Stephen Shore (d. 1947) ve Henry Wessel Jr. (1942-2018) ayrıca Alman Becher çiftinin çalışmaları yer almıştır. Sergiye katılan sekiz Amerikalı fotoğrafçıların çalışmaları manzara fotoğrafında yeni bir çığır açmaktadır. "19. yüzyıl manzara fotoğrafçılığı, peyzajın tarihi ya da şiirsel çağrışımlarını öne çıkarıyor ve manzaranın içinde yüce (Sublime) olanı arıyordu. 'Yeni Topografiler'deki fotoğrafçılar ise öncüllerinin aksine, Batı Amerika topraklarında alabildiğine uzanan açık alanların romantize edilmiş görüntülerine değil, giderek genişleyen varoluşlarda gündelik yaşantıya yer verdiler" (Hacking , 2015, S. 400). Diğer bir deyişle *Yeni Topografyalar* sergisindeki manzara fotoğrafları, romantizm ve yüce olanı aramaktan ziyade *sıradan* olanı yansıtmaktadır. O'Hagan (2010), "1975'teki Yeni Topografya sergisi, sadece görünüşte banalin meşru bir fotoğrafik özne olarak kabul edildiği an değil ayrıca teorik olarak yönlendirilen belirli bir fotoğrafçılığın daha geniş çağdaş sanat dünyasına nüfuz etmeye başladığı andı" demektedir. *Yeni Topografyalar* sergisinin parçasını oluşturan çalışmalar, romantizmi reddederek, sıradanı yani ifadesiz

anlatım tarzını ön plana çıkartarak, topografya kavramı içerisinde deadpan estetiğinin ele alınmasını sağlamıştır.

Fotoğrafta manzara anlayışında yeni çığır açan bu çalışmalardaki mekânlar: “...endüstriyel alanlarla kentin düzensiz yayıldığı banliyöler arasında değişiyordu; fotoğraflar manzaranın hiçbir zaman ‘doğal’ olmadığı izlenimini uyandırıyor (Smith, 2018, s. 35). Dolayısıyla yeni topografya, sivil ve kamusal mimari unsurları, endüstriyel tesisler gibi *insan eliyle değiştirilmiş* ve doğal olmayan mekanları kapsamaktadır. Bununla birlikte manzara fotoğrafının yeniden tanımlandığı *Yeni Topografyalar* sergisiyle, fotoğrafta topografya düşüncesinin de temelini atmaktadırlar.

Topografya kavramını *Yeni Topografyalar*’ın küratörü William Jenkins sergi kataloğundaki yazısında fotoğraf bağlamında betimlemektedir: “Ona göre topografi, belirli bir mekânın ayrıntılı betimlenmesi demektir. Fotoğrafçıların en iyi yaptığı işin öznelere betimlemek olduğunu söyleyen Jenkins, böylece topografi ve fotoğraf arasında bir bağ kuruyordu” (Hacking , 2015, s. 401). Diğer yandan Jenkins, sergiyi oluşturan fotoğrafların ortak özelliğine, her birinin sistematik ve tarafsız belgeleme hassasiyetiyle üretilmiş olmalarına atıfta bulunmakta ve gerçekliği temsil etme noktasında çağdaş eleştirel bir tavır içerisinde olduklarını da belirtmektedir (Bkz. Görsel 4). Belirtilen bu nitelikler, fotoğrafta topografya kavramını açıklamaktadır. Böylelikle fotoğrafta topografya, doğal manzaralardan sanayileşmiş alanlara, sivil mimariden kamusal alanlara değin mekâna ilişkin tüm alanları kapsayan, gerçekliği tarafsız ve sistematik belgeleme hassasiyetine sahip ve ayrıca eleştirel bir tavrı ifade etmektedir. Bu yönüyle topografya, deadpan estetikle bağdaşmakta ve ondan beslenmektedir.

Görsel 4: Stephen Shore, *Oklahoma*, 1972

Gerek Becher çiftinin çalışmaları gerekse *Yeni Topografyalar* sergisi, fotoğrafta deadpan estetiğinin yoğunlukla topografya üzerinden uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Diğer yandan Bernd ve Hilla Becher’in, 1976 yılında Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisi’nde ders vermeleriyle deadpan estetik anlayışlarını

öğrencilerine aktarmaya başlamaları, bu ifade biçiminin 1990'lı yıllarda popüler bir estetik biçim haline gelmesini sağlamaktadır.

Becher'lerin öğrencileri Thomas Struth (d. 1954), Thomas Ruff (d. 1958), Candida Höfer (d. 1944), Axel Hütte (d. 1951) ve Andreas Gursky (d. 1955) gibi sanatçılar çalışmalarında deadpan estetikten faydalanarak Düsseldorf Ekolünün gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu fotoğrafçılar, 1980'li ve 1990'lı yıllarda ürettikleri çalışmalarla deadpan estetiğin çağdaş fotoğrafta önemli bir yere gelmesini sağlamışlardır. Düsseldorf Ekolü içerisinde çalışmalar üreten sanatçılardan birisi de Gerhard Stromberg'dir (d. 1952).

Stromberg, genellikle insan ve doğa arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışmalarında salt manzaralara odaklanmaktadır. Bu *doğal* manzaralar insan figüründen tamamen arınmış fakat manzaranın doğallığı, insan eliyle bozulmuştur (Bkz. Görsel 5). "Alman sanatçı Gerhard Stromberg'in fotoğrafları, bireysel bir fotoğrafik tarzın tuzakları olmadan insan yapımı manzaraları gösteriyor, böylece konuyla olan ilişkimiz dikkat çekici bir şekilde yoğun ve aracısız hissettiriyor" (Cotton, 2014, s. 102). Stromberg'in bu hassasiyetle deadpan estetikten faydalandığı *Çalılık* (Bkz. Görsel 5) çalışması, insan eliyle şekillendirilen doğayı minimalist şekilde yansıtmaktadır.

Görsel 5: Gerhard Stromberg, *Çalılık*, 1994.

Genel hatlarıyla abartılı sanatsal ifade biçimlerinden uzak, yalınlığın ön planda tutulduğu bu çalışmada, herhangi bir insan figürü olmamasına karşın, kesilmiş ağaçlar dolaylı yoldan insanın varlığını hissettirmektedir. Stromberg'in çalışmasında insan, doğanın şekillenmesinde olumsuz bir etken olduğu gibi onu yok edendir. Fotoğraf aracılığıyla bu eleştirel yorumun önerilmesi, deadpan estetiğin temel özelliğini oluşturmaktadır. "Genellikle deadpan fotoğrafçılığı, sanatsal beceri konularından, etkileyici sanat fotoğrafçılığından veya belgesel fotoğraf geleneğinden uzaktır ve eleştirel yorum önermek için kısa bir yol olarak

kullanılır” (Vinegar, 2009, s. 854). Diğer yandan bu eleştirel ifade biçiminden Düsseldorf Ekolü haricindeki fotoğrafçılar da faydalanmaktadır.

Alman ekolü olarak ortaya çıkan ve özellikle 1990’lı yıllarda çağdaş fotoğraf estetiğinin bir parçası haline gelen deadpan, Robert Smithson (1938-1973), Ingar Krauss (d. 1965) ve Bettina von Zwehl (d. 1971) gibi sanatçılar tarafından da kullanılmıştır. Bununla birlikte yeni topografya düşüncesinden ve deadpan estetikten faydalanarak çalışmalar üreten diğer bir sanatçı da Andreas Gursky’dir (d. 1955).

5. Topografyanın Şeyleştirilmesi: Andreas Gursky

Andreas Gursky, 1955 yılında Doğu Almanya’nın Leipzig kentinde dünyaya gelmiştir. Fotoğrafi, reklam fotoğrafçısı babasından öğrenen Gursky, 1978 yılında öznel çalışmalarıyla bilinen Otto Steinert’in (1915-1978) estetik anlayışı etkisindeki Folkwang Sanat Akademisi’nde eğitim görmeye başlamıştır. Başarısız bir fotomuhabirlik kariyerinden sonra Gursky, 1981 yılında Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisi’nde Bernd ve Hilla Becher’lerin sınıfına kabul edilmiş ve 1987 yılına kadar eğitimine devam etmiştir.

Gursky’nin fotoğrafik üslubunda her ne kadar Becher’lerin etkisi gözlemlense de “onu yetiştiren hocalarının fotoğraf serileri ile çalışma alışkanlığını daha kariyerinin ilk yıllarında terk edip tekil çalışmalara yoğunlaşmayı tercih eder” (Knierim, 2015, s. 441). Diğer yandan Gursky, eğitimini tamamladıktan sonra kendisine özgü bir fotoğrafik üslup geliştirerek 1980’li yılların sonlarından itibaren Düsseldorf Ekolü’nün önemli temsilcilerinden birisi haline gelmiştir.

Sanatçı, erken dönem (1980-1992) çalışmalarında şehir yaşantısına, sıradan eşyalara, doğal manzaralara ya da iş dünyası gibi gündelik yaşantıyı ilgilendiren temalara yer vermiştir. Sanatçı her ne kadar tekil çalışmalara yoğunlaşmış olsa da tüm çalışmalarının ortak bir noktası vardır: Gursky, 1992 yılından sonra sosyal ve politik kültürün toplumu nasıl yapılandırıldığını topografya ve fotoğraf ilişkisi üzerinden anlatmaya başlamıştır. Bu bağlamda küreselleşme ve kitle tüketim kültürünü, toplu konutlardan finans dünyasının merkezlerine, doğadan endüstriyel alanlara bir dizi mekan üzerinden aktarmaktadır. Gursky, orta format fotoğraf makinesiyle çektiği bu mekanları, dijital teknolojinin olanaklarından faydalanarak daha büyük, karmaşık ve kaotik topografyalara dönüştürmek için manipüle etmektedir. Böylelikle hiper-gerçekliğe bürünen bu topografyaları, büyük ebatlı baskılar şeklinde sergilemektedir. Gursky’nin geniş formatlı renkli fotoğrafları, hassas kompozisyonları, ayrıntılı alan derinlikleri ve herhangi bir merkezi görüş noktasından kaçınan genel yapıları ile ayırt edilmektedir (Polte, 2006, s. 643). Diğer yandan Gursky’nin fotoğrafik üslubunda yeni topografya düşüncesi ve deadpan estetiğin etkileri gözlemlenmektedir. Gursky’nin bu nitelikleri taşıyan çalışmalarından birisi de *Montparnasse*’dir (Bkz. Görsel 6).

Görsel 6: Andreas Gursky, *Montparnasse*, 1993.

Gursky'nin, ilk defa dijital fotoğraf işleme tekniğinden faydalanarak oluşturduğu *Montparnasse* adlı çalışmada, Paris'in 14. Bölgesinde bulunan büyük bir toplu konut görünmektedir. Bu eski bölgeyi modernleştirmek amacıyla 1964 yılında inşa edilen ve Fransız mimar Jean Dubuisson (1914-2011) tarafından tasarlanan bu toplu konut, modernizmle özdeşleşen mimar Le Corbusier'nin (1887-1965) üslubunu yansıtmaktadır.

Gursky, geniş alana yayılmış bu toplu konutu perspektiften ve objektiften kaynaklı kenar yamulmaları olmaksızın tek bir kadraj içerisinde göstermek için iki farklı açıdan iki ayrı fotoğraf çekmiştir. Her bir detayı en ince noktasına kadar gösteren orta format fotoğraf makinesinin yüksek çözünürlüğünden faydalanarak çekilen bu iki kare daha sonra dijital teknolojiden faydalanılarak bir araya getirilmiştir. "Bu montaj tekniğiyle alınan sonuçlardan biri, fotoğrafın fazlasıyla detaylı olması, diğeriyse çarpıtmaya uğramamış bu geniş açılı planın kameranin durduğu nokta konusunda sır vermemesidir" (Knierim, 2015, s. 442). Böylelikle toplu konutun, farklı perspektif noktalarına sahip panoramik bir fotoğrafı elde edilmiştir.

Gursky'nin uyguladığı teknikle ortaya çıkan bu perspektif, bireysel bir bakış açısının öznelliğinden ziyade nesnel bir noktadır: Bu yönüyle *Montparnasse*, fotoğrafın abartılı sanatsal ifade biçimlerinden ayrılmaktadır. Toplu konuta ait topografyada, binanın kendi içerisindeki yaşantıya dair mesafeli bir bakış açısı bulunmakta, herhangi bir ifadenin ön plana çıkmasına engel olacak şekilde nesnel bakışı açısı baskın kılınmaktadır. Farklı perspektif noktalarıyla elde edilen bu baskınlık içerisinde izleyicinin odaklanabileceği tek şey, ayrıntılardan oluşan silsiledir. Fotoğrafın tamamen zeminini oluşturan silsile, yüzeysel sıradanlığıyla, ifadesizliği yani deadpan estetiği vurgulamaktadır. Cotton, deadpan fotoğrafın vurguladığı noktayı şu şekilde özetler: "Öyleyse, vurgu, fotoğrafa bireysel perspektifin sınırlarının ötesinde, insan yapımı ve doğal dünyayı yöneten tek bir insan bakış açısından görünmeyen güçlerin kapsamını haritalamanın bir yolu olarak görmektir" (2014, s. 81). Diğer yandan *Montparnasse*, şeyleşmiş bir toplum ve yaşam alanının göstergesidir.

Bu sıra dışı perspektifin detayları incelendiğinde, peşi sıra birbirini takip eden düzinelerce dairenin sıradan ve bir o kadar kaotik *mekanikliği* dikkat çekmektedir. İnsan figürünün olmadığı bu fotoğrafta *yaşamı* sembolize eden daireler,

yabancılaşmanın da birer göstergesidir. Diğer bir deyişle bu kaotik topografya, modernizmin tüm getirileriyle birlikte insanı gündelik yaşantı içerisinde nasıl *şeyleştirdiğini* gözler önüne sermektedir. Bu hassasiyet, Gursky'nin küreselleşen dünyaya bakış açısını aktarmak için kullandığı fotoğrafik üslubunu oluşturan ve diğer çalışmalarına da yansıttığı bir ifade biçimi haline gelmiştir. Sanatçının bu düşünsel altyapıyı, topografya teması üzerinden ve deadpan estetikten faydalanarak kurguladığı diğer bir çalışması da *Ren Nehri II*'dir (Bkz. Görsel 7).

Görsel 7: Andreas Gursky, *Ren Nehri II*, 1999.

Gursky, diğer çalışmalarında olduğu gibi *Ren Nehri II*'de de orta format fotoğraf makinesiyle farklı açılardan çektiği kareleri, dijital ortamda birleştirerek hipergerçek bir topografya oluşturmaktadır. Sanatçı bu çalışmasında, Alp Dağları'nın İsviçre kısmında doğduktan sonra Hollanda'nın Rotterdam Şehri'nden denize dökülen Ren Nehri'ni fotoğraflamıştır. Batı Avrupa'nın en önemli nehirlerinden Ren'in durak noktalarından birisi de Düsseldorf'un da içerisinde bulunduğu Almanya'nın madencilik ve endüstriyel üretiminin yoğunlaştığı Ruhr Bölgesidir. Gursky de nehri, bu bölgede fotoğraflamıştır.

Sanatçı nehrin farklı noktalarından çekmiş olduğu kareleri, dijital ortamda bir araya getirdiği gibi manzara içerisinde bulunan insan figürleri, nehirde geçmekte olan mavnalar ya da karşı kıyıda bulunan fabrika binaları gibi unsurları da dijital manipülasyon tekniğiyle çıkartmıştır. "İsteddiği fotoğrafı, özgün görüntüdeki bazı dikkat dağıtıcı bulduğu unsurları -nehrin ötesindeki binalar gibi- çıkararak elde etmiştir" (Hacking, 2015, s. 15). Böylelikle salt doğaya odaklanan Gursky, bu manzarayı *bozan* sanayileşmiş modern dünyaya ait *şeyleri* yok etmektedir. Fotoğraf içerisinde bulunan figür ya da yapıların çıkartılması, ifadenin de yüzeysel bir derinliğe kavuşmasını sağlamaktadır. Diğer yandan bu çalışmada abartılı sanatsal ifade biçimlerinden ve ışık oyunlarından kaçınılmıştır. Böylelikle, romantizme ilişkin duygu ve coşkunluğun önüne geçilerek deadpan estetiğin ön plana geçmesi sağlanmıştır. Clancy (2017), deadpan fotoğraflarda romantizmi reddedilişini şu şekilde özetler: "Bu fotoğraflar, dünyanın modern bir bakış açısıyla

romantizmin reddettiğini somutlaştırıyor ve bakışlarımızı, günlük, belirsiz, görünüşte güzel olmayan ve dikkat çekici olmayan manzaralara zorlama eğilimindedir” (s. 26). Diğer yandan Gursky deadpan estetikten faydalandığı bu çalışmasında uyguladığı dijital manipülasyonla, topografyayı şeyleştirmektedir.

Romantizm düşüncesinden uzak bir şekilde doğayı ele alan Gursky, tercih ettiği biçimsel ve içeriksel uygulamalarla Ren Nehri'nin imajını şeyleştirmektedir. Böylelikle figürlerden ve modern dünyanın unsurlarından arınan topografya dönüşüme uğrayarak, hiper-gerçeklik içerisinde nostaljik bir yaklaşımın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Georg Lukacs'a göre “Şeyleşme düşüncesinin ta kendisi yozlaşma durumundaki bir toplumu ve yok olan her şeye, yani merhamete, neşeye, dolaylımsızlığa, güzelliğe –‘dünyanın görünürlük kazandırılmış anlamı’na– duyulan yaygın bir nostalji duygusunu ifade eder” (Lukacs'dan aktaran Bewes, 2008, s. 15). Diğer bir deyişle Gursky, insan eliyle yeniden şekillenen doğayı modern dünyanın izlerinden arındırarak şeyleştirmektedir. Gursky'nin diğer bir çalışması da *Amazon*'dur (Bkz. Görsel 8).

Görsel 8: Andreas Gursky, *Amazon*, 2016.

Gursky'nin bu çalışmasını oluşturan topografya, ABD merkezli e-ticaret sitesi Amazon'un binlerce metre karelik sevkiyat deposuna aittir. Toplam satış hacmi ve piyasa değeriyle dünyanın en büyük alışveriş sitesi Amazon'un 2016 yılının dördüncü çeyreğindeki toplam geliri, 43.7 milyar dolardır (Amazonun Dördüncü Çeyrek Net Kar ve Geliri Arttı). Küreselleşen dünyada bir çok ülkede dijital ortamda satış yapan bu firmanın sevkiyat deposunu fotoğraflayan Gursky, çalışmasıyla tüketim çılgınlığının geldiği boyutu gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmasında Gursky, farklı açılardan çekmiş olduğu sevkiyat deposuna ait görüntüleri dijital ortamda bir araya getirerek tıpkı diğer çalışmalarında olduğu gibi tek noktalı perspektif algısını dağıtmıştır. Diğer yandan dijital fotoğraf manipülasyon yöntemlerinden faydalanarak mekan içerisinde bulunan ürünleri daha geniş bir alana yayılacak şekilde çoğaltmıştır. Böylelikle kompozisyon içerisindeki unsurlar, monoton bir mekaniklikte birbirini tekrar etmektedir. “Amazon tam bir kaostur, akıl sır ermez bir büyüklüğün hiper-dağılımıdır; ancak yakından incelendiğinde ne olduğu anlaşılır. Uzaktaki sütunlar, ‘çok çalış’, ‘eğlen’

ve 'tarihe geç' sözleriyle süslenmiştir. Bu, çalışmalarını çağdaş toplumun gittiği yönü sorgulayan bir fotoğrafçı için kusursuz bir görüntüdür" (Smith, 2018, s. 151). İnsan figürünün bulunmadığı bu çalışmada, insani bir duyguyla da karşılaşmak imkansızdır. Bergson'a göre: "Tekrarın olduğu, tam bir benzerliğin olduğu yerde canlının ardında işleyen bir makineden kuşkulunuz" (2019, s. 26). Topografyayı oluşturan birbirinin tekrarı unsurlar, deadpan estetiği çağrıştıracak şekilde monoton ve mekanik bir düzlem oluşturmaktadır. Diğer yandan *Amazon*'un kaotik yapısı içerisindeki renk kullanımı dikkat çekmektedir. Aral'a (2018) göre deadpan fotoğrafta renk, belirleyici bir eleman olarak kullanılmakta ayrıca tekrar eden görsel monotonluk, hissizlik ve subjektiviteden ayrışılma olgusunu aktarabilmek için tercih edilmektedir (s. 187). Diğer yandan Gursky'nin deadpan estetiklikle bağdaşan bu çalışmasında uygulanan dijital uygulamalarla topografya, şekleleştirilerek tüketim toplumu eleştirilmektedir.

6. Sonuç

Andreas Gursky; deadpan estetiği, belkide Doğu Alman köklerine atıfla, küreselleşme ve tüketim kültürünü eleştirebilmek için kullanmıştır. Zira Marksist teori içerisinde kuramsallaşan şeyleşme kavramına göre, insan kendisine yabancılaşarak şeyleştiği gibi içerisinde yaşadığı çevreyi, doğayı ve mekânı da şekleştirebilmektedir. Sanatçı örneğin Paris-Montparnasse'deki devasa toplu konutları, Almanya'nın madencilik ve sanayii üretiminin yoğunlaştığı Ren Nehri kıyısını ve dünyanın en büyük e-ticaret sitesi *Amazon*'un sevkiyat deposunu fotoğraflarken görsel etkiyi arttırabilmek için farklı açılardan çekimler yapmış ve bunları fotoğrafın perspektif noktasını dağıtacak şekilde birleştirmiştir. Bunu yaparken dijital fotoğraf işleme tekniğinden faydalanarak hiper-topografyalar elde etmiştir. Yaptığı müdahalelerle ifadeyi sıradanlaştırıp fotoğraflarının yüzeysel bir derinliğe kavuşmasını sağlamış ve böylece bu devasa mekanları şekleştirmiştir. Sonuç olarak Andreas Gursky'nin topografya teması üzerine geliştirdiği deadpan estetikten faydalanarak insanın içinde yaşadığı çevrenin şekleştirilmesi kavramı çağdaş fotoğrafta eleştirel bir söylem oluşturmak için yeni bir tema olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Amazonun Dördüncü Çeyrek Net Kar ve Geliri Arttı. (2017, 3 Şubat). Erişim Adresi: <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/14421/amazonun-dorduncu-ceyrek-net-kar-ve-geliri-artti>.
- Aral, Nur. (2018). Kendinle Karşılaşmak: Persona Kavramı Ve Çağdaş Portrede Deadpan Estetiği. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 4(13), 178-189.
- Bergson, Henri. (2019). Gülme. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Bewes, Timothy. (2008). Şeyleşme. İstanbul: Metis Yayınları.
- Braudel, Fernand. (2013). Kapitalizmin Kısa Tarihi. Ankara: Say Yayınları.
- Clancy, Tony. (2017). Trauma and Deadpan. *Photography Dialogues Journal*, (1), 25-34.

- Cotton, Charlotte. (2014). *The Photography as Contemporary Art*. London: Thames and Hudson.
- Deadpan. (t.y.). *Online Etymology Dictionary* içinde. Erişim Adresi: https://www.etymonline.com/word/deadpan#etymonline_v_810
- Eagleton, Terry. (2019). *Mizah*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hacking, Juliet. (2015). *Fotoğrafın Tüm Öyküsü*. İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Knierim, Fabian. (2015). Düsseldorf Ekolü. Juliet Hacking (Ed.). *Fotoğrafın Tüm Öyküsü* içinde s. 440-443. İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Lukacs, Georg. (1981). *Estetik II*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Marx, Karl. (2001). *1844 El Yazmaları*. Ankara: Sol Yayınları.
- O'Hagan, Sean. (2010, 8 Şubat). New topographics: Photographs that find beauty in the banal. *The Guardian*. Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2010/feb/08/new-topographics-photographs-american-landscapes>
- Polte, Maren. (2006) Andreas Gursky. Lynne Warren (Ed.). *Encyclopedia of Twentieth Century Photography* içinde 643-645. London: Routledge.
- Sezer, Işık. (t.y.). Düsseldorf Ekolü ve Etkileri. Erişim Adresi: <http://www.isik-sezer.com/isik-sezer-dusseldorf-ekolu-ve-etkileri/>
- Smith, Ian Haydn. (2018). *Fotoğrafın Kısa Öyküsü*. İstanbul: Hep Kitap.
- Şentürk, Burcu. (2016). Marksist Kurama Bir Katkı: Lukacs'ın İdeoloji Kavramsallaştırması. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 3 (2), 39-51.
- Vinegar, Aron. (2009). Ed Ruscha, Heidegger and Deadpan Photography. *Art History*, 32: 852-873. doi:10.1111/j.1467-8365.2009.00708.x

Görsel Kaynakça

- Becher, Hilla ve Bernd. (1959-1973) *Çerçeve Evler* [Fotoğraf]. Erişim Adresi: <https://www.moma.org/collection/works/127884>
- Gursky, Andreas. (1993). *Montparnasse* [Fotoğraf]. Erişim Adresi: <https://www.andreasgursky.com/en/works/1993/paris-montparnasse/zoom:1>
- Gursky, Andreas. (1999). *Ren Nehri II* [Fotoğraf]. Erişim Adresi: <https://www.andreasgursky.com/en/works/1999/rhein-2>
- Gursky, Andreas. (2016). *Amazon* [Fotoğraf]. Erişim Adresi: <https://www.andreasgursky.com/en/works/2016/amazon/zoom:1>
- Hine, Lewis. (1908). *Pamuk Dokuma Fabrikası Çalışanı* [Fotoğraf]. Erişim Adresi: <http://www.getty.edu/art/collection/objects/61885/lewis-w-hine-cotton-mill-worker-north-carolina-american-1908/>
- Keaton, Buster. (1926). *General* [Film]. Erişim Adresi: <https://www.indiewire.com/2014/07/criticwire-classic-of-the-week-buster-keatons-the-general-126282/>

Shore, Stephen. (1972). *Oklahoma* [Fotoğraf]. Erişim Adresi:
<https://www.tate.org.uk/art/artists/stephen-shore-5337>

Stromberg, Gerhard. (1994). *Çalılık* [Fotoğraf]. Erişim Adresi:
<http://collections.vam.ac.uk/item/O62325/coppice-kings-wood-photograph-stromberg-gerhard/>

Journal of Strategic Research in Social Science (JoSRSS)

ISSN: 2459-0029

www.josrss.com

© All Rights Reserved